

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ.

VIII. ÉVFOLYAM.

1893. január hó.

I. FÜZET.

TANÍTÓKÉPZÉS.

Felhívás.

A hazai népoktatásügy terén egyike a legfontosabb teendőknél a *tanítói szakképzettséget* fejleszteni. Mert, hogy a népiskola nagy jelentőségű hivatását a nemzeti közművelődés terén betöltse, ezt első sorban a művelt szellemű, hazafias gondolkodású, szakképzett és kellően javadalmazott néptanítók működésétől lehet várni.

Az állami és társadalmi tényezőknek tehát kezet fogva és minden erővel oda kell hatniok, hogy a tanítóképzés s általában a tanítói szakműveltség színvonala emelkedjék; ennek előmozdítása érdekében alakult a *Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete*.

Ezen egyesület rövid három évi fennállása alatt fontos hivatásához mért tevékenységet fejtett ki, s máris elért sikerekre mutathat. A tanítóképesítés, a képzőkbe való felvétel s a képzők tanterve, oktatási módszere revízió alá vétetett s részben átalakult. Egyesületünknek nem csekély része van abban, hogy nemcsak az állami, hanem a felekezeti tanítóképzés terén is reform-törekvések mutatkoznak. Egyesületünk mindenkor hű öre és előmozdítója volt az állami és felekezeti tanítóképző intézeti tanárok anyagi és szellemi érdekeinek.

Szándékunk a megkezdett uton tovább haladni s oda hatni, hogy első sorban a tanítóképzés bajai orvosoltassanak s szőnyegen levő ügyei helyes megoldást nyerjenek. Foglalkozni fogunk a tanítóképzésnek összes életbe-vágó ügyeivel, főleg a tanítóképző intézeti tanárképzéssel, a képzőintézeti oktatás anyagával és módszerével, az intézetek egyéb felügyeleti, igazgatási és szervezeti ügyeivel, a melyeknek fejlesztése vagy átalakítása a tanítóképzés biztos és erőteljes előrehaladásának alapfeltétele.

Foglalkoznunk kell továbbá mindazon ügyekkel, a melyek a tanítóképzéssel szerves kapcsolatban vannak, s a melyek egyikének vagy másikának fejlődése vagy hátramaradása az egész szervezetre kihat. Tudva azt, hogy a tanítóképző intézetek működése a népiskolában gyökerezik, mint eddig, ezentul is folyton szem előtt tartjuk egyesületi tevékenységünk minden mozzanatában a népoktatás ügyeit, azokkal külön is foglalkozni, rájuk fejlesztőleg hatni minden erőnkkel törekszünk. Különösen szívünkön viseltük s viseljük a tanítók anyagi helyzetének javítását, mivel a tanító működésének sikere ugy függ anyagi jólététől, mint műveltsége színvonalától.

A tanítóképző intézetek képző, irányító és gyámolító működése nem szünhetik meg a tanítóképesítő oklevél kiszolgáltatásával, ezért egyesületi tevékenységünk körébe tartozónak ismerjük el a tanítók tovább képzésére is hatni. Ezt részint az az által óhajtjuk elérni, hogy a tanítókat egyesületi működésünk körébe vonjuk; részint tervezzük, hogy a mennyire az egyesület anyagi viszonyai megengedik, elméletileg és gyakorlatilag becses pedagógiai művek által közvetlenül is szolgáljuk a továbbképzés fontos ügyét.

Az emberbaráti és tanítóképző-intézetek működése közötti természetes kapocs az ujabban történt intézkedések által még szorosabbra fűződött. Figyelemmel fogjuk tehát kísérni a sikert a néma k, v a k o k és hülyék oktatása ügyét is.

A kiseddóvképző intézeteket az országban több helyen a tanítónőképző-intézetekkel kapcsolatosan állították fel; egyébként is ezen intézetek célja, szervezete és működése törvény és miniszteri rendeletek szerint sokban megegyezik a tanítóképző-intézetekével: ez okokból foglalkozni fogunk a kiseddóvképzés és kiseddóvás ügyeivel s előmozdítani a kiseddóvképzéssel foglalkozó tanárok, tanítók érdekeit.

Az elsorolt feladatok mindenike rokonságban lévén a tanítóképzés ügyével, azok mindegyikének felölelésére, támogatására törekednünk kell. Egyesületünk azonban a tagok csekély számánál fogva (280) sokkal kevesebb anyagi erővel rendelkezik, mint hogy a reá váró feladatoknak kívánatos mértékben meg tudna felelni. Ez csak akkor lesz kivihető, ha a népoktatás terén működő jelesebb kartársaink anyagi és szellemi támogatásban fogják részesíteni. Az egyesület tagjai számának meg kell tizszereződnie, hogy azt az áldásos tevékenységet, a melyre hivatva van, jól kifejthesse!

Kérjük tehát az állami és felekezeti tanítóképző- és a kisdedóvóképzőintézetekben működő tanárokat, tanítókat, tanítónőket, a tanfelügyelőket, a népiskolai tanítókat s a népoktatás ügyének barátait, lépjenek egyesületünkbe s mozdítsák elő az egyesület keblében kifejtett tevékenységük által is a tanítóképzés s a vele rokon ügyek haladását!

Az egyesület czéljai elérésére a **Magyar Tanítóképző** című lapot adja ki, a mely az egyesület és a tanítóképzés ügyeit híven képviseli és buzgón támogatja; de mint oktatásügyi szaklap is, hazánkban egyike a kiválóbbaknak.

A tagsági jelentkezések **Nagy László** főtitkárhoz, (Budapest, József-körút 85. sz.) intézendők.

Az egyesületi tagsági díjak (évenként 4 frt, melyért a közlöny is jár) **Komáromy Lajos** pénztároshoz küldendők be.

A Magyar Tanítóképzőre nem egyesületi tagok is előfizethetnek, s az előfizetési díjak (4) frt a közlöny kiadójához, **Singer és Wolfner könyvkereskedésébe**, (Budapesten, Andrássy-út 10. sz.) küldendők.

Kelt Budapestén 1892. december 24-én.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete választmánya nevében!

Péterfy Sándor
elnök.

Nagy László
titkár.

A lélektan tanítása a tanítóképző-intézetben.¹

Mélyen tisztelt gyülekezet! A pedagógiai tárgyak tanítása oly nagy fontosságú és terjedelmes kérdés, hogy azt egy rövid előadás keretében kéllően tárgyalni nem lehetséges, azért jelen előadásomban egyelőre a lélektan tanításának kérdésére szorítkoztam. Sőt e kérdés maga sincs még kéllően előkészítve és mi alig tehetünk körünkben egyebet, mint, hogy a megindítandó eszmecsere és vita által egymás nézeteivel megismerkedjünk és így némileg pótolhatjuk azt a hiányt, hogy saját tapasztalásunk alapján nem ismerhetünk más tanítói eljárást mint a magunkét. Megnehezíti feladatunkat az a körülmény is, hogy a képzőintézetek aránylag nem régi keletűek, bennük sokféle szervezet, eljárás uralkodik és bizonyos hagyományos módszer, melyet alapul vehetnénk, még nem fejlődött ki; maguk a tanárok is sokkal behatóbban foglalkoztak a népiskolai módszer

¹ Felolvastott a választmány december 19-én tartott ülésén.

kérdéseivel, mint magával a tanítóképző módszerével, mert előbbit tekintették is tekintik joggal legelső és legfőbb feladatuknak.

Mindezeknél fogva kérem szíves elnézésüket, hogy nem tárgyalhatom e kérdést fontosságához mért módon; inkább alapot kívánok szolgáltatni a meginduló tanulságos eszmecsere számára.

A legelső kérdés, mely tárgyunkra nézve felmerül; mi tulajdonképp a lélektani oktatás feladata a tanítóképző-intézetben? Ha erre nézve tisztában vagyunk, szempontokat nyerünk a tanítandó anyag kiszemelésére és tanításának módjára nézve is.

Lélektani ismeretekre minden művelt embernek szüksége van. Minden művelt embertől megköveteljük, hogy értse és becsülje meg nemzétének történeti munkásságát, nyilvánuljon az akár tudomány- és irodalomban, akár művészetben és alkotmányos intézmények megalkotásában és megvédésében; álljon teljes szívvel-lélekkel e nemzeti művelődés szolgálatába és szívja magába az eszméket, melyek a nemzeti összetartás és közösség alapját képezik. Az emberi szellem alkotásait kell tehát a művelt embernek megismernie, és habár itt első dolog maguknak a productumoknak ismerete, mégsem lehet kielégítő a produkáló erő, az emberi szellem megismerése nélkül. Azért szükséges, hogy a műveltség különféle elemeit tárgyaló tantárgyakat mintegy betetőzze a lélektani oktatás.

De a művelt embertől azt is megköveteljük, hogy képes legyen öntudatos munkásságot folytatni, képes legyen önmagát fegyelmezni és vágyait és ösztöneit öntudatos fékezés alá vetni. Ezt az önmaga feletti uralmat, mintegy saját magának nevelését, az ember csak úgy gyakorolhatja, ha felvilágosítjuk saját énjének természetéről, mert csakis így képes saját lelki életében az erkölcsi eszméket döntő hatalomra juttatni.

Tehát mind általános pedagógiai okoknál fogva, mind az egyén szempontjából minden művelt embernek, tehát a tanítónak is szüksége van lélektani okulásra. Ezért szerepel a lélektan a gimnáziumi oktatás utolsó évében is, mint az általános műveltség kiegészítő és befejező része. A tanítóképző-intézetben azonban a lélektani oktatásnak ezenfölül még más fontos rendeltetése is van.

A tanítónak egyik legfőbb feladata a lelki élet ismerése. Bő alkalom nyílik erre a történelem tanításában és az egyes irodalmi olvasmányok tárgyalásában. Avagy képes-e a tanító akár ily egyszerű költeményeket is megmagyarázni, mint pl. «Füstbe ment terv», «Szülőföldem szép határa», ha maga nincs tisztában azzal, hogy szülők iránti szeretet, honvágy miféle érzelmek? Avagy megelégszünk-e vele, ha a tanító a történelmet, mint száraz összefüggéstelen adathalmazt tanítja.

A népiskolai tanításban is megköveteljük, hogy a tanító történelmünk nagy alakjai jellemképét kidomborítsa, hogy éreztesse a tanulókkal, minő eszmék lelkesítették, minő célok vezérelték tetteikben. Ez pedig nem történhetik másképp, mint a lelki életnek bizonyos nagyon egyszerű elemzése alapján. Hasonlóképp minden poetikuss olvasmány, akár elbeszélő, akár lyrai, a legkülönbébb emberi érzelmeket, vágyakat, gondolatokat és tetteket tünteti fel. A gyermek csak úgy érthet meg valamely elbeszélést, ha jellemezzük a benne előforduló szereplőket, ha nemcsak arra tanítjuk, hogy mi történt, hanem hogyan és miért történt és ha helyeslő

vagy rosszaló véleményt mondunk a hallottak felett. Mindez tulajdonkép nem egyéb, mint pszichológiai elemzés. És azt csak az a tanító végezheti, ki maga elég tájékozottsággal bír a lélektan terén. Azért, ha a tanítót képesíteni akarjuk olvasmányok helyes megértésére, magyarázására, gondoskodnunk kell, hogy kellő pszichológiai belátása legyen.

Látjuk tehát, hogy e tekintetben a lélektan a tanítói szakműveltség nélkülözhetetlen részét képezi.

De a tanítónak nemcsak magyarázni a lelki életet, hanem a gyermekek lelki életére döntő hatást is kell gyakorolni. Ez nem lehetséges, ha nem ismerős a lelkiélet jelenségeivel és e tünemények törvényszerű lefolyásával. Egy tanító, kinek nincs pszichológiai belátása, soha sem tudja, hogy minő hatást idéz elő parancsai, intései, tanítási eljárása által, képtelen beleélni magát tanítványai lelki állapotába és végtelenül károsíthatja a rábízott tanulók lelki életét. Pszichológiai belátás nélkül értelmetlenül nevelni lehetetlen.

Hisz magát a neveléstant, mely nem egyéb mint alkalmazott lélektan, nem is értheti meg. E tekintetben nincs nézeteltérés közöttünk: szükségesnek tartjuk a lélektani oktatást, mert e nélkül nem képesíthetjük a tanító nevelőt feladatának öntudatos gyakorlására.

Míg tehát a középiskolában a lélektan csak mint az általános műveltség kiegészítő része szerepel, addig a tanítóképzőben hármastól van feladat: képesítse a leendő tanítókat önmaguk nevelésére, a lelki élet ismertetésére és öntudatos nevelői munkásságra. Mi módon teljesítheti e feladatát?

A lélektani oktatás megértése már bizonyos meglehetősen terjedelmes műveltséget feltételez. A lelki életet nem lehet közvetlen bemutatni, kísérletek ki vannak zárva, az önmegfigyelésből igen szűkkörű tapasztalatok meríthetők. A lelki élet kimeríthetetlen gazdagsága az emberi szellem sokoldalú munkásságában nyilvánul. Tudományos és művészi alkotásban, emberi törekvésekben és tettekben, mint azok a történelmi életben nyilvánulnak, tanulmányozhatók legjobban a lelki élet vonásai.

Shakespeareből magából az emberi szenvedélyek pszichológiáját meg lehetne állapítani.

Minden elvont elmélkedésnek és így a pszichológiának is a tapasztalati adatok bőséges forrásán kell alapulnia; de éppen az a baj, hogy növendékeink oly korban kénytelenek a lélektant tanulni, midőn még elég tapasztalati anyaggal — illetve kellő műveltséggel még nem rendelkeznek. Alaposan csak úgy lehetne segíteni a bajon, hogy tanítóképzőbe csak idősb és már bizonyos befejezett műveltséggel bíró ifjakat vehetnénk fel úgy, hogy nekünk leginkább csak a szakszerű képzéssel kellene foglalkoznunk. Későbbre pedig nem halaszthatjuk a lélektani oktatást, mert akkor nem teljesíthetné azt a feladatát, hogy a pedagógiai kiképzést előkészítse. Ekként nem marad más hátra, mint hogy hivatkozzunk tanítványaink már meglevő tapasztalataira és hogy magunk nyujtsuk az esetleg hiányzó tapasztalati adatokat.

Ennek alapján már megfelelhetünk azon kérdésre, miként teljesítheti a lélektani oktatás első feladatát, a lelki élet megismertetését?

Nem kezdhetjük az egyes lelkijelenségek pl. képzelet, emlékezet jellem-

zésén, hanem konkrét tényekből kell kiindulnunk, melyekből az illető lelki jelenség mivoltát megállapíthatjuk. Egy lélektani példatárra volna szükségünk; ez azonban rendkívül fárasztó, hosszas utánjárást igénylő munka volna, a melyet azonban csakis a képzőintézeti részletes tanterv alapján lehetne készíteni. Minthogy a lélektan a II. osztály tárgyát képezi, meg kell elégednünk azon tapasztalatokkal, melyeket az első osztályban szereztek és a melyeket folytatólagosan a II. osztályban szereznek. A lélektan tanárának át kell tehát tanulmányoznia az I. évfolyam összes tananyagát és kiszemelni belőle azon adatokat, a melyeket a lélektani oktatásban felhasznál, de leginkább a magyar irodalmi és történeti oktatást fogja céljaira felhasználhatni. Azért fontos, hogy a tanítóképzőben az irodalmi oktatásnak ne csak formális célja legyen megállapítva, hanem az iskolában és otthon elolvasandó darabok pontosan meg legyenek határozva. Ily részletes tanterv bő adatokat fog szolgáltatni a lélektani oktatás számára.

A másik forrás, a melyre folyton hivatkozni és utalni lehet: a népiskolai tananyag, a melyet növendékeink természetesen ismernek. Csak harmadsorban jöhetnek tekintetbe növendékeink egyéni tapasztalatai — azért mert kétséges értékűek és kiinduló pontul csak is az egész osztály által ismert, tehát közös tapasztalatok alkalmasak. Így tehát az egyes tantárgyak bőséges alkalmat nyújtanak lelkünk értelmi működésének felvilágosítására, az emberi érzelmek, vágyak, indulatok és szenvedélyek, akarat és jellem pedig leginkább poetikus olvasmányokban vagy a történet alakjain tüntethetők fel.

A mennyiben az elvégzett irodalmi tananyag nem nyújtana elég példát, nem marad más hátra, mint egyes ily darabokat olvastatni — tisztán a lélektani elemzés kedvéért.

És itt ismét rá kell utálnom ama sokat hangoztatott alapelvünkre, hogy az általános műveltséget szolgáló tárgyak egyszersmind a tanítói szakműveltséget is szolgálják. A magyar irodalom tanára nagyon elősegítheti a lélektan tanítását, ha tanításában elég gondot fordít az irodalmi olvasmányokban előforduló lelki állapotok kiemelésére; hisz e nélkül nem értenék meg a tanulók az illető olvasmányt, de a tanítóképzőben a mellett, mint látjuk, a lélektani oktatásnak is fontos szolgálatot teljesíthet.

Ezek után az egyes példákat részletesen összehasonlítjuk egymással, kiemeljük a jellemző vonásokat, egybevetjük más hasonló vagy ellentétes lelki jelenségekkel pl. emlékezet és feledés, emlékezet és képzelet, kívánság és vágy, ösztön és hajlam stb., hogy a lelki élet finom vonásai és árnyalatai el ne mosódjanak és így kellő felvilágosítást nyújtottunk az illető lelki jelenség mivoltáról.

Azokban a lelki élet e pusztá leírásával a tanítóképző-intézetben nem elégedhetünk meg, hisz a tanítótól azt követeljük, hogy belátását használja fel önmaga és mások nevelésére.

E leíró ismertetést tehát más fajta elmélkedéssel kell kibővítenünk. Utána járunk, hogy mikép függ össze a tárgyalt lelki jelenség lelki életünk egyéb mozzanataival, minő szerepet játszik szellemi életünk alakulásában, minő feltételektől függ fejlődése és fejlődésének mily irányba

való terelése kívánatos. Ez azért szükséges, nehogy a tanulók abba a tévedésbe essenek, hogy a lelki élet egyes jelenségei egymástól független, különálló erők, melyeket így egyenkint, egymástól függetlenül fejleszteni lehetne; erősen rá kell utalni, hogy a lelki élet egységes összefüggő egész, és mi csak az áttekintés kedvéért vagyunk kénytelenek bizonyos sorrendben tárgyalni a lelki élet egyes csoportjait. Ne is gondoljunk csupán arra, hogy a lélektan pedagógiai tanulságokat nyújt, bár természetes, hogy ezek érdekelnek bennünket leginkább; hanem, hogy a lélektan alapja az összes szellemi tudományoknak és a lélektani belátás által világosítjuk meg azon tapasztalatokat, melyeket tanulóink más tudományokban szereztek, különösen alkalmas a lélektan eszthetikai (poetikai, stilsztikai) és morális ítéletek élesítésére. Valóban a lélektani oktatás legszebb eredménye volna, ha bizonyos praktikus életbölcseiséget, emberismeretet lehetne általa elsajátítani. Ily módon a lélektan pótolná azt a tapasztalást, a mit csak hosszú, tapasztalatokban, okulásban gazdag élet adhatna meg. E praktikus lélektan adja meg a tanítóképző oktatásnak tulajdonképeni, a középiskolaitól eltérő jellegét. E praktikus lélektan egyszersmind magában foglalja az összes neveléstani elméletet, a mit növendékeinknek nyújthatunk. Mert ne ringassuk magunkat illúziókban, a tudományos rendszeres neveléstan túlhaladja növendéink felfogását és megelégedhetünk, ha a tudományos elmélkedők munkáinak megértésére kellően előkészíthetjük őket. A mit mi elérhetünk, az nem egyéb, mint hogy a tanítói teendők öntudatos elvégzésére képesítjük a lélektani oktatás alapján.

Azt ajánlanám tehát, hogy a II. évfolyam tananyagából hagyjuk el egészen a nagyhangzású szót: neveléstan — nevezzük azt egyszerűen lélektannak — értve azon nemcsak leíró, tapasztalati, hanem praktikus lélektan-t is. Hiszen a legtöbb közkezen forgó nevelési kézikönyv pszichológiai kategóriák fonalán halad és a pszichológiai tankönyvektől csak abban különbözik, hogy érdekesebb és mélyebb pszichológiai belátást nyújtanak. Ilyen a Niemeyer I. kötete, ilyen Compayré «Cours de la pédagogie»-ja, ilyen nálunk Felméri könyve és sok más.

Azonban ismételen ki kell emelnem, hogy e praktikus lélektanra nem is egészen illik a neveléstan kifejezés; mert részben többet, részben kevesebbet tartalmaz. Neveléstan okuláson kívül ethikai és eszthetikai belátást is nyújt; viszont nem foglalja magában az iskolai fegyelem, egyes tantárgyak módszerének részleteit, de előkészíti az ezekre vonatkozó utasítások megértését.

Igy ha a szemléletről szólunk, példából kiindulva illusztrálnók az egyes érzékszervek működését, a szemléletek keletkezését; ezután áttérünk arra, hogy figyelemnek és kitaró akaratra mily befolyása van szemléletek szerzésére és viszont mennyire függ a szemlélettől emlékeztünk pontossága, képzeletünk élénksége, fogalmaink világossága; ráutalunk arra is, hogy a szemlélet számos eszthetikussal élvezet forrása és őszinteség és igazmondás iskolája. Ebből folyólag felnőtre, gyerekekre egyaránt fontos a szemléletek szerzése — pontos, türelmes megfigyelés alapján; hogy e megfigyelés az igaz alapja tanulásnak, tudományos kuta-

tásnak, sőt a művészi alkotásnak is. Ezek után a szemléltetés elvét egy külön neveléstani kurzusban tárgyalni valóban fölösleges; az már a népiskolai pedagógia feladata: az egyes tantárgyak szemléltető eszközeit, és ez eszközök felhasználását részletesen megismertetni.

Igy, ha az akaratot lélektanilag elemeztük, nagyon természetesen hozzáfűződik az a kérdés, hogy vezéreljük azt az erkölcsi szabadságra. A ki a lélektan leíró fejtegetéseket megérti, az megérti e hozzáfűződő praktikus elmékedéseket is.

Úgy hiszem, csakis ily módú tárgyalás mellett teljesítheti a tanító-képző-intézeti lélektani oktatás a fentkitűzött feladatait.

A lélektani jelenségek ily monographiaszerű tárgyalása azonban egy feltételtől függ. Minthogy folyton utalunk az egyes jelenségek kapcsolatára, szükséges, hogy a tanulók már megelőzőleg a főbb lélektani csoportokról némi általános tájékozottsággal bírjanak. Gondoskodnunk kell tehát némi bevezetésről, melyben mintegy tanításunk programját előre kitűzzük. Ez által sokkal öntudatosabbá is tesszük a tanulást, mert a tanulók látni fogják, hogy az általunk követett egymásután nem véletlen, hanem indokolt, tervszerű.

Ezt annál könnyebben tehetjük, mert ez egyes csoportok elnevezéseit: emlékezet, akarat, vágy stb. már ismerik. Hasonlót teszünk a testtanban is, midőn bevezeteskép a testi szervezet részeit, kölcsönös helyzetüket felsorolhatjuk.

Hátra volna még egy kérdés, t. i. a lélektani tananyag kiszemelése, egymásutánjának megállapítása. Azonban nem szándéksom tanterv-vázlatot terjeszteni a m. t. bizottság elé, minthogy a pedagógiai albizottság ilyent készített annak idején; csak a főbb szempontokra kívánok utalni, melyek e vázlatra nézve irányadók voltak.

A lelki életjelenségeit három főcsoportra osztottuk: é r z é k i, é r t e l m i, é r k ö l c s i é l e t.

Érzéki élet elnevezése alatt össze-foglaltuk az értelmi munkásság, érzelmi állapotok és tevékenység azon tényeit, melyek testi életünkkel állanak szorosabb kapcsolatban.

Két szempont teszi kiválóan alkalmassá, hogy a lelki élet e jelenségeit külön csoportba összefoglalva tanítsuk. Az érzékiséggel kezdődik lelki életünk fejlődése és így világot deríthetünk lelki életünk kezdetleges fokára; továbbá az e csoportba tartozó jelenségek sokkal egyszerűbbek, kezdetlegesebbek, mint a magasabb szellemi élet és ezért inkább valók a tárgyalás elejére. Az érzékiség tényei közti összefüggés is sokkal könnyebben áttekinthető, mint a bonyolultabb lelki folyamatoké. A lelki élet megismertetését tehát így könnyebben végezhetjük, ha ez összetartozó jelenségeket együtt ismertetjük. E fejezet tárgyalásánál használhatjuk fel legjobban a physiologia eredményeit is. Nem szükséges és nem is lehet kellő anatómiai ismeretek híján növendékeinket az idegrendszer működésének részletes ismeretébe bevezetni, de szükségesnek tartom az érzékek tevékenységét kellően részletességgel felvilágosítani. Ugyancsak e fejezetnél használhatjuk fel az újabban fejlett kisedet, illetve gyermekkor psychológiáját, Preyer, Perez, Sigismund műveit, hisz a gyermek élete még egészen az érzékiség keretén belől mozog. Nem foglalkoztam eléggé

a lélektan e részével és ennél fogva nem is adhatok véleményt, hogy mi módon volna felhasználható: de mindenesetre kívánatosnak tartom, hogy jövőben evvel foglalkozzunk és erre vonatkozó tanulmányokat lapunkban közöljünk; ez annál szükségesebb, mert a külföldi képző-intézeti oktatásban sem foglalkoztak még e kérdéssel, legalább ez tűnik ki a tantervekből és a közkezen forgó tankönyvekből.

A másik szempont, a mely az érzéki élet e külön való tárgyalását ajánlatossá teszi, praktikus irányú. A tanítóra nézve, ki fejlődő, kezdetleges lelki életre van hivatva hatni, jó, ha erről összefüggő áttekintést nyer. Az érzéki élet e rajzához nagyon szépen hozzáfűzhető az elmélkedés az érzéki élet erkölcsi méltatásáról, fejlesztése, vezetése, fékezése módjairól.

Itt szólhatnánk az érzékszervek gyakorlásáról, játékról, tornáról és kézi munkáról, a testi vágyakkal és ösztönökkel való kellő elbánásról.

Hogy az értelmi élet tényeit egy csoportba foglaltuk össze, nem szorul megokolásra. Csak azt akarom kiemelni, hogy az ide tartozó lelki jelenségek közt a legterjedelmesebb tárgyalást igénylik a gondolkodás tényei. Az a tanító, ki előtt világos a fogalmak keletkezésének processusa, a ki átlátja, mily természetű munkásság az ítéles és következtetés, tulajdonképp a tanításban követendő eljárással már tisztában van. Többször hallottuk azt a nézetet, hogy a szerzett pszichologiai belátást egy népiskolai tantárgy módszerére kellene alkalmazni. Ezt oda kell módosítanunk, hogy a fogalmak keletkezésére példákat hozunk fel nemcsak a népiskolai tananyag egész köréből, hanem növendékeink tanulmányaiból, hasonlóképp az ítéletek és következtetések megalkotására is.

Ily módon szerves kapcsolatba hozzuk az értelmi élet egyes mozzanataival (emlékezet, képzelet, gondolkodás) az értelem fejlesztésére vonatkozó általános szabályokat.

Erkölcsei élet címe alatt foglaltuk össze az érzelmi élet és akarat tényeit. Ezt leginkább praktikus szempontból tettük. Érzelmi állapotok és akarat megegyeznek abban, hogy lényünk subjektív részét teszik. Érzelmeinket ép úgy, mint szándékainkat, tetteinket erkölcsi megítélésnek vetjük alá. Sőt az ember belső értékét nem is annyira a tettek, a külső elért eredmények, hanem érzülete szerint becsüljük meg. A nevelő szempontjából nem is választhatók külön e lelki jelenségek, mindnyajukat egy szempontból kénytelen tekinteni, egy cél felé irányítani, ez az erkölcsiség. E csoportosítás előnye tehát az, hogy az erkölcsi fejlesztés taglalását az erkölcsi élet mozzanatainak rajzával lehet szoros kapcsolatba hozni.

Ily praktikus irányú lélektan mellett, úgy hiszem, a neveléstan, mint külön tantárgy, fölösleges, legfeljebb az év vége felé lehetne a tanultak alapján a nevelés feladatait áttekintés kedvéért összefoglalni.

Midőn befejezem értekezésemet, még egyszer bocsánatot kérek, hogy nem a kellő alapossággal és készütséggel tárgyaltam tanítóképzésünk e fontos és kényes kérdését. Mentségemre valóban csak az idő rövidege szolgál és az a kívánságom, hogy tanácskozásaink számára az eszmecsere megindítására szükséges alapot szolgáltsam.

Röviden összefoglalva tehát a következőket bátorkodom előterjeszteni.

1. A lélektani oktatás feladata a képző intézetben, hogy a növendékeket világosítsa fel a lelki élet természetéről és ennek alapján képesítse őket a népiskolai oktatás körében előforduló lelki jelenségek elemzésére és a népiskolai pedagógia öntudatos megértésére.

2. E feladatát akként valósíthatja meg, ha a tanulók tanulmányai-ból és a népiskolai tananyag köréből vett példák-ból kiindulva írja le a lelki jelenségek mivoltát, és ha a neveléstani vonatkozásokat a lélektani fejtegetésbe szervesen beleolvastjuk, úgy hogy külön önálló nevelés-tan egészen mellőzhető.

3. A lelki élet egyes jelenségeinek részletes tárgyalását tájékoztató bevezetés előzze meg, mely a lelki élet főbb csoportjairól áttekin-tést nyújt.

4. A tananyag megválogatása és csoportosítása úgy történjék, hogy a lélektannak a tanítóra nézve praktikus becse kellően érvényre jusson.

5. Ennélfogva a tájékoztató bevezetés után tárgyalassék az érzéki élet, azután az értelmi élet, végre az erkölcsi élet, mindenütt hozzá kapcsolva az illető lelki jelenségek méltatását fejlődésük és fejlesztésük föltételeit.

6. A nevelés-tan az év végén csak mint a nevelés feladatait össze-foglaló áttekintés szerepeljen.

Dr. Málnai Mihály.

A földrajz és a természettudományok tanítási anyagának részletezése.

Földrajz.

I. osztály. *«Földrajzi alapfogalmak a szülőföld és haza ismertetése alapján (physiographia).»* Hetenkint 2 óra.

a) A l a k ó h e l y. Tájékozás az iskolában. Az iskolaterem térrajza. Tájékozás a táblán, a térképen. Az iskolaépület térrajzkészítéssel. A község (városrész) térrajzkészítéssel. A főbb utcák, terek, középületek. A község története. Lakói nyelv, vallás és foglalkozás szerint. Községi (városi) szervezet. A határ térrajzkészítéssel. Sík, halom, domb, hegy, völgy, forrás, patak, folyó, tó. Ezek jelzési módja a térképeken. Szántóföld, rét, legelő, szőlő, erdő, nádas, mocsár. Ezek terményei és lakói az állat- és növényvilágból. Földnemek és sziklafajok, melyek a határban elő-fordulnak, különösen az agyag, homok, márga, televény, iszap, esetleg a mészkő, dolomit, bazalt, trachit, granit. Időjárás, éghajlat.

b) A k ö r n y é k (esetleg a járás.) Közlekedési eszközök, száraz-földi és vízi utak. A szomszédos községek. Ezek nevezetességei (esetleg egyiknek-másiknak története); lakosaik nyelv, vallás és foglalkozás szerint. Éghajlat, termények stb. (az előző pontban említettek kibővítése). A járás szervezete.

c) A járások egyenkinti rövid ismertetése után kikerekítendő a megye általános képe. Földje, vizei, éghajlata, terményei, (állat-, ásványvilág). Ipara, kereskedése, közlekedése, története. A megye szervezete.

d) Az ország egyes vidékei. Mindenütt azon vidékkel kell kezdeni, melyeknek területén lakunk.

Az egyes vidékek ezek lehetnének:

1. Az alföld és környéke. Pest-Pilis Solt-Kis-Kun, Jász-Nagy-Kun-Szolnok, Hajdú, Szabolcs, Szatmár, Szilágy, Bihar, Békés, Csongrád, Csanád, Arad Krassó-Szörény, Temes, Torontál, Bács-Bodrog. Egyenként tárgyalandó minden megye földje, vizei, éghajlata, terményei, lakói, nevezetesebb helyei, csakhogy rövidebben mint a lakó-megye. Végül egybefoglalandók az egész vidék földrajzi viszonyai, művelődési képe s megemlítendőek azon főbb történeti események, melyek itt lefolytak. Régi romok s egyéb történeti emlékek nem mellőzendők.

Az egyes vidék összefoglaló ismertetése ne legyen száraz szó-és adathalmaz, hanem elevenítsék meg élénk és jellemző leírások, melyek főleg a fönt leírt viszonyokra vonatkoznak; ilyen lehet pl. a jelen szakznál az alföldi élet jellemzése.

2. A felvidék. Pozsony, Nyitra, Trencsén, Árva, Liptó, Túróc, Zólyom, Bars, Hont, Nógrád, Heves, Borsod, Gömör, Abauj-Torna, Szepes, Sáros, Zemplén, Ung, Bereg, Ugocsa, Máramaros megyék. A tárgyalás módja és szempontok ugyanazok mint fentebb. Ide csatolhatók a fölvidéki élet jellemzése, a bányászat, erdőgazdaság, tutajozás.

3. A dunántúli dombvidék. Mosony, Sopron, Győr, Komárom, Esztergom, Fehér, Veszprém, Vas, Zala, Somogy, Tolna, Baranya megyék. A tárgyalás módja és szempontjai maradnak. Ide járulhatnak a balatoni és dunai halászat leírása, Fürdőélet és közlekedés a Balatonon.

4. Az erdélyi felföld. Kolozs, Szolnok-Doboka, Besztercze-Naszód, Torda-Aranyos, Maros-Torda, Csik, Háromszék, Brassó, Udvarhely, Kis-Küküllő, Nagy-Küküllő, Fogaras, Szeben, Alsó-Fehér, Hunyad. A tárgyalás módja és szempontjai itt sem változnak. Erdély múltjának, főleg különállásának rövid története. Kellő figyelem fordítandó a természeti ritkaságokra, p. a Detonata, Tordai hegyhasadék, Szt-Anna tava. A háziipar ismertetése lényeges részt követel magának az erdélyi rész jellemzésében.

5. Magyarország kapcsolt részei. Fiume. A tenger. Tengeri hajózás és kereskedelem. Zágráb, Varasd, Kőrös-Bélavár, Verőcze, Szerém, Pozsega, Modrus-Fiume, Lika-Korbávia megyék. Állapotok a török-hodoltság után. A régi határőrvidéki élet. Halászat, sófőzés és mészégetés a tengerparton. A kapcsolt részek állami viszonya Magyarországhoz.

A földrajzi tanítás eredményének és biztosságának támogatására semmi sem alkalmasabb, mint a térképra rajzoltatás. A tanítás ezen fokán a rajzolás kockahálózatban történik. A növendékek ily módon készítsék el a tanterem, az iskolaépület, az iskolatelek, a község (városrész), a környék (járás) és a megye térrajzait, illetőleg térképeit. Az év végén egyesek elkészíthetik Magyarország térképét. A térképeknél kerüljük a tarka-barka színezést, a kacskaringós vonalakat; ehelyett inkább a körvonalak pontosságára és a rajz tisztaságára ügyeljünk.

II. osztály. *Magyarország politikai és gazdasági földrajza. Európa államai*. Heti 2 óra.

a) Magyarország és kapcsolt részeinek hegyrajza. Az észak-

nyugati hegyvidék. Az észak-keleti hegyvidék. Az erdélyi felföld. A dunántúli dombvidék. A Dráva-Száva köze. Az Adriai-tenger melléke. — **Vizrajz.** A Duna és mellékvizei. A Tisza, Dráva, Száva; mellékvizeik, csatornáik. A Balaton. A fertő és egyéb tavak s mocsarak. Ásványvizek, hőforrások. — **Éghajlat.** Középhőmérsék, a szelek iránya; esőmérő, esős napok száma; zivatarok statisztikája, a légnyomás ingadozásai. — **Állatvilág.** Házi állataink s vidékek szerint való elterjedtségük. Nemes vadak s ezek védelme. Kártékony vadak és rovarok. Halak, védelmük és tenyésztésük. Selyem és méhtenyésztés. Gabonanövények s elterjedésük. Gyümölcsfáink. Mocsári növények, nádasok, turfa. Védekezés a szerbtóvis, iringó, aranka s egyéb gaz ellen. — **Bányatermények.** A fémek és találati helyük. Épületanyagjaink. Konyhasó, kőszén, petroleum. Agyagos, homokos, szikes területek. Ipar, czéhszervezés és szabad ipar. Képesítéshez kötött iparágak, ipartestületek. Kereskedelem. Ipar- és kereskedelmi kamrák. Közlekedés. Vízutaink. Vasútaink. — **Népesség** i viszonyok. Nemzetiségek, népsűrűség, szaporodási viszonyok; a nemzetiségek megyénkénti megoszlása. Vallási viszonyok. Egyházi kormányzat. Politikai viszonyok. Király, kormány, országgyűlés. Megyei közigazgatás. A megyék keletkezése, multja, jelene. Eltűnt régi vármegyék, kerületek, várispanságok.

ő) Európa államai:

A mily terjedelemben tárgyaituk az előző osztályban az egyes megyéket, oly terjedelemben s ugyanazon szempontok szerint tárgyaljuk most először az osztrák tartományokat, azután Európa többi államait.

1. Az osztrák örökös tartományok. *aa)* A Duna völgye, a Szudetek és Kárpátok lejtői. Alsó-Ausztria, Felső-Ausztria, Csehország, Morvaország, Szilézia, Galiczia, Bukovina. *bb)* Az alpesi tartományok. Stájerország, Krajna, Tengerpart, Karinthia, Salzburg, Tyrol. Általános hegyes vizrajz. Éghajlat és termények. Lakosok. Ipar, kereskedelem, közlekedés. Szellemi műveltség. Politikai viszonyok. Közös ügyek. Az osztrák császárság keletkezésének rövid története.

2. A monarchia szomszédai. Németország. Svájc. Olaszország. A Balkán államok. Oroszország.

3. Északi államok (germán népek). Svéd- és Norvégország, Dánia, Holland, Nagy-Británia.

4. Nyugati államok (latin népek). Belgium, Franciaország, Spanyolország, Portugália.

5. Európa földrajzi összefoglalása. Külső szabása, tagozata, vizrajza. Éghajlat, termények. Népajz. Művelődési viszonyok.

A térképrajzolás kockahálózatban folytatandó. Legalább a monarchia és Európa térképei megrajzolandók.

III. osztály. «Az öt földrész áttekintése». (Javaslatunkban hibásan világrész.) Heti 1 óra.

Az egyes földrészek tárgyalásánál már az egészről indulunk ki. A tanítás ezen fokán már elég érettek erre a növendékek. Az egyes földrészek tárgyalásánál különös figyelem fordítandó azon országokra, melyek akár történeti multjuk, akár jelen műveltségök vagy szereplésük folytán

a művelt ember előtt fontosabbak. Ilyenek p. Khina, Elő-India, Szibéria, Egyiptom, Fokföld, Kongó-államok, Észak Amerikai-Unio, stb.

Általános irányadó szempontok a tárgyalásnál. A földrész külső szabása, tagozata. Vizrajz. Éghajlati viszonyok. Állat- és növényvilág. Ásványok és kőzetek. Néprajz és művelődési viszonyok. Vallási és állami viszonyok. Az egyes országok rövid leírása.

A térképrajzolás eleinte a mértani körvonalak szerint, aztán Mercator vetületében gyakorlandó. Az első szerint rajzolendő legalább Afrika és Dél-Amerika, az utóbbi szerint Kelet-India, Kis-Ázsia, Egyesült Államok Mexikóval. Végül az északi és déli, azután a keleti és nyugati félgömbök körző használata mellett, minél kevesebb délkörrel (eléig minden 30-ik.)

IV. osztály. *«Fizikai és matematikai földrajz. A földrajzi tanítás módszere»*. Heti 1 óra.

a) A szárazfölkék elhelyezkedése, tagozódása. A földfelület emelkedési viszonyai. Barlangok, geológiai alkotás, vulkáni működés, föld-rengések.

b) A szárazföld vizei. A tenger. Az óceánok ismertetése. Tenger-áramok.

c) A levegő, szél, eső. Hó, jég, jegesek, jégbarlangok.

d) Az állat- és növényvilág elterjedése a földön. A leghasznosabb ásványok találási helye. Az emberfajták. Az emberi művelődés (nyelv, vallás, államélet.)

e) A föld mint égitest. A világegyetem.

f) A földrajz helyzete a népiskolában. A földrajzi oktatás főrszei (szülőföld, haza ismertetése, általános földrajzi ismeretek). A tanítás anyagának felosztása. Egyes földrajzi lecke-ké vezetése. Földrajzi taneszközök ismertetése és kezelési módja. A térképolvasás fokai. A térképrajzolás módszerei. A domorú térképek.

Természetrajz.

I. és II. osztály. *»Allattan és növénytan tekintettel az állattenyésztésre és növénytermelésre.»* Hetenkint 2—2 óra.

A) Állattan.

a) A ház körül tartózkodó állatok ismertetése. A kutya. A macska. A ló. A tulok. A disznó.*) II. ázi állatok tenyésztéséről és tartásáról általában. Az egér. A tyúk. A galamb. A lúd.

) Baromfitenyésztés. A fecske. A selyembogár. A selyemhernyó tenyésztése. A méh.) Méhtenyésztés. A pók b) A víz-környék lakói. A gólya. A jégmadar. A teknős. A sikló. A kecskebéka. A szalamandra. A ponty. A süllő. A kecsge. A kagyló. A rák.

c) Az erdő lakói. A medve. A menyét. A vakond. A szarvas. A héja. A bagoly. A harkály. A fülemile. d) A mező állatai. A veréb. A banka. A csiga. A cserebogár. A hangyaleső. A tücsök. A poloska. A százlábú. A földi giliszta.

e) Rendszeres áttekintése és részben kibővítése az eddig szerzett

állattani ismereteknek. Emlősök. Madarak. Hüllők. Kétéltűek. Halak. Puhatestűek. Izeltlábuak. Férgék. Tüskebőrűek. Bélnélküliek. Szivacsok. Ősállatok. Rendszerismertetés. Tengődő élet. Az állati sejtek. Az állattest főbb szövetei.

B) Növénytan.

a) Tavasz kezdete a kertekben, mesgyéken, bozótokban. (Márczius). A hóvirág. A mogoró. A kankalin. A tüdőfű. A holtcsalán. A pitypang. A viola. A gólyahír. Linné rendszerének ismertetése.) A konyha kert és a melegágyak.*) Veteményezés.*) A faiskola be rendezése.*

b) Az erdő és kert. (Április). A fenyő. A kontyvirág. A tulipán. A kosbor. A fagyöngy. A fűtej. A sóska. A kapotnyak. Az áfonya. Az orgonafa. A gyűszűvirág. A bodzafa. A csipkerózsa, almafa és szilvafa. A jávorfa. A páfrány. A korpafű. A fali zuzmó.) Gyümölcsfák és szederfa ültetése.*) A gyümölcsfa-nemesítés.*) Az erdei fák feldolgozása.*

c) A szántóföld és rét. (Május.)) A szántóföld megmunkálása. A rozs. A kender. A burgonya. A csemetyűke. A sarkantyú. A murók. A szőlő.*) Szőlő-mívelés és borkezelés. A tök. A fűzény. A borsó. A szekfű. A mályva. Az orbánczfű. A len. A repce-káposzta. A mák. A csiperkegomba.*) Rétek és legelők ápolása.*

d) Rendszeres áttekintése és kibővítése az eddig szerzett növénytani ismereteknek. Telepnövények. Levelés és leveletlen virágtalanok. Nyitvatermők. Néhány rend az egyszikűekből. (Pálmák. Polyvasak. Koronások. Kardlevelűek, Kosborfélék.) Néhány rend a kétszikűekből. (Csalányfélék. Barkások. Fűtejfélék. Labodafélék. Csövesvirágúak. Alakosak és ajakosak. Fészkesek. Ernyősek. Rózsavirágúak. Hüvelyesek. Keresztesek. Soktermésűek.) A természetes rendszer. A növény tagoltsága. A gyökér, szár, rügy, levél. A bimbó, virág, virágszat, termés és mag. A növénysejt. Sejtcsoportok, szövetek. A növényélet feltételei.

A tanítás anyagából a maximum van fölvéve. Hogy meddig haladjunk az állattanból és növénytanból az I. osztályban, az az időtől és körülményektől függ. Az egyes rendekből és családokból kiválasztott egyedek ismertetése lehetőleg elvégzendő az I. osztályban. Itt az anyag látszólag sok, de ha eleinte lassabban haladunk, utóbb egy leczkén 3—4 egyedet is fölvehetünk. Az állattanból az *a)* alatti csoportot elvégezzük p. karácsonyig, januárra és februárra marad a *b)* *c)* és *d)* alatti csoport, márczius-, április- és májusra a növénytan megfelelő csoportjai. Ha valahol valamit el kellene hagynom, azt inkább az egyedek leírásából hagynám el. Még csak azt jegyzem meg, hogy a tuloknál, lónál, disznónál, stb. úgy a rozsnál, burgonyánál stb. a gazdasági tudnivalókra is kiterjeszkedem. Egyébiránt, hogy az ezen kívül beleszótt gazdaságtani ismeretek szembeötlőbbek legyenek, ezek elé csillagot (*) tettem.

Tekintve, hogy a természetrajz a tanképesítő vizsgálaton írásbelileg kéretik számon, már a II. osztálybeliektől legalább havonként egy iskolai írásbeli dolgozatot követelnék. (Ezt tényleg már a folyó tanévben cselekszem is.)

III. osztály. «*Ásvány- és vegytan, tekintettel a technológiai és gazdasági ismeretekre. A tanítás kémiai előismeretekkel kezdődik*». Heti 3 óra.

a) Kémiai előismeretek. A levegő alkotórészei, éleny, légeny. Elem, vegyület. A víz alkotórészei, köneny. Vegyrokonság, vegyülési folyamat. Tömeccs és parány. Légenyvegyületek. Dalton törvénye. Savak és aljak. Az égés, szén, kén, foszfor. A láng és a vegyülési meleg. Világító-gáz gyártása. Selyemfehérítés. A klór és rokonai. A kálium, nátrium és magnesium. Sók. Sófőzés és sóaknázás. A calcium, aluminium, silicium. Mészégetés, gipszöntés. Üveg- és porcellánkészítés. Az elemek jegyeinek stb, áttekintése. Fémek és nemfémek.

b) Ásványtan. Az ásványok alakí és egyéb fizikai tulajdonságai. Az ásványok kémiai tulajdonságai. A fémek. (Arany, ezüst, platina, higany és vegyületeik. Arany- és ezüst ötvözetek. A réz és ötvözetek, réztartalmú érczek. A vas, vasgyártás, vasérczek, a vassal rokon fémek. Az ólom, ón, horgany, antimon és érczeik.) Soféle ásványok. (A konyhasó és egyéb kénsavmentes sók. A timsó és egyéb kénsavas sók.) Földes ásványok. (A mészkő csoportja: mészkő, dolomit, aragonit, apatit, gipsz, anhydrit, coelestin, súlypát, folypát. A kovacsoport: kova, opál, augit, amphiból, beryll, gránát, turmalin, zsrírkő, tajték, szerpentin. A timföld csoportja: korund, földpát, csillám, topáz, türkisz, timsókő. Arzén-csoport: termés arzén, realgár auripigment.) Éghető ásványok. (Kén, gyémánt, grafit, kőszén, barnaszén, stb.)

c) Kőzettani és geológiai ismeretek. A kőzetek szövete, elválása, fekvése. Gránit-, basalt- és trachyt-csoport. Palás kőzetek. Romkőzetek. Geológiai korszakok. Vulkáni működés. A víz és levegő munkája. Szerves testek átalakulása. Humuszképződés. A trágyázás és vetésforgás.

Természettan.

III. osztály. «*Természettan*». Heti 2 óra.

Erő, egyensúly, a testek súlya. Halmazállapotok. Nehézség, szilárdság, rugalmasság, tapadás, tehetetlenség. A folyadékok nyomása. Közlekedő edények. Archimedes törvénye. Fajsúly. A testek uszása. Hajcsövesség, beszívargás és oldás. A levegő súlya, légsúlymérők. Léghajózás. Kutak és szívóeszközök. Légszivattyú. Légsűrítők. A meleg. A hőmérő. Fagyás és olvadás. Gőz és párolgás. Mozgas és sebesség. Szabad esés és hajítás. Erő és tömeg. Aktuális és kinetikus erők. Mozgási akadályok, surlódás. Erőösszetevés és szétbontás. Súlypont, stabil, labil és neutral helyzet. Az inga. Forgás és keringés. A munka és erély. Egyszerű gépek. Erőgépek és munkagépek.

A fizikai földrajzba vágó részeket elhagytam, mivel azok a földrajz körében tárgyalatnak.

IV. osztály. «*Természettan és a természettudományok tanításának módszere. Laboratóriumi gyakorlatok*». Heti 3 óra.

a) Dörzsölési elektromosság. Mágnesség. Érintkezési elektromosság. Az elektromos áram hatásai és alkalmazása. Telegráf. Az elektromosság mint mozgató erő. A hang és viszhang. Hangmagasság, hangszerek,

együtthangzás. Telefon és fonográf. Fény és árnyék. Fénymérés és fénysebesség. Tükrök, fénytörés, lencsék. Nagyítók és messzelátók. Színképlelemzés, fénysarkítás.

b) A szén és vegyértékűsége a szerves vegyületekben. A sejtanyag. Papirgyártás. A keményítő és mézgák. Különféle cukrok. Cukorgyártás. Szeszses erjedés. A bor és borkezelés. A sör és sörfőzés. Szeszgyártás. Az eczet és gyártása. Gyümölcssavak. Tejsav, sajt készítés. Erjedési folyamatok (szeszses, eczetes, kovászos, nyákos erjedés). A gliczerin és zsírsavak. Zsírok és zsíros olajok. Szappanfőzés. Kátránytermények (karbolsav és kátrányfestékek). A csersav és bőrgyártás. Cyanvegyületek. Illanóolajok és petroleum. Balzsamok és gyanták. Növényaljak. Fehérjenemek.

Írásbeli dolgozatok mind a III., mind a IV. osztályban havonként egyszer.

c) A természettudományok helyzete a népiskolában. Szempontok a természetrajzi oktatásnál. A természetrajzi oktatás főrészei. Egyes leczkék vezetése. Gyakorlati alkalmazás. — Szempontok a fizikai oktatásnál. A fizikai oktatás anyaga s egyes leczkék vezetése. Gyakorlati alkalmazás.

d) A laboratoriumi dolgozatokon nem tudok mást érteni, mint hogy a leendő tanítók gyakorlati ügyességet szerezzenek az egyes fizikai eszközökkel való bánásmódban s egyes kémiai kísérletek végrehajtásában. Mert nem tudom összeegyeztetni a tanítónak amúgy is sok oldalú elfoglaltságával, hogy növendékeinket holmi minőleges vagy mennyileges vegyelemzésekre szorítsuk, amire különben a képzőintézetekben sem hely, sem pénz nincsen. Legfőbb bizalmamat azonban tanártársaimba vetem, kik, mint a leendő tanítók nevelői, tudni fogják, mit és mennyit kell és szabad a hangzatos laboratoriumi dolgozatokon érteni.

A módszerre és ezen dolgozatokra szánt heti 1 órát az egész esztendőre 36 órának számítva, 18 órát vennék a módszertan fent jelzett szakaszainak tárgyalására s ugyanannyit a laboratoriumi dolgozatokra. E 18 órának anyagát maga a fizika és kémia kijelölt szakaszai szolgáltatnak olyképen, hogy a tanár által már egyszer bemutatott kísérleteket a növendékek utáncsinálják. Így tanulnák meg pl. hogyan kell bánni a légszivattyúval, elektromos géppel; hogyan kell kezelni a telegráfot, telefont, hogyan kell élelyt, könenyt fejleszteni. Ez egyuttal ismétlő áttekintése volna a III. osztályban tanultaknak, s tetemesen elősegítené a fizika köréből vett s a gyakorlóiskolában tartandó tanítási gyakorlatok sikerét. Így és ennyit el tudok fogadni a laboratoriumi dolgozatokból.

Bárány Gyula.

Az állami tanító- és tanítónő-képző intézetek.

— Az orsz. közoktatási tanács jelentései. —

Az orsz. közoktatási tanács javaslatára a vallás- és közoktatásügyi miniszter 1891. évi 24325. sz. a. kelt rendeletével az állami tanító- és tanítónő-képzőintézetek igazgatóit évi zárójelentések szerkesztésére

hivta fel. Az 1890/1-ik tanévről beadott jelentések alapján *Szuppán Vilmos* előadó az állami tanító- és tanítónő-képzőknek minden körülményeire kiterjeszkedő beható jelentéseket szerkesztett, melyeket a tanács f. é. október hó 11-én tartott ülésében csekély módosításokkal elfogadott és a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez felterjesztett. Fel vagyunk hatalmazva ezen jelentéseknek közérdekű részeit, a mennyiben szükségesnek mutatkozott, a nevek mellőzésével az alábbiakban közzétenni.

I. A tanító-képzők.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Első ízben voltak az orsz. közoktatási tanács előtt az állami tanító-képzők igazgatóinak zárójelentései. Nagyméltóságod 1891. évi 24325. sz. a. kelt körrendeletének megjelenése előtt ily jelentések csak elvéve érkeztek be; azok is különféle szempontok szerint voltak szerkesztve és nem voltak alkalmasak arra, hogy képet alkossunk belőlük az állami tanítóképzők állapotáról. Az idézett rendelettel kiadott utasítás következtében azonban az 1890/1-ik iskolai évről oly jelentések adtak be, melyekből az összes felmerülő kérdésekre elég hű és megbízható felvilágosítást meríthetünk és ezen intézetek összessége felől áttekintést szerezhetünk. Az egyes intézetek jelentéseiről egyenként már külön felterjesztést tett a tanács; most még számot kell adnunk az összességről és az erre vonatkozólag a jelentésekből meríthető tanulságokról és következtetésekről.

I. Az intézetek állapota. Az egyes intézetekben alkalmazott **rendes és segédtanárok számát** illetőleg meg lehet állapítani, hogy az a tanítóképző-intézeti oktatás és nevelés érdekében támasztható követelményekhez képest általában csekély. Néhány állami tanítóképzőt kivéve, a legtöbb intézetben az igazgató és az úgynevezett műszaki tantárgyak (ének-zene, rajz, torna, ipar) tanítóin kívül csak két rendes és egy segédtanár van alkalmazva. Ennek a körülménynek kell tulajdonítani a jelentésekből konstatálható különféle hiányokat, nevezetesen a következőket:

a) A tantárgyfelosztás igen gyakran nem felel meg a tanárok szaki képesítésének. Miután az igazgató a pedagógiai tantárgyak tanítása által teljesen le van foglalva, a műszaki tantárgyakon kívül az összes többi tantárgy három ember között oszlik meg úgy, hogy még abban az esetben is, ha az egyik tanár tisztán nyelvi és történettudományi, a második tisztán mennyiség- és természet-tudományi tantárgyakat tanítana, a harmadikra a tantárgyaknak oly vegyülete jut, melynek csak egyik részére lehet szakszerűleg képesítve. A tantárgyak helyes felosztása csak azzal lesz biztosítható, ha az elméleti tantárgyak tanítására az igazgatón kívül négy tanár állana rendelkezésre.

b) A tanárok csekély száma miatt egyre-egyre igen sok óra jut (hetenként 19–21); e miatt a növendékek gyakorlati kiképzetésével nem foglalkoznak; tanítási gyakorlatokon és az ezek fölött tartott bírálatokon még akkor sincsenek jelenlévők a saját tantárgyaik köréből van véve a tanítás témája. Pedig a tanítóképzői növendék elméleti és



gyakorlati kiképztetése között a kellő öszhang csak akkor van meg, ha minden tantárgy tanára a tanítási gyakorlatokban és a gyakorló-iskolai munkában, ha nem is közvetlenül, de legalább gyakori jelenlétével és hozzászólással részt vesz. Az egyik áll. tanítóképző igazgatója a jelentésében igen helyesen kívánja, hogy az illető szaktanárok is jelen legyenek a növendékek tanítási gyakorlatán, mikor az ő tantárgyukból történik a félórás tanítás.

c) A tanárok csekély számának tulajdonítandó, hogy egyik-másik tanár akadályoztatása esetén az illető osztályt a gyakorló-iskolába küldik a gyakorló-iskolai tanító tanításának megfigyelése végett (egyik áll. tanítóképző igazgatója ezt az eljárást «rendkívüli hoszpítálás»-nak nevezi), vagy a kertbe kertészeti munkákkal való foglalkozásra. A helyettesítésnek mindkét módja kifogás alá esik, de miután négy osztályra az igazgatóval együtt csak négy ember van, igen természetes, hogy akkor, mikor a négy ember közül az egyik beteg, ennek helyettesítése igen meg van nehezítve.

d) Végre még azt is ki kell emelni, hogy a tanítóképzők igazgatói, kivált az internátussal egybekapcsolt intézetekben, fölötte meg vannak terhelve s nagyon kívánatos, hogy a tanítási teendők egy részétől megszabadíttassanak. Jelentésében ugyan egyik igazgató sem panaszkodik túlterheltsége miatt; de elég lesz reamutatni arra, hogy a budapestit kivéve mindenik heti 14—15 órában tanítással van elfoglalva; e mellett köteles az igazgatással járó teendőket ellátni, melyek a tanítóképzőben a növendékek segélyezése, azok nevelésére való fokozott felügyelet, az igazgató-tanácsi intézmény, a gyakorló-iskolai oktatásnak helyes mederben megtartása miatt jóval nagyobbak, mint más tanintézetekben. Internátussal egybekötött intézetekben ezek a teendők még fokozódnak úgy, hogy attól kell tartani, hogy az igazgatók a teendők halmozása miatt nem jutnak hozzá főkötelességöknek, az intézet szellemi vezetése körüli kötelességöknek beható és erélyes teljesítéséhez. A jelentések egy nagy részében arról például, hogy az igazgató a tanárok leczkéit látogatta volna, vagy hogy a gyakorló-iskola vezetésére minő befolyást gyakorolt, nincsen említés téve.

Míndez arra mutat, hogy a tanárok száma az áll. tanítóképzőkben nem elég. A legtöbb képzőben a tanári létszám még mindig az, melyet az 1868. évi 38. t.-cz. a háromosztályú tanítóképzőre nézve állapított meg, holott azóta az évfolyamok és az ellátandó órák száma is szaporodott.

A tanári létszám szaporítása legczélszerűbben akként lenne eszközendő, hogy a csupán tornára, vagy csupán rajzra szervezett állások megszüntetése mellett oly tanárok alkalmaztatnának, a kik a rajz, ill. torna mellett még elméleti tantárgyak tanítására is képesítve vannak, tehát teljes óraszámossal elfoglalhatók. Ezen intézkedéssel egyúttal a torna- és rajztanári állásoknak jelenleg elégtelen javadalmazása is emeltnék.

Az állami tanítóképzőknél alkalmazott tanárok *képesítésének minőségéről* a jelentésekben csak hiányos adatokat találunk. Még tetemes azon tanerők száma, a kik a képzők felállítására idején alkalmaztatván, fõrmaszerinti tanári vagy tanítói oklevéllel nem bírnak. E miatt a tanári

testületek szaki aránya felől nem lehet megbízható ítéletet mondani. Csupán az a tény emelhető ki, hogy az újabb időben alkalmazott tanárokról több igazgató nagy elismeréssel nyilatkozik.

Ha a **képzőintézeti tanulók létszámát** vizsgáljuk, azt találjuk, hogy az állami tanítóképzők nagy része **néptelen**. Legnépesebb a modori 94, az aradi 89, a sárospataki 79, a félegyházai 74, a znióváraljai 70 növendékkel. A többiekben a létszám 50—60 körül van. Máramaros-Szigeten a tanév végén csak 44 növendék volt. Egyes osztályok fel-tűnően néptelenek. Péld. Félegyházán a II. osztályban 11, Iglón a II-ban 11, a IV-ben 12 növendék volt.

Bizonyára úgy a tanítás, mint a nevelés szempontjából igen üdvös, ha az osztályok nincsenek túltömve. Különösen tanítóképzőben nem is kívánatos, hogy egy-egy osztályban átlagosan 25-nél több növendék legyen. Amde az állami tanítóképzőkben a tanulók létszáma a legtöbb esetben jóval kevesebb és néha oly csekély, hogy csaknem fényűzésnek kell mondani az illető intézetnek fentartását.

A tanulók csekély létszáma főleg annak tulajdonítandó, hogy a segélyezésre rendelkezésre álló összegek elégtelenek. Némely képzőben a felvett tanulók tetemes része csakhamar elhagyja az intézetet, mert kevés vagy semmi segélyt nem nyervén, nem képes magát fentartani. Péld. a ... i képezdében 66 növendék közül 12 maradt ki.

A mi a *növendékek előképzettségét* illeti, elismeréssel kell felemlíteni, hogy az áll. tanítóképzőkben e tekintetben alig marad kívánni való. Az I. osztályba felvett növendékek legnagyobb része végezett legalább négy közép- vagy polgári-iskolai osztályt vagy felső népiskolát és aránylag csak kevesen vétettek fel felvételi vizsgálat alapján, de ezek is (egy eset kivételével) legalább két középiskolai osztályt végeztek. Péld. Máramaros-Szigeten 21 közül négy, Székely-Keresztúrt 20 közül négy, Baján 27 közül kettő, Aradon 25 közül öt, Félegyházán 26 közül három, Modoron 27 közül nyolcz tanuló vétetett fel felvételi vizsgálat alapján. Egyes intézetekben (Budapest, Kolozsvár, Igló, Csáktornya, Déva) egyáltalán nem vettek fel növendéket felvételi vizsgálat alapján.

A felvett növendékeket illetőleg egyes igazgatók a jelentésekben igen figyelemre méltó dolgokat mondanak. A kolozsvári képző igazgatója azt, hogy a felső népiskola III. osztályát végzett növendékeket nem kötelezik felvételi vizsgálatra, a következőképpen indokolja:

- a) képzőkben minden tantárgy elől kezdetik.
- b) A gimnáziumból, nagyon kevés kivétellel, csakis a gyengébb tanulók lépnek a néptanítói pályára, míg a felső népiskolákból az igazgatóság a legjobbakat szokta ajánlani a tanítóképzőkbe.
- c) A felső népiskolák tantárgyai inkább megtelevnek a néptanítói pálya szükségleteinek, mint a gimnáziumokéi, a hol a tanuló nagy része a latin nyelvre van lefoglalva.
- d) A gimnázium vagy polgári iskola I. osztályába négy elemi osztály végeztével lépnek a tanulók, és így nyolcz évi iskoláztatás után jönnek a képzőbe; a felső népiskola három éves tanfolyamát végzett növendékek azonban a hat elemi osztályból vétetvén fel, összesen kilencz évi iskolázattal, mielőtt a képezdében felvételért folyamodtak.

e) Az eddigi tapasztalatok szerint a tehetségesebb és szorgalmasabb növendékek akár a gimnáziumból, akár a reál- vagy polgári iskolából, akár a felső népiskolából jöttek, egyenlő sikerrel tudnak haladni, kivéve a német nyelvtant, mely a felső népiskolának nem tárgya; azonban a másféle tanintézetből jöttek nem hoznak sokkal többet, mint hogy megtanultak olvasni.

A máramaros-szigeti tanítóképző igazgatója jelenti, hogy «a képzőbe jövők általában kevés előképzettséget hoznak magukkal vagy legalább is nem olyat, a minőt várni lehet a közép- vagy polgári iskola IV. osztályát kielégítően végzett ifjaktól. Inkább a könyvnélküli betanulásra, mint a megértésre fektetnek nagyobb súlyt. Azért a képzőbe lépő tanulót előbb a helyes és értelmes tanulásra, a megfigyelésre kell szoktatnunk, hogy őt a továbbhaladásra képessé tegyük.»

A dévai áll. tanítóképző igazgatója azt mondja, hogy az I. osztályba lépő (közép- vagy polgári iskola IV. osztályát végzett) növendékek a magyar nyelvtanban és helyesírásban felette gyarló előkészültséget mutatnak.

Az iglói állami tanítóképző igazgatója ezeket jelenti: «A mi tanulóink nagyon gyenge számtani és nyelvtani előismeretekkel jönnek a képző I. évfolyamába. Ha a középtanodákból a képzőbe folyamodó tanulók tanulmányait s elért tanjegyeit statisztikailag kimutatnám, szomorúan tünnék ki, hogy a leggyarlóbb érdemjegyek legnagyobb száma a magyar nyelvre és a számtanra esik. E helyütt kiemeledőnek tartom még azt is, hogy tanulóink úgy kaligrafikus, valamint orthografiai gyarló írása is egyikét képezi azon nehézségeknek, melyekkel az alsóbb évfolyamokban sokáig kell megküzdenni.»

Az aradi képző igazgatója megjegyzi, hogy a számtant közép- és polgári iskoláink legnagyobb részében ma is gépiesen tanítják s hogy a fejszámolásra kevés súlyt fektetnek.

A félegyházi tanítóképző igazgatója a művészeti tárgyakban tapasztalt kevesebb előmenetelt illetőleg megjegyzi, hogy «évről-évre szomorúan tapasztaljuk, hogy az intézetbe lépő tanulók a szép- és helyesírásban nagyon gyengék, sőt némelyiknek az írása már annyira megvan romolva, hogy a bajon már alig lehet segíteni. Annak pedig, hogy a növendékek a zene- és énektanban nehezen tudnak haladni, leginkább abban rejlik az oka, mert csaknem mindnyájan majdnem minden zenei és ének-alapismeret nélkül lépnek be az intézetbe.»

A csurgói tanítóképző igazgatója azt mondja, hogy ha a tanítás eredménye némi kívánni valót hagy, az azon kedvezőtlen körülménynek tudandó be, hogy a növendékek előképzettsége nagyon különböző.

Ezek az idézetek megerősítik az orsz. közoktatási tanács egyik múlt évi jelentésében foglalt azon állítást, hogy a középiskolák egyáltalában nem szolgáltatják a tanítóképzői ifjuság javát.

Kor tekintetében az állami tanítóképzők növendékeinél inkább túlkorosság, mint korhiány található. Péld. Sárospatakon az I. osztály 30 növendéke között csupán 14 volt a szabályszerű korban, ellenben volt öt 16, kettő 18 éve; Félegyházán ugyanazon osztályban 26 növendék között volt tizenkettő 17, kettő 18, egy 20 éves. A bajai állami tanító-

képző igazgatója megjegyzi, hogy rendszeren iskolázott ifju nem lehet még 15 éves, midőn a középiskola négy osztályát végzi; ezért a törvény módosítását tartja szükségesnek.

Vallás tekintetében a növendékek igen tarka képet mutatnak. Csaknem minden állami tanítóképzőben 4—5 felekezet növendékei találhatók, néha felette csekély számban. Péld. Léván 70 növendék között két ág. hitv. és egy izr., Csurgón 58 között egy ág. hitv., Keresztúrt két ág. hitv., Iglón két ref., Aradon egy ág. hitv. két izr. és négy helv. hitvallású. Nemcsak nevelési, hanem pénzügyi szempontból is kívánatos volna az egyes állami tanítóképzőkbe felvehető növendékek felekezetét azon vidékek szerint korlátozni, a melyek számára az illető intézet tanítókat nevel.

Illetőség tekintetében szintén azt tapasztaljuk, hogy csak kevés állami tanítóképző veszi a növendékeit nagy tömegükben arról a vidékről, melyet geográfiai helyzeténél fogva hivatva van szolgálni. Például a budapesti áll. tanítóképzőben 60 növendék között csak 15 volt budapesti; Félegyházán 75 között volt 35 pestmegyei, 19 csongrádi, 4—4 békés- és szolnokmegyei; Sárospatakon 70 között 6 helybeli, 21 zemlénmegyei; Znióváralján 70 között 21 turóc-, nyolcz zólyom-, két hont- és három árvamegyei mellett volt három csongrádi, egy krassó-szörényi, egy temesi, egy torontáli. Csak a csáktornyai képzőben mondható a növendékek illetősége teljesen megfelelőnek, a mennyiben 62 növendék között volt 38 zala- és 16 vasmegyei s ezek között a Muraköz és a vend vidék 15 növendékkal volt képviselve.

Úgy vallás- mint illetőség tekintetében a képzők ifjusága egyöntetűbb képet nyujtana, ha mindenik számára ki volna jelölve ama kör, a melyből a növendékeit első sorban fel kell hogy vegye. Ekkor szorosabban is alkalmazkodhatnék mindenik képző ama vidék szükségleteihez és viszonyaihoz, a melynek számára tanítókat nevel.

A nemzetiségi vidékeken levő képzőknel természetesen gondoskodni kellene arról, hogy a növendékek között a magyar elem is elegendő számmal legyen képviselve. Mindazáltal azonban a nem magyar ajkúakat ezekben a képzőkbe jóval nagyobb számmal kellene felvenni, mint jelenleg történik; azonfelül ezek az ifjak felekezetök kántori teendőiben is oktandók, hogy az illető hitfelekezetek iskoláiban az állami tanítóképzőkből kikerült ifjak mentől nagyobb számmal alkalmaztassanak. Jelenleg az áll. tanító-képzőkben ez utóbb említett célokra nem fordítanak elég gondot. A jelentések szerint péld. M.-Szigeten csak négy román, Baján csak öt szerb, Aradon nyolcz román és egy szerb ifju tanult. Csak a csáktornyai képző felelt meg teljesen rendeltetésének.

A *segélyesét* illetőleg el kell ismerni, hogy az állam erre a célra tekintélyes összegeket áldoz. Mindazonáltal ezek az összegek, mint fentebb említettem, nem elegendők arra, hogy az ifjakat elegendő nagy számmal a tanítói pályára édesgessék. A hol a segély-összegek pénzben adatnak ki a növendékeknek, ott a tanári testületek ama törekvése, hogy lehetőleg sok növendéket segélyezzenek, azt eredményezi, hogy az egyesnek jutó segély nevetségesen kis összegre redukálódik, a melyből a szegény ifju csak a legnagyobb nélkülözések árán képes magát fenn-

tartani. — Sok állami tanítóképzőben (Arad, Igló, Losonc, Baja, Léva, M.-Sziget, Sárospatak) köztartás van berendezve és a növendékek pénzsegély helyett ételmezt kapnak. Ez a módja a segélyezésnek az illetőket legalább az éhezés ellen biztosítja. Még jobban van gondoskodva a növendékekről ott, ahol internátus van köztartással. Az 1890/1-ik évi bejelentések szerint Budapesten, Losonc, Znióvárán, Modoron, Csáktornyan volt ilyen internátus.

Csupán belakás ételmezés nélkül volt Déván, Székely-Keresztúrt.

Az állami képzők mellett kivétel nélkül velök szerves kapcsolatban levő **gyakorló iskola** van. A gyakorló iskola osztatlan, helyenként hat, de a legtöbb esetben csak 4—5 évfolyammal, miután nem mindenütt lehetett találni az V. és VI. évfolyamba növendéket. Ez a körülmény a gyakorló iskolát és vele együtt a növendékek gyakorlati kiképezését fogyatékossá teszi, mert *a)* a növendék nem kapja meg a teljes hat évfolyamból álló osztatlan iskola képét és gyakorlatát; *b)* némely tantárgy (péld. természettan-vegytan, történet-alkotmánytan, természetrajz) tanításával sohase ismerkedik meg, mivel ezek csak a népiskola V. és VI. osztályaiban taníthatnak.

Ennélfogva kívánatosnak tartom, hogy mindenütt oda kell törekedni, hogy a gyakorló iskolában legalább az V., de lehetőleg a VI. évfolyam is felállíttassék.

Arról, hogy taníthatnak-e a gyakorló iskolákban mindazok az ismeretek, melyek a kormány által kiadott népiskolai tantervben elő vannak írva, a jelentések nem adnak felvilágosítást. Valószínűleg azért, mivel a jelentések szerkesztésére nézve kiadott utasításban erre nézve nem foglaltatik utmutatás. Pedig érdekes volna tudni, vajon szerda és szombat délután tartatnak-e gazdasági és kertészeti gyakorlatok? Kellő eredménnyel és hangjegyek alapján tanítják-e az éneket? stb. Csupán a budapesti áll. tanítóképző igazgatója terjeszkedik ki a gyakorló iskolai oktatásra is, megemlítvén a következőt: «Mint sokak által lehetetlennek vitatott dolgot érdemesnek tartom a megemlítésre azt, hogy gyakorló elemi iskolánkban a hangjegy után való énektanítás a — tanterv intenczióinak megfelelőleg — az I. osztályban veszi kezdetét s módszeresen folyik mind a négy osztályon keresztül.»

A gyakorló iskola részletes óratervét csak a dévai áll. tanítóképző igazgatója mutatja be.

Fontos az **intézeti kertész és szolga működése** is. A kertészekkel sok igazgató elégedetlen. Egyik áll. tanítóképző igazgatója kiemeli, hogy a kertészek a képzők speciális céljára nem alkalmasak, azoknak oktatási ügyeért nem lelkesednek; kívánatos, hogy ezek mellőzésével alkalmaztassanak jövőre a képezdékhez a gazdaság és a kertészet elméleti és gyakorlati tanítására akár valamely hazai gazdasági tanintézetet, akár a budapesti vinczellérképzőt végzett, akár a Pedagogium által e célra képezett és képesített ifjak.

Más állami tanítóképző igazgatója azt kívánja, hogy a kertész ne a tanfelügyelő, hanem az igazgató által fogadtassék fel.

A znióváráljai, csáktornyai, modori és csurgói képzők igazgatói ellenben a kertészek működésével igen meg vannak elégedve.

A kertészek kérdése szorosan összefügg a gazdasági és kertészeti oktatás kérdésével, melyre később még vissza fogok térni.

Az állami tanítóképzők többnyire saját **épületeikben** vannak elhelyezve. Mindazonáltal alig van jelentés, mely vagy az épület, vagy a helyiségek, vagy a butorzat tekintetében kisebb-nagyobb kívánságokat nem tartalmazna. Az épületek nagy része oly időben szereztetett meg, midőn az intézetek még csak három évfolyamúak voltak és a képezdei oktatással szemben is kisebb igények támasztáltak. Az intézetek kinőttek az épületekből és ezek elégtelenné váltak. A tanácsnak nem lehet feladata, hogy a jelentésekben foglalt igények jogosultsága felől egyenként nyilatkozzék; ezért a kérdést legczélszerűbben akként vélném megoldhatónak, hogy, miként a múlt évben a középiskolákat illetőleg történt, a tanítóképezdei épületek kellékei is utasításban állapíttassanak meg és tájékoztatásul adassanak ki.

A **butorzatra** nézve sok helyről azt jelentik az igazgatók, hogy 20 és több évi használat alatt felette megrongálódott és hogy a javításra évenként engedélyezett összeg nem elegendő.

Néhány intézetet kivéve, mely a gyűjtemények gyarapítására rendkívüli segélyben részesült, az intézetek felette csekély összegeket fordíthattak a **tanszertárak** gyarapítására. A jelentésekben nyilvánított kívánságokból ítélve, azt kell mondani, hogy a legtöbb állami tanítóképző szertáraiban és könyvtáraiban jelentékeny hézagok vannak, Ezenfelül a meglevő tanszereknek egy része, különösen a fali térképek és a zongorák meg orgonák a hosszú és gyakori használat folytán megrongálódtak és szükséges azokat újakkal pótolni. Ugyancsak szükségesnek mutatkozik, hogy a mintákul szolgáló akaráó iskolák mindenütt mintaszerűen szereltesse fel és bútoroztassanak be. Ennélfogva kívánatos, hogy az állam erre a célra egyszerre vagy több évre felosztva egy nagyobb összeget adozzon.

Noha a jelentésekben kifejezett kívánságok egyáltalában nem túlzottak, mindazonáltal, hogy a szertárak kiegészítése és tökéletesítése bizonyos rendszerességgel eszközöltessék és a tanítóképzői oktatás szempontjából szükségtelen dolgok megszerzése megakadályoztassék, czélszerűnek látszik a tanítóképzők tanszereire nézve egy normáljegyzéket összeállítani és kiadni.

A könyvtárak és szertárak évi gyarapítására és az elméleti és gyakorlati oktatás szükségleteire évenként engedélyezett összegek elégtelenek. A könyvtárak gyarapítása nagyrészt csak folyóiratokból áll, melyek a rendelkezésre álló csekély összeget csaknem felemészti. Az intézetek által járatott folyóiratok között egyébiránt olyanok is vannak, melyeknek megszerzése szükségtelen. Ilyenek például a Turisták Lapja, a többnyire csak helyi vagy egyleti érdekekkel bíró apró népiskolai lapok.

A szertárakról szólva, még egy körülményről kell megemlíkeznem. Két jelentésben van említés téve oly szertári rongálódásokról, melyek gondos kezelés mellett nem fordultak volna elő. Mindkét esetben az időközben az intézettől távozott szaktanár van felelőssé téve a keletkezett károkért. Jogosan fel lehet vetni azt a kérdést, hogyan van az, hogy a szertárak ilyenén rossz állapota és gondatlan kezelése csak a kezelő

tanár eltávozásakor fedeztetett fel? Kétségtelen, hogy ezen esetekben a felügyelet és ellenőrzés, melynek a szertárakra is ki kell terjednie, nem volt elég szigorú és pontos.

Sajnálattal kell konstatálnom, hogy a tanárok és növendékek által a szertárak gyarapítása körül kifejtett tevékenységről alig találunk a jelentésekben valami említésre méltó adatot. Itt-ott volt növendékek és egyes jötevők ajándékoztak némely intézetnek könyveket és tanszereket; arról azonban, hogy maguk a tanárok, vagy vezetősök alatt a növendékek akár gyűjtéssel, akár saját munkájukkal a szertárakat gyarapítanak, semmit sem olvasunk. Pedig az is a helyes tanítóképzésnek egyik kelleke, hogy a tanítójelöltet ahhoz szoktassuk és arra tanítsuk, miszerint számos taneszközt ne a tanszerkereskedésből, hanem egy kis utánjárással a környékről szerezzünk meg, vagy magunk készítsünk.

Minden állami tanítóképzőnek van a **kertészeti és gazdasági oktatás** céljaira szolgáló kertje. Némelyiké igen tekintélyes kiterjedésű (8 hold), de egyik sem marad a törvényben megszabott minimumon alul. A kert jövedelme csak kevés helyen fedezi a művelés költségeit, azonban helyesen jegyzi meg a székely-keresztúri áll. tanítóképző intézet igazgatója, hogy e tekintetben nem annyira az anyagi bevételek nagysága, mint inkább a növendékek képzése által a szellemi haszon, s a vidéken a gyümölcsészet és méhészet terjedése által az erkölcsi nyereség a mérvadó.

Három áll. tanítóképző mellett (Csáktornya, Igló, Znióváralja) mintagazdaság van. Méhes a legtöbb intézetnél található; a hol nincs, ott a berendezése folyamatba van. Szőlőművelés részint kisebb terjedelemben az intézetek kertjében, részint külön telepeken van berendezve. Ilyenek vannak: Aradon, Bajan, Budapesten, Sárospatakon, Zilahon, Léván. A selyemhernyótenyésztést általában csak kis méretekben űzik.

Már fentebb elsoroltam azokat az intézeteket, melyek **internátussal** vannak összekötve. Az internátusi intézmény értékét a modori áll. tanítóképző igazgatójának következő nyilatkozata jellemzi: «Három éve annak, hogy a benlakás körül tapasztalatokat szerezhettem. Ezek meggyőztek arról, hogy a képezdei intézmények között egy sem terem annyi áldást, mint ez. Középszerű vezetés mellett is jótékonyan hat úgy a növendék erkölcsiségére, mint szorgalmi előmenetelére.» A budapesti áll. tanítóképző érdemes igazgatója pedig ezeket mondja: «Mindenek felett az internátust kell olyannak tekintenünk, a mely a növendékek erkölcsi nevelésére csak üdvös lehet, úgy hogy mindazok a bajok, melyek régebben a növendékek egészséges jellemfejlődésének oly nagy akadályául szolgáltak, mint például a nyomasztó szegénység, az önfentartásnak az ő korukban annyira terhes, sőt kritikus küzdelmei, a társadalmi életnek sokszor anna a legépiletebb, s még meg nem állapotott jellemüket, gondolkodás módjukat igen nehéz próbára tevő, sőt a legtöbbször ferde irányba terelő példái intézetünk legtöbb növendékére nézve ha nem is szűntek meg teljesen, de bizonyára már sokkal kevésbé lehetnek ártalmasak. Ennek illusztrálásául alig kell egyébre rámutatnunk, mint az internátus keletkezésének történetére. Biztos és egészséges otthon, jó, egészséges táplálkozás és az egészséges testi fejlődés minden tényező-

jével rendelkező életrend, rendszeres tervszerű munkálkodás, elfoglaltatás, egészséges közszellem, a jellem, ismeretek és tehetség tekintetében különböző individuumok egymásra való üdvös kölcsönhatása s egyáltalában a tervszerű paedagogiai fegyelmezés: ime ezekben fejezhető ki internátusunk főbb jelentősége a tanítói jellem képzését illetőleg.»

Az internátus hijjával levő állami tanítóképzők igazgatói csaknem kivétel nélkül sürgetik az internátus felállítását. A máramarosszigeti áll. tanítóképző igazgatója ezeket mondja: «Növendékeink internátus hiányában a városon egyes családoknál laknak; de alig egy-két kivétellel oly szegények, hogy teljesen a nyert segélyre szorulnak, azért leginkább kevésbé művelt, többnyire az alsó néposztályhoz tartozó családoknál találhatnak lakást, 5—6 egy helyen. Hogy aztán ily környezetben a mi nevelői működésünk nehézségekbe ütközik, ellensúlyoztatik, sőt hatástalanná lesz, az igen könnyen érthető. A nevelétlenség, durvaság, sőt sokszor a rosz erkölcsi példa erősebb hatást gyakorol a hajlékony, a rosszra hajlandó gyermeki lélekre, mint a mi oktatásunk, tanácsunk, példánk. E szempontból a mi viszonyaink között multhatatlanul szükséges az internátusnak minél előbbi létesítése, mert e nélkül összes törekvésünk sem számíthat biztosan jó eredményre.»

A félegyházai tanítóképző igazgatójának jelentéséből ezeket idézem: «A tanári karnak az intézet körében a képezdei ifjuságra gyakorolt erkölcsi és társadalmi nevelő befolyása mindaddig egyoldalú, sőt nem egy esetben hatástalan fog maradni, a míg a növendékek ki lesznek téve oly külső és tartós társasági érintkezéseknek, a melyek az intézeti nevelési hatásokat csökkenthetik vagy épen paralizálhatják.»

A csurgói áll. tanítóképző igazgatója a következőképen nyilatkozik: «Az erkölcsi nevelésre akadályozólag hat az a körülmény, hogy a növendékek 3—4-en iparos családoknál és özvegy asszonyoknál helyezhetők csak el. A házigazdák legtöbb esetben nem képesek a növendékekre nevelőleg hatni s a házi békesség kedvéért, meg hogy a növendékeket házuktól el ne idegenítsék, azok rendetlenkedéseit, esetleg komolyabb természetű kihágásait rendszerint elhallgatják.»

A sárospataki áll. tanítóképző igazgatójának jelentésében ezt olvasuk: «Az externátus azon előnyét, hogy a közönséggel sűrűbben érintkezőn nagyobb társadalmi simaságra teyenek szert a növendékek, nagyon is kérdésessé teszi az a körülmény, hogy mind a lakás, mind a kint étkezés többnyire professionátus diáktartók kezébe került, kik között úgy a lakás, mint az étkezés tekintetében többször kellett az igazgatónak a kellő rendtartás érdekében fellépni.»

Ezek az idézetek elég behatóan indokolják az internátusok felállításának szükségességét minden állami tanítóképző mellett.

A fennálló internátusok között úgy a benlakók számát, mint mintaszzerű felszerelését illetőleg, első helyen áll a budapesti áll. tanítóképzővel kapcsolatos. Noha kétségtelen, hogy ezt az internátust is lehetne és kellene még tökéletesebbé tenni, mindazonáltal mondhatni, hogy a tanítójelöltek szerényebb igényeihez mérve minden jogos kívánalomnak megfelel. Hasonlót lehet mondani a modori áll. tanítóképző internátusáról. A csáktornyai áll. tanítóképző internátusa, az építésnél alkalmazott

takarékosság miatt, felette szűkében van a helyiségeknek. A znióvár-aljai áll. tanítóképző régi zárdaépületben lévén, internátusának helyiségei nem egészen megfelelők.

Az állam által pénzben, lakásban vagy élelmezésben adott, noha tetemes, mindazonáltal nem elegendő segélyen kívül csaknem minden intézetben vannak **segélyző egyesületek**; haromban a vallás- és közoktatásügyi miniszter egy utóbbi felhívására létesített segélyző könyvtár; továbbá különleges ilyféle egyletek mint pl. Sárospatakon a bútoralap, mely az itjoknak mérsékelt díjért ágyat, asztalt, széket ad.

Alapítványaik az állami tanítóképzőknek alig vannak (a budapestinél a Gyertyánffy István által tett alapítvány, Iglón az Emericzy emlékére gyűjtött alap). A sárospataki képző igazgatójának szavai szerint: «ama szűkkeblű felfogás a nagy közönségben, mely az állami képezdét az állammal azonosítja s mint ilyet segélyre szorultnak nem tartja, nemcsak az intézet gazdasági, hanem jótékonyági érdekei körül is érezteti hatását.»

II. Az intézetek működése. Míg az intézetek állapotáról és az e részben fenforgó hiányokról a jelentések teljesen világos képet adnak, addig az intézetek működését azokból alig lehet behatóan és alaposan megítélni. A fegyelemre nézve konstatálhatjuk, hogy daczára az intézetek többségénél az internátus hiányából eredő, fentebb már érintett bajoknak, az ifjúság fegyelme kielégítő volt. Az állami tanítóképzők tanári testületei a fegyelem gyakorlása tekintetében más tanintézetekhez mérve rendkívül kedvező helyzetben vannak, a mennyiben a növendékek rea vannak utalva, hogy megfelelő magaviselet és szorgalom által a segélyezésre érdemesekké tegyék magukat. A tanári testületek már a tanév elején könnyű szerrel akadályozhatják a nem oda valónak látszó elemeknek a képzőbe való felvételét; későbbben pedig a segély elvonásában rendkívül hatásos fegyelmező eszközzel rendelkeznek. A tanári testületeknek dicséretökre legyen mondva, hogy többen ezen eszközt egyáltalában nem használták (M.-Sziget, Modor, Székely-Keresztúr), vagy ha használták is, csak mérsékelt mértékben tették.

Legszebben jellemzi a fegyelmezési eljárást a modori áll. tanítóképző igazgatója: «A tanárok első sorban jó példával, szép szóval és humánus bánásmóddal kívántak hatni a gondjaira bizott növendékekre. Ezen eszközök bizonyultak be leghathatósabbaknak. Elvégre is tanítókat nevelünk, kik ismét mint nevelők fognak működni. E tekintetben igaz van Herbartnak: A növendék, midőn később mint nevelő működik, ugyanazon bánásmódban részesíti a gondjaira bizottakat, mint a hogy ő vele bántak. A gondolatkör ugyanaz, csak a helyzet vált kényelmesebbé. Már kis gyermekeknél tapasztalhatjuk, hogy bábuikkal úgy bánnak, mint a hogy velük bánnak a szülők.» — Ebben a tanítóképzőben 91 növendék között 77, tehát 85% nyert magaviseletből példás és dicséretes osztályzatot és egyetlenegy sem kapott elégtelen osztályzatot az előmenetelből.

Az externát-tanítóképzőkben az igazgató és a segédtanár, néhol a többi tanárok is gyakoroltak felügyeletet és tartottak inspekciót a künnlakó növendékek fölött. Két igazgató panaszkodik, hogy a tanárok e tekintetben igen közönyösen viselkedtek.

Egyik kepzőnél a magasabb osztályok növendékeit önállósághoz szoktatandó, megengedte az igazgató, hogy a III. és IV. évesek a segéd-tanárnál való előzetes bejelentés után tisztességesebb vendéglőkbe mehessenek. E kedvezményre azonban a növendékek nem bizonyultak kellően éretteknek, miért is kénytelen volt azt tőlük megvonni.

A iskolai ünnepélyeknek némely igazgató nem barátja. Egyik tanítóképző igazgatója azt mondja, hogy iskolai ünnepélyek rögtönözve tartattak, mert a hosszú előkészületek a növendékeket rendes kötelességeik teljesítésében többé-kevésbé zavarják. Az ilyen «rögtönözött» ünnepélyek felsorolásával az igazgató adós maradt. — Körülbelül egy véleményen van vele egy másik tanítóképző igazgatója, a ki a következőket mondja: «Itt, hol az ifjuság tiszta magyar érzelmű és gondolkodású és csak 3—4 szerb ajkú növendék van, hol a lakosság tiszta magyar, nem oly kívánatos külön nemzeti ünnepélyek rendezése, mert minden ünnepély néhány hétre elszibbasztja a rendes munkához szokott izmokat». — Ezt a felfogást nem lehet helyeselni.

Az **oktatásról** a jelentések általában hiányos képet nyújtanak. A bevégzett tananyag csak néhány jelentésben van kielégítő módon közölve. Erre vonatkozólag a következő észrevételek merülnek fel.

a) Egyik tanítóképző igazgatója jelenti, hogy a német nyelv iránt való kedvetlenséget az I. és II. osztályban annak közvetlen módszer szerint való tanítása által kívánták legyőzni, a mi némileg sikerült. A természettan és vegytan tanítására nevezve megjegyzi, hogy az bizonyos általánosságban, a részletekbe való alaposabb behatolás nélkül mozgott. A magyar történelem, magyar irodalomtörténet alapvető részei tulságos terjedelemben taníttatván, sem az ujkori események megillető tárgyalására, sem irálygyakorlatoknak kellő mennyiségben való készíttetésére idő nem maradt. Ezek mind oly dolgok, melyeknek jövőben való elkerülésére az illető tanárok figyelmeztetendők.

b) Egyik áll. tanítóképző intézeti igazgató jelentésében a magyar nyelv tanára azt mondja, hogy élénken érzett baj az, hogy e tantárgynál lehetetlen az írásbeli dolgozatok feladását és átvizsgálását úgy berendezni, hogy a tanár minden növendék munkásságával behatólag foglalkozzék. Erre vonatkozólag meg kell jegyezni, hogy egyebet nem lehet követelni mint az írásbeli dolgozatok feladását és beható javítását, és ha a tanár ezen kötelességének eleget tett, akkor egyúttal eléggé foglalkozott az egyes növendékek munkásságával is. Írásbeli dolgozatok feladását és javítását pedig a felhozott ok nem teszi lehetetlenné.

c) Egyik állami tanítóképzőben a négy osztály összevontan tanulta a tornát, a mi a tanterv értelmében meg nem engedhető.

d) Ugyanitt kifogásolandó, hogy a hittani oktatásnál az I—III. osztály növendékei együtt taníttatnak. Ez azzal van indokolva, hogy a képző helyisége a hitoktatók lakásától nagy távolságra van, e miatt lehetetlen volna minden osztálynak külön megadni heti 2—2 óráját, mert a hitoktatóknak minden egyes órára az oda- és visszamenetellel tulajdonkép 3 órájokat kellene áldozniok. Alig hihető, hogy a hitoktatók egy óra járásnyira laknak a képzőtől; de még ha úgy is volna, a szokásban levő osztályösszevonást kifogásolni kellene.

e) Hasonlóképpen nem helyeselhető, hogy nem mindegyik hitoktató az intézetben, hanem némelyik a lakásán végzi a hitoktást (névszerint az unitárius és gör.-keleti).

f) Még azt a furcsaságot találjuk, hogy a gyakorló iskolában a hittant egész tanéven át a képző felsőbb osztályaiból kinevezett növendékek tanítják a lelekezetökbeli növendékeknek, az illető hitoktatók utasításai szerint.

A **tankönyvekről** már volt alkalmam Nagyméltóságodhoz jelentést tenni, azért itt csak azt jegyzem meg, hogy egyik-másik intézetben oly tankönyvek használatnak, melyek egyáltalában semmiféle intézetre nincsenek engedélyezve. Ezek okvetetlenül kiküszöbölendők és engedélyezett könyvekkel helyettesítendőek.

Egyik tanítóképzőre nézve megjegyzem, hogy a tankönyvek tekintetében nincsen összhang a képző és a gyakorló iskola között. Míg péld. amott Weber vezérkönyvét és Sándor énekgyakorlóját, addig emitt Bartalus vezérkönyvét használták; amott Gönczy, emitt Komaromy-Lakits-Péterffy ABC-olvasókönyvét találjuk. Különös, hogy Luther vezérkönyve mellett Faludi számtani gyakorló könyveit használják. Különös továbbá, hogy kétféle irodalomtörténet (Gyulay és Beöthy), kétféle német nyelvtan (Graf és Hoffmann) volt használatban.

A gyakorló iskolákban kevés helyen használtak oly tankönyveket, melyekhez a vezérkönyvek is rendelkezésre állanak. Ezt azért nem lehet helyeselni, mivel ez esetben a tanítójelöltek már a képzőben megszokják, hogy vezérkönyvek nélkül tanítsanak, a mi a népiskolai oktatás helyes és módszeres folyamára nincsen jó befolyással.

Kivánatos, hogy a növendékek ne csak a gyakorló iskolában használt népiskolai tankönyvekkel, hanem egyáltalában a jobb e fajta könyvekkel megismertessenek, főleg pedig a vezérkönyvekkel.

A **tanítárgyfelosztás** több tanítóképzőben, eltekintve a kezdetben említett nehézségektől, kifogás alá esik. Péld. az egyik áll. képezdőben a nyelv-történettudományokra képesített segédtanár ásványtant, az ugyanazon tárgyakra képesített egyik rendes tanár számtant, egészségtant, állattant tanított. Egy másik rendes tanár kezében volt a magyar nyelv, növénytan, gazdaságtan. — Egy másik képezdőben a mennyiségtantermészettudományokra képesített tanár földrajzot, a nyelv-történettudományokra képesített segédtanár számtant tanított.

A **tanítás eredménye** általában igen kielégítő, de e részben mégis nagy eltéréseket találunk. Míg a modori képezdőben 91 növendék között nincsen egy elégtelen sem, Székely-Keresztúron 62 közül csak kettő, Csurgón 58 közül csak négy, Kolozsvárt 67 közül csak kettő volt elégtelen, — addig péld. egyik képezdőben 74 növendék közül 14 (18⁰/₀) bukott meg; másutt 65 közül 12 (19⁰/₀); egy harmadik helyen 55 közül 10. Egyik állami tanítóképző igazgatója az I. osztályban az ének-zenéből elért kedvezőtlen eredményt (7 tanuló elégtelent kapott) a tanárnak rójja fel, aki nem néz a tanulók után és a gyengébbeket nem buzdítja eléggé.

Kiemelendőnek tartom, hogy az első országos tornaversenyen az áll. tanítóképzők nagy számban vettek részt és igen kiváltak. A buda-

pesti áll. tanítóképző növendékei nyolcz, a znióváraljai és csáktornyai képezdék növendékei három, illetőleg két díjat nyertek.

A növendékek **gyakorlati kiképzetése** nem midenütt egyforma. A székely-keresztúri képzőben minden III. osztályú növendék négy, minden IV. osztályú öt gyakorlati tanítást tartott; a sárospataki képzőben ellenben a III. osztályúak 7—8, a IV. osztályúak 10—12-öt. — Igen beható a gyakorlati kiképzetés a mármaros-szigeti áll. tanítóképzőben. Az igazgató egy részletes tervet közöl, mely szerint minden növendék legalább négy teljes hetet tölt a gyakorló iskolában. Figyelemre méltók a nevezett igazgató által 14 pontba foglalt szabályok a gyakorlati tanítások megbíráására nézve. A félérai tanításokra kijelölt tananyagot nemcsak a tanító növendék, hanem valamennyi dolgozza ki s az igazgató által átnézett és kijavított tanításokat a bírálóknak megfelelőleg írja be tisztázati füzetébe.

Mindazonáltal éppen ezen képző igazgatója bevallja, hogy a kellő gyakorlottság elsajátítására, a tanítói ügyesség és mesterség kifejtésére azt az időt, ezt a tanítást nem tartja elégnek; kívánatos lenne a tantervnek olyatén módosítása, hogy a IV. év főleg a gyakorlati ügyesség megszerzésére, elsajátítására fordíttassék, valamint az is, hogy az illető szaktanárok is jelen legyenek a növendékek tanítási gyakorlatán, mikor az ő tárgyukból történik a tanítás.

A znióváraljai tanítóképzőben a róm. kath. hitoktató vezetése alatt a hittanból is végeztek tanítási gyakorlatokat. Ezt utánzásra méltó példának tartom.

A csurgói áll. tanítóképzőben a növendékek nemcsak a gyakorló fiú-, hanem a szintén a képzői igazgató alá tartozó állami leányiskolában is tanítanak, tehát sokkal több alkalmuk van magukat gyakorlatilag képezni, mint másutt.

Égyik képzőben, mielőtt a növendékeket a próbatanításhoz bocsátanák a gyakorló iskolába, különösen a beszéd- és értelemgyakorlatok, az írva-olvasás, az olvasmányok tárgyalásának elméleti előadásakor a II. és III. osztály növendékei az elmondottak alapján az igazgató jelenlétében egymás között is gyakorlati tanításokat tartanak. Az igazgató szükségesnek tartja ezt az előkészületet a gyakorló iskolára, mert tapasztalat szerint e tantárgyaknak mint első sorban előfordulóknak tanítása igen nehezökre esik a tanítani kezdő ifjaknak. Nézetem szerint az igazgató által ajánlott eljárás nem helyeselhető. A képző-intézeti növendékek által egymás között tartott tanítási gyakorlat minden körülmények között elítélendő, mert hamis képet nyújt az iskoláról. Az erre fordított idő el van vesztegetve. A legjobb előkészület a hospitálás a gyakorló iskolában és a fokozatos bevezetés a tanításba.

A gazdasági, kertészeti és házi ipari oktatás az egyes intézetekben igen különböző képet nyújt. Ez az oktatás első sorban a rendelkezésre álló eszközöktől függ, melyek sehol sem hiányzanak ugyan, de nincsenek meg mindenütt egyenlő mértékben. A növendékek gazdasági és kertészeti gyakorlatainak mennyisége is igen különböző. Több intézetben ezeket a gyakorlatokat mind a négy osztályra terjesztették ki, a mi föltétlenül helyeselhető. Szintügy dicsérettel kell megemlíteni,

hogy helyenként a növendékekkel kirándulásokat tettek jobb nevű gazdák gazdaságainak megtekintése végett. Másutt meg télen át is a tanteremben gyakorolták az oltást.

Mindazáltal a kertészet és gazdaság tanításának állapota alig mondható megnyugtatónak. A hol az igazgató a kertészetet kedveli és érti, ott az oktatás ezen ága nincsen elhanyagolva; de vannak igazgatók, a kik nem titkolják ellenszenvöket ezen nézetök szerint nem a tanítóképzőbe való tantárgy ellen.

A főbaj azonban ott van, hogy (kettőt kivéve) az intézetek a kertészetre szakszerűleg képezett tanárok hijával vannak. Ennek következtében a kertészeti és gazdasági gyakorlatok többnyire egészen a kertészekre vannak bízva, a kik, mint már említettem, többnyire nem alkalmasak ezen tisztség sikeres betöltésére. A kertészet és gazdaság eredményes tanítása végett az első és főkéllék, hogy az elmélet és gyakorlat egy kézben legyen, egymást kiegészítse és egymással karöltve járjon. Ehhez mindenekelőtt szükséges, hogy az intézetek a gazdaságra is szakszerűleg képezett tanárokat vagy a műveltség magasabb fokán álló kertészeket kapjanak, a kiket tanítóként is lehet alkalmazni és több önállósággal felruházni.

A háziipar oktatása sok intézetben egészen dilettans-szerűleg folyik. Néhány intézet kivételével ez az oktatás sincsen megnyugtató állapotban. Itt mindenekelőtt az egyes vidékek és a népiskola szükségleteinek szemmeltartásával meg kellene állapítani a célokat, azután pedig arról gondoskodni, hogy a háziipart oktató egyének a célok elérésére szolgáló eszközök és eljárások felől tisztaba jöjjenek. Végül minden intézetnek meg kellene adni az ipar folytatásához nélkülözhetlen helyiségeket és eszközöket, a melyeknek hijával sikert nem lehet reményelni.

Három tanítóképzőnél az ifjuság a **tűzoltásban** is gyakoroltatott: Sárospatakon, Déván és Kolozsvárt. A dévai képző igazgatója említi, hogy az ifjak mindig elsők a tűz színhelyén és elismerésre méltó szolgálatokat tesznek, a képző népszerűségét pedig fokozzák. Mint a három helyen a tornatanár volt a tűzoltó csapat tanítója és vezetője.

A tanárok és tanítók **intézeti működésének** eredményéről a jelentések általában elismeréssel szólnak. Tudományos tevékenységök többnyire csak a pedagógiai lapokra szorítkozott. Más intézetekben való elfoglaltságuk csak néhány jelentésben van megemlítve. Kívánatos, hogy a közelebbi jelentésekben az igazgatók ezeket a pontokat behatóbban és részletesebben tárgyalják.

Ugyanezt kell mondani az igazgatók által a tanítás eredményének biztosítása érdekében tett intézkedésekről. Egy igazgató sem említi meg szám szerint a tanárok leczkén tett látogatásokat.

Két intézetnél megemlíti az igazgató, hogy a mióta a kormány a napidíjak és utiköltségek megtérítését megszüntette, a tanárok többé nem vesznek részt a megyei tanítói testület működésében. Ez a szűkeblű és kárhozatos visszavonulás azonban szerencsére még nem vált általánossá. Más tanítóképzőknél a tanárok a megyei tanítótanárság szellemi vezetői, tisztviselei; azokban felolvasásokat tartanak stb. Valóban sajnos volna, ha ez a viszony megváltoznék. A képzőintézeti tanár hivatása

a tanítóképzés körül túlterjed a képesítő vizsgálaton; viszont reá nézve is föltétlenül szükséges, hogy a tanítósággal folytonos összeköttetésben álljon, működése eredményeit a gyakorlatban megfigyelje és onnan irányítást kapjon. Erre a célra a megyei tanítótestületek igen alkalmasak és azért a tanítóképző tanárok részvétele ezen testületek működésében elengedhetetlen. — Másfelől azonban igen kívánatosnak kell jelezni azt, hogy a kormány a tanítótestületi gyűléseken résztvevő tanároknak az amúgy is csekély utiköltségeket és napidíjakat megadja.

Ifjusági könyvtár minden intézetnél volt. Használatáról a jelentések nem tartalmaznak részletesebb adatokat.

Ifjusági egyesületek csaknem minden képzőnél voltak; többnyire segélyező egyesületek. Több intézetnél dalos és zenekörök, továbbá olvasókörök állottak fenn. Ez intézmény általánosítása kívánatosnak látszik.

III. Egészségügy. A növendékek egészségi állapota általában kielégítő volt. Azon humánus intézkedés, hogy minden intézetnek orvosa van és hogy a betegápolás költségeit az intézeti pénztár viseli, bizonyára nagy áldás a szülői háztól távol levő szegény ifjakra. Csakhogy ezen berendezés, mint az egyik képezdéről szóló jelentés mutatja, különféle visszaélésekre is szolgáltatathat alkalmat, ha az orvos nem elég szigorú a betegnek jelentkező növendékekkel szemben.

IV. Általános ügyek. A kir. tanfelügyelők az állami tanítóképzőkkel igen behatóan foglalkoznak. Mint az igazgató-tanácsok elnökei nemcsak a képesítő vizsgálatok alkalmával, hanem évközben is gyakran meglátogatják a felügyeletök alá helyezett képzőket.

Az igazgató-tanácsok a szükséges üléseket megtartották; tagjaik a tanárok előadásain hoszpitalták. Egy tanítóképző igazgatója jelentésében azt ajánlja, hogy az igazgató-tanács ne csak megyebeliekből állíttassék össze, hanem a szomszédos megyékből is nevezessék ki egy-két tag, hogy a főleg a felvételek alkalmával mutatkozó partikularizmus ártalmatlanná tétessék. Egyik megyei tanfelügyelő pedig kísérő jelentésében az igazgató-tanácsi intézmény eltörlését és helyette a szakfelügyelet behozatalát ajánlja.

Az első indítvány jogosultságát nem lehet tagadni. Az állami tanítóképzők mindenike geográfiai helyzeténél fogva nemcsak a székhelye, megyéje, hanem a szomszédos megyék számára is nevel tanítókat, ennél fogva úgy a felvételeknél, mint általában a képzésnél figyelemmel kell lennie nemcsak saját megyéje, hanem az érdekkörébe eső egész vidék szükségleteire. Kívánatosnak látom, hogy az igazgató-tanácsok erre való tekintettel alakíttassanak meg.

Mai összeállításukban azonban kevésbé alkalmasak a szabályrendeletekben reájok ruházott fontos teendők ellátására. Többnyire laikusokból állanak, kik a tanítás és nevelés ügyeihez alig szólhatnak hozzá. Nézetem szerint az igazgató-tanács tagjaivá nem földbirtokosokat, ügyvédeket stb., hanem első sorban az intézet érdekkörébe eső megyék kir. tanfelügyelőit, városokban a város tanügyének vezetésével megbízott tisztviselőket, kiválóbb tanárokat s tanítókat kellene kinevezni. Az ily módon összeállított igazgató-tanács képes volna az intézet szellemi ügyeire is befolyást gyakorolni. Ezenkívül megfontolást kíván,

vajjon helyes-e az a jelenleg fennálló gyakorlat, hogy az igazgató-tanács tagjai élethossziglan neveztetnek ki, és nem volna-e célszerűbb azokat csak meghatározott időre, például öt évre megalakítani. Ez lehetővé tenné a szóban levő testületeknek időről-időre való felfrissítését, esetleg az intézet érdekeinek jobban megfelelő átalakítását.

A szakfelügyelet életbeléptetése nézetem szerint szükséges. A jelen igénytelen áttekintés is számos oly körülményt, annyi indokolatlan eltérést hozott napvilágra, hogy csupan ez a tény is mutatja, mennyire kívánatos oly felügyelet létesítése, mely az egymástól elszigetelten működő intézetek között kapcsolatot létesítene és bizonyos mértékben egységes színvonalat és eljárást biztosítana. Azonfelül ez a jelentés is igazolja, hogy a kir. tanfelügyelő és igazgató-tanács ellenőrzése daczára egyes intézeteknél pedagógiai hiányok vannak, melyeket csakis szakember képes felismerni és orvosolni. Meg vagyok győződve arról, hogy a helyszínén gyakorolt szakszerű megvizsgálás még sokkal több hiányt hozhat napfényre, mint a mennyit a jelentésekből meg lehetett állapítani. Hogy az igazgató-tanács intézményének megszüntetésével járjon-e a szakfelügyelet vagy nem, azt egyelőre mellékes kérdésnek tartom, melynek bolygatása már azért sem látszik indokoltnak, mivel a népoktatásról szóló törvény módosításával járna.

Az intézeteknek a vidékre való hatásáról, a kikerült tanítóknak a gyakorlatban való használhatóságáról a jelentések igen kedvező módon nyilatkoznak. A végző tanítók mind alkalmazást találnak.

II. A tanítónő-képzők.

1. Az intézetek állapota.

1. A tanári és tanítói személyzetet illetőleg csupan az a megjegyzés merült fel, hogy két állami tanítónőképző-intézetnél a tornát oly tanítónő tanította, a ki nincsen arra képesítve.

Az intézeteknél elegendő számú tanítói személyzet van alkalmazva; a tantárgyfelosztás, a mennyiben közölve van, szaki szempontból nem esik súlyosabb kifogás alá.

Egy igazgatónő szükségtelenül túlterheli magát tanítási órákkal; hetenként 16 órát tartott, míg a segédtanítónőnek mellette 13 órája volt. Ez a viszony, úgy látszik, más intézetnél is meg volt; de az óraszám és a tantárgyfelosztás nem lévén közölve, erre vonatkozólag határozott véleményt nem mondhatok. Mindenesetre kívánatos, hogy az igazgatónő, a kinek vallain az intézet vezetésén kívül a népes internátus dolgainak intézése is nyugszik, lehetőleg kevés tanítási órával legyen elfoglalva. A tanítónőképzőben nagyobb számmal alkalmazott tanító mellett lehet a tantárgyfelosztást úgy berendezni, hogy az igazgatónőre ne jusson több 10—12 óránál.

Szabadságolások és betegeskedések a kis testületben elég nagy számmal fordultak elő és kivált egy helyen sok zavart okoztak. Itt egy igazgatónő, egy rendes tanár egész éven át szabadságolva voltak; egy tanítónő leköszönt; egy rendes tanár tanév közben meghalt.

2. A tanulók között túlnyomó a magyar, de a német elem is

tekintélyes számban található, míg a tót, román és szerb csak elvétve keresi fel az áll. tanítónő-képzőket. Pedig óhajtandó volna, hogy különösen a kolozsvári intézet a románok, a szabadkai a szerbek számára neveljen tanítónőket, Pozsonyban pedig 96 növendék közül ne csak 3 tót legyen.

A tanulók illetőségét tekintve meg kell jegyezni, hogy aránylag sok a helybeli. (Budapesten 129 közül 56, Győrött 86 közül 23, Kolozsvárt 104 közül 30. Pozsonyban 96 közül 39. Szabadkán 88 közül 17.) Kívánatos volna megtudni, vajon hogy osztoznak meg a helybeli növendékek benlakók és bejárók között és nem szorítják-e ki a helybeliek a vidékieket az internátusból?

Előképzettség és kor tekintetében a tanulók megteleltek a törvényes kívánalmaknak. Felsőbb leányiskola VI. osztályából kevesen léptek át a képző-intézetbe, legtöbben Kolozsvárt. Arról, hogy ezek a növendékek mily eredménnyel folytatják tanulmányaikat a képzőkben, a jelentések nem emlékeznek meg.

A növendékek segélyezése az áll. tanítónő-képzőintézetekben sokkal nagyobb mérvű, mint a tanító-képzőkben, nemcsak a segélyzettek számát, hanem a segély értékét is tekintve. Az internátusokban 281 növendék kapott lakást és ellátást, részint teljesen ingyenesen, részint igen mérsékelt díj fizetése mellett. Az elengedett tartási díjak összege a 30,000 frtot meghaladta; tehát egy tanítónő-képzőnél átlag 6000 forintot tett. A tanítóképző-intézeteknél a növendékek segélyezésére átlag 3500—4000 frt áll rendelkezésre.

3 A gyakorló-iskolák osztatlanok és a budapestit meg a szabadkai kivéve 6-osztályúak. Kívánatosnak látszik, az utóbb említett intézeteknél is felállítani a gyakorló-iskola V. és VI. osztályát.

4. Az épületek. A kolozsvári intézetet kivéve, az áll tanítónő-képző-intézetek saját épületeikben vannak elhelyezve, azonban mindazonáltal sok a hiány. Különösen tűrhetetlenek az állapotok Szabadkán és Kolozsvárt. Az egyik intézet, dacára hogy új épületben van, nem rendelkezik tornateremmel; a természettudományi szertár egy zugban van elhelyezve; a benlakó növendékeknek nincsen külön nappali szobájuk.

5. Tanszerekkel az intézetek általában kielégítő módon vannak ellátva; csupan a győri intézetnél mutatkozik szükségesnek, hogy a természettudományi szertár jobban felszereltesse.

6. Mind az öt intézetnek kertje volt, de a szabadkai a vasúti pályaudvar céljaira kisajátították. Különösen nagy és gondos ápolásban részesül a kert a pozsonyi képzőnél.

7. Mind az öt áll. tanítónőképző-intézet internátussal van egybekapcsolva. A legnépesebb a kolozsvári 63 növendéssel, Győrött volt a legkevesebb (46) benlakó növendék. Az ellátás gondos és jó.

8. Az állami tanítónőképzők csaknem mindeniknél a lapítványok és ösztöndíjak vannak örvendetes bizonyítékául annak, hogy a társadalom ezen intézetek iránt nem szűkmarkú.

Dícsérettel kell kiemelni a győri képző igazgató tanácsának aldozatkésztségét. Ez a testület a neki járó ülésdíjakból egy szegény

növendéket 50 frttal segélyezett, a növendékek segélyző könyvtárának alapítására 30 frtot áldozott és szegény növendékek számára korcsolyákat vásárolt.

2. Az intézetek működése.

1. A f e g y e l e m az összes áll. tanítónőképzőkben mintaszerű volt.
2. A z o k t a t á s t illetőleg ki kell emelni, hogy annak eredménye felette kielégítő. A bukott növendékek száma elenyésző csekély. Budapesten 129 növendék közül 2, Győrött 86 közül 1, Kolozsvárt 106 közül 3, Szabadkán 88 közül 4 kapott elégtelen osztályzatot; Pozsonyban egy sem.

Az egyik képzőnél nagy hátrány a zeneoktatásra nézve, hogy helyiség hiányában az összes zongorák a zeneteremben vannak, a minek következtében egy-egy növendékre csak $\frac{1}{2}$ óra jut hetenként gyakorlásra. Ugyanitt, továbbá még más két intézetnél a tornaterem hiánya káros hatással van a tornatanítás eredményére. Egy helyen nincsen rajzterem.

A gyakorlati kiképzésre nézve meg kell jegyezni, hogy a növendékek nagyobb száma miatt egy-egy növendékre aránylag kevés alkalom jut a gyakorlatra. E bajon a kolozsvári képző igazgatónöje igen ügyesen akként segített, hogy a gyakorló iskolát a gyakorlati tanítás ideje alatt ketté osztotta; három osztály maradt a gyakorló iskola termében, három pedig átment az üresen álló tanterembe. Amott a gyakorló iskola tanítónője, emitt az igazgatónö vezetette a gyakorlati tanítást.

A pozsonyi képző igazgatónöje megemlíti, hogy a gyakorló iskola növendékei nyaron heti 2 órában kertészeti gyakorlatokat végeztek; úgy szintén testgyakorlati oktatásban is részesültek. Kívánatos volna tudni, vajjon a többi intézetben szintén gyakorolták-e ezt a szép eljárást? Továbbá vajjon hangjegyek szerint tanították-e az éneket?

Az egyik képzőnél kifogásolandó, hogy az éneket, rajzot és hittant a gyakorló iskolában a IV. képezdei osztály növendékei tanították. Ha a gyakorló iskola tanítónője talán nem képes az éneket és rajzot tanítani, akkor még sem szabad azt növendékekre bizni, hanem gondoskodni kell, hogy ezek a tárgyak is, valamint a hittan avatott kezekben legyen.

A pozsonyi áll. tanítónőképző az egyedüli az országban, a hol a növendékeket a siketnémák oktatására elméletileg és gyakorlatilag képezték. A siketnémák oktatása módszertanát a III. és IV. osztályban a gyakorló iskola tanítónője tanította; a gyakorló iskola növendékei között 3 siketnéma volt.

A növendékek kiképzettetése a női kézimunkában és női házi munkában kielégítőnek mondható. Szabadkán behozták az email-festést.

Egyes intézetekben a növendékek a virág- és konyhakertészetben, sőt a fanemesítésben is gyakoroltattak. A háztartásban való gyakorlás különösen Kolozsvárt vétetett komolyan, a hol a növendékeket rendre nemcsak a főzésben, hanem a szappanfőzésben, ecetkészítésben, kenyérsütésben, mosásban, vasalásban is gyakorolták. Ez a jó példa minden intézetnél követendő volna.

Egy intézetnek nem volt külön ifjusági könyvtára. Kívánatos, hogy ez a hiány mielőbb pótoltsék.

Az évvégi képesítő vizsgálatok eredménye kielégítő. Aránylag sok volt a magánuton készült növendék (159 közül 43). Ilyenek különösen az egyik áll. tanítóképzőnél nagy számban találhatók (69 közül 30).

3. Egészségügy.

Az egyik intézetet kivéve, a hol hagymáz-járvány szedte áldozatait, az egészségi állapot kielégítő volt. A pozsonyi, kolozsvári és győri intézeteknél a növendékek testi neveléséről gondoskodva volt nyári tornatér, kerti munka, séták, játék, korcsolyázás által. A budapesti intézetről hiányzanak erre vonatkozó adatok. Szabadkán az épület hiányai lehetetlenné tették a gondoskodást a növendékek testi neveléséről.

Figyelemre méltó a budapesti igazgatónő ama észrevétele, hogy a betegeskedések leginkább a IV. évfolyambeli növendékeknel fordultak elő, a mi a nagymérvű elfoglaltságnak s a folytonos ülő foglalkozásoknak róható föl.

4. Általános ügyek.

Az igazgatótanácsról és a kir. tanfelügyelőkről a jelentések nagy elismeréssel szólnak. Az érintkezés a közönséggel az intézetek jellegénél fogva korlátolt volt. A kolozsvári, győri és pozsonyi tanítónők képzők tanárai elismerésre méltó tevékenységet fejtettek ki a megyei tanítói testületekben.

Az intézetekből kikerült növendékek többnyire mint nevelőnők találnak alkalmazást. Ilyen után nagy a kereslet. A pozsonyi tanítónők képző igazgatónője megjegyzi, hogy évenként 50—60 nevelőnőt tudna elhelyezni. A szabadkai képző igazgatója ugyanezen oknál fogva az intézetnek nevelőnői tanfolyammal való egybekapcsolását óhajtja. Hangsúlyozzák az idegen nyelvekben és a zongorajátékban való kiképeztetés fontosságát.

A győri intézetről szóló jelentésben ezt olvassuk:

«Az intézetet végzett növendékek három csoportba oszthatók. Az elsőbe tartoznak azok, a kik csak azért szerzik meg a tanítónői oklevelet, hogy keresetképesek legyenek, ha esetleg valamikor arra szorulnak. A második csoportbeliek csak bizonyos helyekhez kötik magukat s máshová nem mennek el. (Innen van, hogy némely helyre százával özönlik a folyamodvány, máshol meg ismételt pályázat után is alig jelentkezik valaki) A harmadik csoportba tartoznak azok, a kik bárhová elmennek s minden áron álláshoz akarnak jutni. Ezek közül a mult évben végzettek valamennyien álláson vannak, részint nyilvános iskolánál, részint mint nevelőnők. A most végzettek közül is csak 6-nak nincs ez ideig állása, a többi — a ki akart állást foglalni — mind el van helyezve.»

Végül még a jelentésekről kell szólnom. Mint említtem, ezek az elsők, melyek az új utasítás szellemében készültek. Miután az utasítás csak a tanév befejezése idején adatott ki, a jelentések nem lehettek min-

den tekintetben teljesek. Mindazonáltal némely igazgató igazi ambícióval, részletességgel szerkesztett jelentést adott be. Több igazgató jelentése azonban az említett mentő körülmény számbavétele mellett sem mondható megfelelőnek; némelyik meg a szerkezetre és a külső alakra sem fordított oly gondot, a minőt egy hivatalos jelentéstől föltétlenül meg kell kívánni.

A tanítóképző tanárképzésről.²

Előre kijelentem, hogy a részletek mellőzésével csupán az elveket akarom fejtegetni, a melyeket az ügy megoldásánál s a részletek megallapításánál szem előtt kell tartanunk, vagy legalább kompromitálnunk nem szabad.

Valamint a közoktatásügy egyéb ügyeinél, a tanítóképző-intézeti tanárok képzésénél sem szabad téveszteni azt a célt, hogy a nemzet a maga számára egységes közoktatásügyet alapítson. Ez az alaptétel, a melyből kiindulnunk kell, egyúttal a cél is, a mely felé törekednünk kell. Jól elménkbe vessük ezt, mert ma közoktatásunk ágai nem közös törzsből sarjadzanak, hanem szétszakadozva, az egyes részek külön, önállóan fejlődnek; a népiskola megy a maga útján, a középiskola szintén és keveset törődik a testvérrrel. Ezzel a fejlődési irányval szakítanunk kell; a nemzet közoktatásának egységesnek kell lenni; legyen ez nagy organikus alkotás, a melyben minden rész, így a tanítóképzés is, az egész egy tagjának érezze magát.

A közoktatás szervezetének az egységet a közös műveltség adja meg. És a műveltségnek ez a közössége nem is utólérhetetlen valami, nem csupán a fantáziának szüleménye. Példára hivatkozhatom. Az egyházban sohasem tartották lehetetlennek, hogy a falusi pap ugyanazon képzettséget nyerje s ugyanazon műveltsége is legyen, mint az egyház első szolgálóinak, a püspököknek.

A mi műveltségünkben közös, az megvan a magyar tudományosságban. Ez lehet és semmi más az összekötő kapocs. Az a szellem, a melyben a nemzet tudományossága nyilatkozik, hassa át az egész közoktatást, hasson el a népiskolába is.

Ezen elv világítása mellett óhajtom én tekinteni a tanítóképző tanárok képzésének ügyét.

Azok, a kik eddig a társulatban foglalkoztak ez ügygyel, két szempontból t. i. az elméleti tudományos és a gyakorlati képzés szempontjából tekintették azt. Én is így választom kétfelé a kérdést.

A tudományos képzésnek súlypontja Dezső Lajos és Sebestyén Gyula szerint is az, hogy hol készüljenek a tanítóképző tanárok a szaktudományokra? Ezen kérdés így vethető fel: a tanítóképző tanárok a lehető legmagasabb tudományos képzést kapják-e vagy nem?

² Dr. Kármán Mórnak a Paedagogiai Társulat december 17-iki ülésén tartott előadása (saját jegyzeteink szerint). Szerkesztő.

Ha ezek tudományának színvonalá elmaradhat a legmagasabb mellett, úgy lehet a tanítóképző tanárok képzése számára mellékintézetet állítani; ellenkező esetben nem lehet azt másként megoldani, mint hogy a képzés a legmagasabb tudományos intézetben, az egyetem törtéjék. Csak azon esetben lehetne mellékintézet állítására gondolni, ha nem volna elég magas a tudomány az egyetemen, vagy oly sok volna a tudósunk, hogy azokat az egyetem nem fogadhatná be. Azonban ezek közül egyik eset sem áll.

Még egy másik szempontnak is van döntő sulya ez ügyben s ez azon elv, hogy meg kell adnunk tanárainknak az együvé tartozás tudatát; ezért együtt kell őket nevelni. Kiszámíthatatlan jó hatása van annak a nemzetre, hogy leendő intelligentiája, orvos, ügyvéd, tanár, együtt él és folyton érintkezik az egyetemen. S ha már hiba az, hogy a Politechnicumot különválasztották az egyetemtől, miből a technikusoknak bizonyos kicsinylése s a mérnöki osztály elzárkozottsága származott; ép úgy nagy baj volna a tanítóképző-intézetek leendő tanárait különválasztani a nemzet intelligenciáját megalkotni hivatott többi elemektől. Egy érzésnek kell létesülni minden művelt embernél s csak az egyenlő készség es műveltség szüli az érzelmek egységét.

Kívánom tehát, hogy a tanítóképző-intézeti tanárok az egyetemen képeztesse nek.

Azt mondhatják erre, hogy az által még veszedelmesebb szakadást hozunk létre, ha elzárjuk a tanítóképző tanárokat a népiskolától. Tévedés azt hinni, hogy az egyetem kizárna valakit; tévedés azt gondolni, hogy az egyetem nem foglalná magában azon műveltségi elemeket is, a mely a népnek való. Angliában fél- vagy egész évig kurzusokat tartanak a nép számára, sőt vizsgálat után még oklevelet is adnak nekik, «a bacca laureum artium»-ot. Ha a nép műveltségi állapotánál fogva nem is lehetséges az nálunk, a mi Angliában; de azt mindenesetre kívánom: a néptanítókszáma meg kell nyitni az egyetemet. Vegyék fel őket rendkívüli hallgatóknak, de az illetők rendkívüli indekszükkel jelentkezhesse nek mindazon vizsgálatokra, a melyeket a rendes indekszszel bírók letehetnek. Nálunk még sokan megbotránkoznak, ha ezt hallják; pedig ha a gyógyszerész-növendékeket felveszik az egyetemre, még több joggal gyakorolhatják ezt a tanítókkal szemben. Szászországban, a lipcsei egyetemen, már ez meg van valósítva a melynek pedig nagyobb multja van, mint a mi egyetemünknek. Én magam is együtt hallgattam Lipcsében a tanítókkal a kurzusokat. Németországban megcsinálták már azt, hogy igazgató, sőt polgáriskolai tanár sem lehet az, a ki egyetemet nem látogatott.

Midőn azonban ezt kívánjuk, az egyetemtől is kell követelnünk valamit. Érezze már egyszer a filozófiai fakultás annak szükségét, hogy álljon élére a közoktatásügynek úgy, miként a jogi fakultás élére állott az igazságügynek, s az orvosi tanári kar a közegészségügynek. Gondoskodni kell továbbá a filozófiai karon arról, hogy ott mindazok a műveltségek, a melyek a közoktatás különböző ágaiban érvényesülhetnek, képviselve legyenek. Még e tekintetben sok a hiány s a filozófiai fakultás fejlesztésre var. Csak a természettudományi szakon találunk némileg ki-

elégítő viszonyokat, a hol a növénytan képviselve van minden fél-évben az általános növénytan, a rendszertan, a szövettan és fejlődéstan, mint külön kollégiumok által; az állattan szintén; földtan pedig az ásványtan, a föld fejlődésének tana, a közettan, az őslénytan által stb. Szükséges volna, hogy a többi szakon is nemcsak periódikusan, hanem minden időben megtalálható legyen mindama tanulmány, a mi a képzés érdekében szükséges.

A gyakorlati képzés. Ennek kivételénél két dolgot kell szemügyre venni. Először is különösen figyelembe veendőnek tartom, hogy a gyakorlati képzést a mai műveltségi viszonyok között nem szabad siettetni. Nem helyeslem, hogy az ifjak, mihelyt az egyetemre kerülnek, elkülönüljenek; megkülönböztessék a pálya szerint: belőled középiskolai, tanítóképző-intézeti vagy más tanár legyen; sőt az sem helyes, a mi ma történik, hogy a tudományszakok szerint való szétválasztás az egyetem küszöbének átlépésekor azonnal bekövetkezik. A mit a gimnáziumokban tanítanak, az még nem tudomány, hanem bizonyos rendszerekbe foglalt tapasztalatoknak egyszerű elsajátíttatása. Itt nem emelkednek, mert nem is emelkedhetnek az önálló ítélet és buvárlat magaslatáig. Hiányzik ugyanis a középiskolákban a tudományos műveltség azon kritériuma, hogy sok kétség fűződik az ismeretekhez.

Az egyetemen már tudományos képzést kell nyújtani, azonban fokozatosan. Előbb széles alapot szükséges adni, különösen a tanárnak. Itt az egyetemen kell tanárainknak megtanulniok, hogy egymás pedagógiai és tudományos munkásságát méltányolni tudják. Az első két évet tehát a széleskörű készség megadására kell fordítani s csak ennek megszerzése után szabad megengedni az ifjunak, hogy a különböző tanári pályák és tudományszakok között válaszson. Ezen szükségnek kifejezésére szolgál mintegy azon intézkedés, hogy a tanárjelölt az első két év után alapvizsgálatot köteles kiállani. Ezt az alapvizsgálatot úgy kellene reformálni, hogy annak köre kiterjesztessék s az ifjú a széles körű készségről adjon számot.

Igy lesz alkalma az ifjunak magát, hajlamait felismerni és öntudatosan határozni, hogy melyik iskolára és tudományszakra szánja magát. Különbön a pályaválasztásnál ne csak a hajlamok, hanem az állam szükségletei is döntsenek, vagyis figyelembe kell venni azt, hogy hol van több tanárra szükség. Ennek megítélésére csak akkor lesz képes az ifju, ha az egyetemen a közviszonyokkal némiképp megismerkedik; az egyetemre lépés idején erre nézve többnyire teljesen tájékozatlan.

Ezen elvből könnyű a konzekvenciát levonni. A tanítóképző tanár az első két évben úgy készüljön, mint a középiskolai, illetve az első két év alatt ily nemű megkülönböztetés ne is legyen. Az összes tanárjelöltek közös tudományos általános műveltségben részesüljenek; ennek megszerzése után alapvizsgálatot tegyenek. E vizsgálat kiállása, illetve az első két év elvégzése után történhetik meg a tanítóképző-intézeti és a középiskolai tanárok képzésének megkülönböztetése.

Áttérve most már magára a tulajdonképpeni gyakorlati kiképzésre, ennél szintén kettőt kell figyelembe venni.

A képzőintézeti tanárjelölteket csak a két éves alapvető tanfolyam elvégzése után lehetne a gyakorlatokba fokozatosan bevezetni. Én kétféle gyakorlatot különböztetek meg, u. m.: tanítási és tudományos gyakorlatot.

A tanítás gyakorlása, természetesen, nem történhetik az egyetemen, mert ezt nem könyvekből, hanem csakis az iskolában lehet elsajátítani. Ez mindig a megfelelő iskolanemben történjék, tehát a középiskolai tanárjelölté a középiskolában, a tanítóképző-intézeti tanárjelölté a tanítóképzőben. E célra nemcsak egy, de több képző is szolgálhatna; csak hogy alkalmas módon fel kell azokat erre a célra szerelni.

A tudományos gyakorlat az elméleti kiképzésnek kiegészítő része. Célja a tudományos buvárlat módszerébe való bevezetés. A szaktudományok gyakorlása érdekében szükséges, hogy a tanítóképző-intézeti tanárjelölt a személyes tudományos ügyességet, a gondolkodásban való készséget is megszerezhesse. De szükséges ez a tanítás szempontjából is, mert a tanárnak minden tanórában gyors tudományos készséget, kézi és nyelvbeli ügyességet kell alkalmaznia; erre pedig nem készül az által, hogy négy éven át előadásokat hallgat és legföljebb utána írja és kidolgozza azokat, miket hallott, de sohasem talál alkalmat tanulmányai között a kellő gyakorlat megszerzésére. Erre nem alkalmas egy különálló intézet, képzőintézet, vagy gimnázium, hanem a gyakorlatokat ott kell végzenie a jelöltnek, hol az elméletet tanulta, tehát az egyetemen. Németországban külön semináriumok szolgálnak e célra; Franciaországban azonban magában a tanárképző-intézetben végzik a jelöltek a gyakorlatokat, a melyek az elmélettel szoros kapcsolatban vannak. Nálunk Magyarországon a természettudományi szakokon fejlesztették ki a tudományos gyakorlatokat. Szükséges volna, hogy a többi szakokon is külön kisegítő erők végezzék ezt a nagyon fontos munkát az illető tanárokkal egyetértően.

Ezeket vélem szem előtt tartandóknak a tanítóképző-intézeti tanárképzés ügyének megoldásánál. Ma még csupán az elvek megállapításáról lehet szó; a részletezés addig, míg az elvekre nézve meg nem egyezünk, hiába való. Ilyen kevésbé fontos és elvi jelentőségű nem bíró részleteknek tartom én azok egynémelyikét, a melyeket Sebestyén Gyula úr felhozott.

Ilyen részletkérdés az internatus kérdése. Ha az állam azt akarja, hogy egynehány jó tanárt kapjon, akkor legyen internatus. Azonban meggondolandó az, hogy nem csupán az állami, hanem a felekezeti s általában az összes magyarországi tanítóképző-intézetek tanárainak képzéséről van szó s az utat senki elől elzárni nem szabad. Ellentétben áll ez egy fontos elvvel: a tanulás szabadságával, a melynek értelmében a szabad versenyt, a szabad fejlődést nemhogy gátolni, sőt előmozdítani kell.

Fontos azonban Sebestyén Gyulának azon követelése, hogy a tanárvizsgáló-bizottság külön szerveztessék azon intézetektől, a melyekben kiképeztetésüket nyerték. Szükséges, hogy a vizsgáló bizottságban olyanok is legyenek, a kik az ügynek nem képzői, de képviselői. Legyen országos tanítóképző tanári vizsgáló bizottságunk, mint már a

középiskolai tanároknak van, s legyen kötelező minden tanítóképző tanárra nézve a képesítő vizsgalat letétele.

Bármiként alkotjuk is meg a tanítóképző tanárok képzésének ügyét, óvakodnunk kell attól, hogy a közoktatásunk szervezetében fennálló szakadást növeljük. Inkább keressük azon utat, a melyen a közoktatás különböző ágaiban működőket testvérekké tegyük.

Az állami kisedővónó-képző intézetek szervezeti szabályzata.

Kiadatott a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumnak 1892. augusztus hó 26-án 29,973. szám alatt kelt rendeletével.

A szabályzat XI fejezetre oszva 110. §-ban foglalkozik a kisedővónó-képzés körüli teendőkkal.

Az I. fejezet a kisedővónó-képző-intézetek czélját, a két éves tanfolyamban előadandó tantárgyak jegyzékét foglalja magában; kimondja, hogy minden óvóképzőhöz mint a gyakorlati kisedővónó csatolandó, valamint azt is, hogy az óvóképző-intézet tanítási nyelve magyar ugyan, de «lehetőleg alkalmat kell adni a növendékeknek, hogy még egy az államban beszélt más nyelvet elsajátítsanak a végett, hogy azt kisedővónói pályajukon segédfoglalkozási nyelvül használhassák». Meghatározza, hogy egy évfolyamban rendszerint 30 növendék foglalhat helyet; a tanítás díjtalan, de a minta-óvóban a helyi viszonyokhoz mért mérsékelt díj szedendő, melynek fizetése alól a szegények a kir. tanfelügyelő által felmenthetők, továbbá, hogy az óvónó-képzőkkel kapcsolatosan internatus rendeztetik be, melyben a növendékek mérsékelt díjért teljes ellátást nyernek s haziasan neveltetnek, de meghatározott számú szegénysorsú és szorgalmas növendék az ellátási díj fizetése alól egészen vagy részben felmenthető.

A 9. §-ban az intézet számára feltétlenül szükséges helyiségek vannak felsorolva.

Ezen fejezet 2. §-ban a tanítandó tantárgyak között a számtan nem fordul elő. Igaz ugyan, hogy a kisedővónóban e tantárgyat a leendő óvónónek tanítani nem keli s feltételezve van, hogy a képzőbe lépő növendék a gyakorlati életben előforduló számvetésben már eléggé jártas: mindazáltal a számtannak észfejlesztő s igen nagy gyakorlati fontosságára való tekintetből ezt kár volt kihagyni.

A hazában élő valamely más nyelv elsajátítása nagyon fontos. Mert hiszen a kisedővónó-képzőkből kikerülő fiatal óvónók lelkes csapatára vár azon nemes feladat, hogy kellő készültséggel, okos tapintattal s lankadást nem ismerő kitartással egész községeket nyerjenek meg mind nyelvben, mind érzésben az édes hazának. Lehet-e édesebb, felmagasztalóbb érzés egy nemesen gondolkozó magyar nőre, mintha elmondhatja magáról: «Ez az én művem, ebben az oroszlanrész az enyém!»

Mivel az óvóképzőben a beszéd tanítása a cél, azért az idegen nyelv tanításának lehetőleg gyakorlatias irányban kell történni. Az inter-

natusban helyes beosztással a más nyelven való társalgással sokat lehet elérni.

A II. fejezet a növendékek felvételét szabályozza. Felvétetnek az I. osztályba azok, akik:

a) 14. életévüket betöltötték, de a 40. életévet még meg nem haladták;
 b) a polgári vagy felsőbb leányiskola 4. vagy a felső népiskola 2. osztályát sikerrel végezték, vagy a megfelelő tananyagból felvételi vizsgálatot tesznek;

c) tiszta hanggal és jó zenei hallással bírnak és

d) a kisdedovói pályára alkalmasak, egészségesek és ép testűek.

* Akik a felsőbb leányiskola VI. osztályát vagy az elemi tanítónőképző-intézet I. osztályát jó sikerrel végezték, 15. életévüket betöltötték s a fent elsorolt egyéb követelményeknek is megfelelnek, azok azonnal a II. évfolyamba vétetnek fel.

Hogy a kisdedovásról szóló törvény nemzeti és egészségügyi tekintetéből mily nagy fontosságú, azt e helyen fejtegetni felesleges. E nagyfontosságú célok elérése azonban csak úgy remélhető, ha már kezdetben oly alkalmas óvónők kezébe tétetik le ez intézmény sorsa, akik a kítűzött magasztos célok eléréséhez a kellő készséggel s az ügy iránti lelkesültséggel is bírnak. Ha kezdetben — talán szükség okozta kényszerből — bárhonnét összeszedett, kevés alapismerettel bíró egyének kerülnének az óvóintézetekbe, akkor ez intézmény megkedveltetése helyett hosszú időre megronthatnák annak hitelét s a kítűzött célok nem lennének elérhetőek. Épen azért igen helyesnek és üdvösnek találjuk azon intézkedést, hogy az óvóképzőkbe csak azok juthatnak, akiknek a kellő alapismereteik meglévén, a további két évfolyamban ismereteik gyarapításán és megszilárdításán kívül az ügy iránti lelkesültséget is elsajátítják.

Igen helyesen van egyszerűsítve a növendékek felvétele, amennyiben a felvételt minden más forum beavatkozása nélkül, az erre leg-hivatottabb tényezők, a tanári testület és kir. tanfelügyelő eszközli.

A 21. §-nak azon intézkedése, hogy a késedelmes jelentkezés igazolása mellett:

a) egy hétig az igazgató, b) egy hónapig a kir. tanfelügyelő s még azontul is a miniszter engedélyével vehetők fel a növendékek, igen sok visszaélésre és rendetlenkedésre ad alkalmat. Nagyon különös és felette ritka esetben fordulhat az elő, hogy csakugyan igazok van arra, hogy a kítűzött rendes időre nem jelentkezhet az illető.

A III. fejezet az internatusba való felvétetről s az adandó kedvezményekről szól. Mint általában az intézetbe, úgy az internatusba való felvétel s a kedvezményekben való részesítés vagy a kedvezményeknek leszállítása vagy változtatása iránt való jog a tanári testületre van első sorban ruházva. Nem is volna szabad e jogot a tanári testület kezéből kivenni a tanítóképző-intézetekben sem, mert utóvégre is a tanári testület felelőssége a legnagyobb mind a felsőbb hatóságokkal, mind a szülőkkel szemben a növendékekért; azért nagyon helyes és természetes is, hogy a kikért ők az erkölcsi felelősséget magukra vállalni tartoznak azoknak felvétele felett is első sorban kizárólag határozhassanak.

A 27. §-nak azon intézkedése, hogy ha a tanári testület a növendék magaviseletében, szorgalmában, előmenetelében hanyatlást tapasztalt, joga van utólagos jóváhagyás reményében a növendéket a jótéteménytől felfüggeszteni: fegyelmi szempontból s a szorgalom ébrentartása és fokozása céljából igen üdvös intézkedés. Ha a növendék tudja azt, hogy az egyszer elnyert jótétemény hanyatlás esetén leszállítható, sőt esetleg el is ves�thető: ez a körülmény szorgalmára mindenesetre nagy befolyással van.

A 28. §-nak azon rendelkezése, hogy a kedvezményt élvezett növendék képesítésétől számítandó 5 éven át tartozik a kiseddóvás terén alkalmazást vállalni, bátran elhagyható volna, mert a kit sem az ügyszeretet, vagy legalább is a kenyérkereset e pályán meg nem tart és csak «muszájból» szolgál, annak ugyan édes-kevés hasznát lehet venni; annak munkája nem hasznot, hanem csak kárt fog okozni s azért jobb, ha távozik. Azon intézkedés pedig, hogy az ilyen a jótétemény visszafizetésére kényszerítendő — csak irott malaszt marad, mert ezerféle kibuvót talál az illető, ha szolgálni nem akar. A felvételnél kell lehetőleg arra ügyelni, hogy olyanok fel ne vétessenek, akiknél feltehető, hogy e pályán szolgálni nem fognak.

A IV. fejezet a fegyelmi intézkedéseket tartalmazza. Apróra kiterjedő helyes utasítás van itt adva a bennlakó és bejáró növendékek tanítására és nevelésére.

Az V. fejezet a tanulmányi ügyekről szól. Az iskolai év tartama, az évi szünetnapok, óráközök közötti szünet, tankönyvek, órarend, írásbeli dolgozatok megállapítása, taneszközök fölötti felügyelet, naplók szerkesztése körül való eljárás van itt részletesen szabályozva. E szakaszban van az is, hogy a torna és játékok alól a növendék a torna tanítója által felmenthető.

A játékok a kiseddóvókban oly nagyfontosságúak, hogy ez alól felmenteni aligha lehet valakit; aki erre nem alkalmas, azt egyáltalán be sem volna szabad venni az óvóképzőbe. Ha pedig időközben támadt egyik-másiknak elvéve oly baja, mely miatt a játék- és tornaoktatás alól felmentése kívánatos, ez csak ideiglenesen volna megengedhető és akkor is csak a torna tanítójának s az iskolai orvosnak meghallgatása után a tanári testület által.

Mindenről oly alapos és kimerítő utasítás van adva, hogy az ifjúsági könyvtár alapításának kimondása csakis elnézésből maradtatott ki.

A 43. §. azon intézkedése, hogy az igazgató osztja fel a tanítók között az intézeti mellékfoglalkozásokat, u. m. jegyzőséget, könyvtárosságot stb., sok surlódásra vezethet. Alkotmányosabb színeze volna a dolognak és sokkal jobb kedvvel és így eredményesebben is végeznék e teendőket a tanárok, ha a tanári széken ők maguk osztzkodnának meg e mellékfoglalkozásokon s csak azon nem remélt esetben lehetne joga az igazgatónak a munkakört kiosztani, ha ők egymás közt meg nem egyezhetnének.

A VI. fejezet az iskolai vizsgálatok megtartásáról, az osztályozás módjáról és a bizonyítványok kiállításáról szól. Az osztály-vizsgálatokon

kivül még egy záróünnepély is tartatik, mely alkalommal a kitűnő és jeles növendékek névsora felolvastatik s a jutalmak és szorgalmi díjak kiosztatnak.

Az 52. §. szerint az elveszett osztály-bizonyítványok kivánt másolatára a bélyegen kívül 1 frt fizetendő, mely az intézet tanszereinek gyarapítására lesz fordítandó. Eddig az 1889. évi 18.930. számú miniszteri rendelet szerint az ily másodlatokat díj nélkül kellett kiadni.

A VII. fejezetben a tanárok, tanítónők alkalmazása, szolgálati viszonyai és kötelességei vannak felsorolva. A tanári testület legalább egy igazgatóból, egy rendes tanárból s egy rendes tanítónőből és az óvónőből áll. A zene- és tornatanárok nincsenek felemlítve.

Kisdedővő-képző tanár lehet, a ki:

a) legalább is polgári iskolai tanítói oklevéllel bír;

b) legalább egy évet a kisdedővőképző tanfolyamon hallgatott.

De felmenthet a miniszter e kívánalom alól olyanokat, a kik c) a szakirodalom vagy gyakorlati működés terén kiváló érdemeket szereztek. Ezen intézkedéseket, akár törvény által, a felekezeti óvóképzőkre is ki kellene terjeszteni.

A minta-óvóban okleveles óvónők alkalmaztatnak. A tanári testület tagjait a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter nevezi ki. Szolgálati viszonyaikra és végellátásukra nézve az állami tisztviselőkre érvényes szabályok irányadók (57. §).

A további §§-okban a heti órák száma, az osztályfőnök és igazgató teendői vannak szabályozva.

A rendes tanári értekezleteken kívül módszeres tanácskozáások is tartandók (69. §.) E tanácskozások alkalmával nemcsak az iskolai és házi feladatok számát és idejét, az olvasmányok és könyv nélkül megtanulandó irodalmi darabokat és óvodai gyakorlatok rendjét kell megvitatni, hanem a kisdedővés és kisdedővő-képzés köréből választott tételekkel is kell foglalkozni.

Az óvóképzővel kapcsolatos internatusban a nevelést a rendes tanítónő és szükség esetén a segédként melléje adott nevelőnő teljesítik és pedig nem mint rideg és szigorú felügyelők, hanem, mint az utasítás igen helyesen mondja, «mint gondos és szerető anya bizalmával és szeretetével ölelje körül hozzátartozóit s békés, kellemes otthont igyekezzék alkotni maga körül mindenkije számára.»

Ily bánásmód mellett azután csakugyan hozzáférközhet a növendékek szívéhez s a tapasztalt szeretet felébreszti bennök is a szeretetet a rájuk bizandó kicsinyek iránt, mely nélkül óvónőt képzelni sem lehet. Csakis az igazi szeretet találja el a kellő hangot, melylyel a kicsinyek lelki világához férközhet s a melylyel a rendet állandóan és biztosan fentarthatja közöttük.

Az egész 76. §. az internatus növendékeinek nevelésére és gondozására vonatkozó igen ügyes utasításból áll.

A háztartás gondja mind az intézetben, mind a melléje csatolt árvaházban a tanítónőt illeti, a ki az erre szükséges pénzt az igazgatótól átveszi és ennek beszámol.

Mély halára kötelező ama figyelem, hogy az árva-hazba *első sorban a tanítók 3-6 éves árvái vétetnek fel.*

A VIII. fejezet kimondja annak szükségét, hogy a képző intézetek folyton összeköttetésben legyenek a gyakorlati kisededóvással. E végből a tanári testület minden tagjának kötelességévé tétetik, hogy a kisededóvódákat és gyermek-menedékházakat lehetőleg látogassa s ilyenekbe a növendékeket is elvezesse; az intézetben végzett növendékekkel s általában a működő kisededóvónőkkel az összeköttetést fentartsa; előadások tartásával, kiállítások rendezésével fokozza a kisededóvás ügye iránt az érdeklődést, mozdítsa elő a jobb módszerek s újabb foglalkoztató eszközök elterjedését.

Oly hasznos és életre való intézkedések ezek, melyeket a tanító-képző tanárok is megszívlelhetnek.

A IX. fejezet az igazgatói záró jelentések szerkesztésére és az értesítők kiadásánál követendő eljárásokra nézve ad kimerítő utasítást.

A X. fejezet a kisededóvónő-képesítő vizsgálat idejét és módját határozza meg.

Képesítő vizgálatra jelentkezhetnek :

a) a kik a képző-intézet két évi tanfolyamát bevégezték

b) Okleveles elemi iskolai tanítónők, ha valamely nyilvános kisededóvóban félévi gyakorlati működést mutatnak ki,

c) akik magánúton készültek s az osztály-vizsgálatokat sikerrel kiállottak s fél évig valamely kisededóvóban gyakorlatilag működtek.

A c) alatt említett osztály-vizsgálatok az igazgató elnöklete alatt a tanárok előtt tartatnak. Minden osztály-vizgálat dija 20 frt.

A képesítő vizsgálat a kir. tanfelügyelő, vagy az e czélből kiküldött miniszteri biztos elnöksége alatt a tanári testület által eszközöltetik

A vizsgálat írásbeli és szóbeli s kiterjed a következő tárgyakra :

a) Hit- és erkölctan.

b) Magyar nyelv- és irodalom.

c) Kisedednevelés- és módszertan.

d) Test- és egészségtan.

Azon jelöltek, akik osztályvizsgálatok nélkül bocsáttatnak képesítő vizgálatra, pl. az okleveles tanítónők, még alaki munkákban, rajzban, éneken, hegedűben és testgyakorlásban való jártasságukat is tartoznak kimutatni.

Mivel a kisededóvásról szóló törvény helyes végrehajtása az intézmény megkedveltetésén fordul meg, ez pedig ismét első sorban az óvónak arra valóságától függ: véleményem szerint kivált kezdetben az alkalmasnak mutakozó elemeknek megnyerésére nagy gondot kell fordítani. En meg vagyok győződve, hogy a tanítónők-képző-intézetet végzett s oklevelet nyert intelligens elemeknek az óvódák körébe való bevonása által az óvónőügynek jó szolgálatot lehet tenni. Igen sok tehetséges, törekvő és szép-készültségű fiatal tanítónő szánja rá magát, hogy óvónői oklevelet is szerezzen s így két irányban is érvényesíthesse tehetségét s keresse kenyerét, ha az óvónői képesítővizsgálat alkalmával, figyelemmel az ő nagyobb fokú előképzettségükre, azon tárgyakból, melyekből már

tanítóképesítésük alkalmával vizsgálatot tettek, ezen alkalommal újra nem vizsgáltatnának meg. Azért véleményem szerint ezek az *a), b), d)* alatti tárgyakból, ugyszintén a rajzból bátran felmenthetők volnának. A *c)* alatti tárgyak, habár alapelveik egyenlők a tanítónőképzőkben tanultakkal, de részleteikben eltérők, megmaradhatnak. Az ének a kisdedóvóban használt énekekre, a testgyakorlás pedig az ott használt játékokra terjedvén ki, szintén képezhetnék a vizsgálat tárgyát.

Magyar nemzeti szempontból fontos a 106. §-nak azon intézkedése, hogy a kir. tanfelügyelő tartozik az oklevél aláírását megtagadni akkor, ha a vizsgálatot tévő a magyar nyelvet szóban és írásban kellően nem bírja.

A képesítő vizsgálat díja intézeti növendékektől 5 frt, magánúton készültéktől 10 frt. Az nincs megemlítve, hogy e díjak hova fordítandók, valószínű azonban, éppen úgy, mint az állami tanító- és tanítónő-képzőknél, ez összeg az állami pénztárba szolgáltatandó be.

Minden más tanintézetnél a vizsgálati díjak a tanárok között osztatnak fel; méltányos dolog volna, hogy a tanító- és kisdedóvó-képzők se soroltatnának a kivételek közé.

A XI. fejezet a kisdedóvóképzők felügyeletét szabja meg. A főfelügyeletet a vallás- és közoktatásügyi miniszter a kir. tanfelügyelő útján gyakorolja. A rendeleteket az igazgató a minisztériumtól a kir. tanfelügyelő útján kapja s felterjesztéseit ehhez intézi. Tehát egyedül a kir. tanfelügyelő az intézetnek közvetlen előljárója. Ez látogatja meg lehetőleg gyakran az intézetet s a látogatás után a tanári testülettel tanácskozik, mikor előadja szerzett tapasztalatait s feltárja az intézet állapotát. E tanácskozásról jegyzőkönyvet vezetnek.

Ezen intézkedés által a netalán előforduló hiányok gyorsan orvosolhatókká válnak s már csirájukban eleje vétetik oly mulasztásoknak és esetleges helytelenségeknek, amelyek későbbben már sokkal nagyobb bajjal volnának orvosolhatók.

Midőn e nagyfontosságú kisdedóvóképző-intézeteknek szabályait megismertetni igyekeztem, egyuttal azoknak kiváló előnyeire és nézetem szerint hátrányaira, a melyek azonban csak egyes kisebb jelentőségű részletekben mutatkoznak, rámutatni bátorkodtam, talán szükségtelen is kijelentem, hogy a legjobb szándék vezérelt s csak használni akartam az ügynek.

Győr, 1892. november 15.

Csepreghy Endre.

Az első állami óvónőképző-intézet megnyitása.*

A hódméző-vásárhelyi állami óvónőképző intézetnek, mely mint állami, első, f. hó 4-én volt ünnepélyes átadása és megnyitása.

A nagy magyar város a cselekvés terére lépett most is; nem elégszik meg önmaga magyarságával, hanem hódítani akar a magyar nemzet számára. Ezért áldozott mintegy 70 ezer frt vagyont az állami

* A Néptanító Lapja 99. és 100. számából vesszük át e tudósítást.

óvónőképző intézet czéljaira. Adott nagy telket és épületet, hol megfér az óvónőképző, benlakása van 50 növendéknek, helyet talál a mintaóvoda és a tanítói árvaház. Nincs ugyan meg minden szükséges helyiség, de megvan a nélkülözhetetlen s van alap a fejlődésre.

A magas közoktatásügyi kormány méltányolta a nagy magyar városnak teljes elismerésre méltó áldozatkészségét s nemes intenczióit és az első önálló állami óvónőképző intézetet mintaóvodával s tanítói árvaházzal kapcsolatban itt állította fel. Egy bástyával újra erősebb a magyarság s egy fegyverrel ismét több van kezében a nemzeti nevelés javára.

Az intézet 80 növendékkel (2 osztályban), 5 tanítói árvával, 5 rendes, 1 óraadó tanárral, 5 hitoktatóval és 1 árvaházi dajkával már folyó évi november elején megnyílt, de ünnepélyes átadása december hó 4-ére maradt.

Az ünnepélyen a kultuszminisztériumot Szathmáry György min. tanácsos ur képviselte, ki arra van teremtve a sorstól, hogy lelkesítse, cselekvésre indítsa a magyart nemzeti ügyének védelméért és felvirágoztatásáért; és tegye mindezt ép oly erélylyel, kitartással, mint bölcseséggel. — Megjelentek az ünnepélyen dr. Tergina Gyula kir. tanfelügyelő, Ivánkovics János apátplébános, Lázár Imre, Szeged helyettes polgármestere és a helybeli intelligentia s a nevelésügy iránt érdeklődő, az áldozata árán létesült intézetre büszke egyszerű polgárság.

Az intézeti növendékek karéneke után a kir. tanfelügyelő lendületes beszédben üdvözölte a miniszter képviselőjét. Mire dr. Baksa Lajos, hódmezővásárhelyi polgármester, a nemes cselekedet öntudatának hathatós szavaival rajzolja a város tényét, átadta az épületet a magyar kormány használatára. Megvan győződve, — mondá — hogy az új intézet megfelel a hozzá fűzött várakozásnak s dúsan fogja kamatoztatni a szívesen átadott, anyagilag és szellemileg egyaránt értékes városi vagyont.

Ezután Szathmáry min. tanácsos mondotta a meggyőződés és lelkesedés hevéből áthatott következő beszédet.

Tisztelt közönség!

Mint hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr Ő nagyméltósága ez idő szerint nagymérvű hivatalos teendők által igénybe véve a fővárost nem hagyhatta el s így őszinte sajnálatára, a jelen ünnepélyen sem vehet részt, de fentartotta magának, hogy e várost is, különösen az itteni óvónőképezdét, a tanévnék valamely más időpontjában, mihelyt az lehetséges lesz, meglátogatja; nekem jutott osztályrészül az a kiváló szerencse, hogy a mai nagyjelentőségű ünnepély alkalmából Ő nagyméltósága nevében a t. közönséget egyetemesen s különösen mindazokat, kik itt helyben az óvónőképezde létesítésében közreműködésükkel részt vettek, tiszteletteljesen üdvözöljem.

Az imént elhangzott két szónoklatra együttesen válaszolva, mindenekelőtt megjegyzem, hogy a közoktatásügyi kormány azon biztos reményt és meggyőződést táplálja, miszerint a kir. tanfelügyelő úr mint eddig, úgy ezután is odaadó és nem lankadó buzgalommal, úgyszeretettel szíven viseli a működésének kezdetén álló nagyhivatású intézet érdekeit, s ezek

javára, az intézet tanári karának törekvéseit jóakarattal támogatva, szükség esetén bölcs tanácsokkal istápolva, megteendő jövőben is mindent, a mi hatáskörében és tisztében áll. Csak azt az őszinte óhajtást csatolom még hozzá, hogy a kir. tanfelügyelő úr ebbeli fáradozását minden irányban szép siker és eredmény koronázza.

Ezt különben annál inkább remélem, mert a miniszter úr bizalma az intézet élére igazgatónak olyan férfit állított, kinek úgy tehetség, mint szakképzettség, valamint paedagogiai rátermettség tekintetében a szakkörökben előnyösen ismert és becsült neve van.

Nincs kétség tehát abban, hogy ez a férfi minden egyéni és igazgatói ambícióját a vezetésére bízott fontos képző-intézet felvirágoztatásában, nagy missiójának betöltésében keresendő, minthogy önként értetik az is, mikép a tanártestület minden egyes tagja lelkében a hivatás és kötelesség érzetével, hiven, egyetértőleg és kívánatos harmoniában követendő az igazgatót a kitűzött cél felé irányuló fáradozás, de éppen azért szép és magasztos utjában.

Igy aztán valósulni fognak a várakozások és föltevések, melyeket az óvónőképző működésének a közel jövőben már mutatkozandó hatásához, s erről később külön is szólok pár szót, úgy a kormány, mint a város közönsége joggal fűz.

De sorrendet tartva, ki kell terjeszkednem az igen tisztelt polgármester ur felszólalására is. Erre itt a földolgot illetőleg, mely mai ünnepélyes összejövetelünk központját képezi, azzal adom meg a választ, hogy a H.-M.-Vásárhely törvényhatósági joggal felruházott város közönsége által az itt helyi állami kisdévodónőképzede és az azzal kapcsolatos mintaóvoda céljaira felajánlt telket, házat s ennek felszerelését, a kormány és a város közt létrejött megállapodásból kifolyólag a miniszter ur Ó nagym. nevében és felhatalmazása alapján ezennel ünnepélyesen, a m. kir. közoktatásügyi kormány használatába átveszem. Használatába átveszem azon időre, míg csak az intézet mostani rendeltetését szolgálni fogja s átveszem addig is, míg az e tekintetben szükséges telekkönyvi intézkedések megtörténhetnek. Isten áldását kérem a város és kormány közti ezen megállapodásokra!

És most engedje meg nekem a t. közönség, hogy e pontnál pár pillantást vessék a multra.

Sok ideig az a fölfogás uralkodott Magyarországon, hogy a kisdévodás ügye jóformán senki ügye. Törődjek vele s karolja fel, ha akarja és tudja, a társadalom. Ez az ügy egyesek vagy egyesületek privát kedvtelésének dolga, vagy nemes buzgalmának ügye. És tényleg, a kisdévodás ügye sokáig tulnyomóan csak társadalmi téren mozgott és ott nyert annyi, a mennyi tápot. Bár hála és elismerés illeti meg az egyes lelkes uttörőket, mint más társadalmi tényezőket és egyesületeket, melyek a jelzett fölfogás uralma alatt tettek és áldoztak az ügyért; az ebben rejlt humanisztikus erkölcsi, értelmi, közművelődési, nemzeti és állami momentumok nem igen akartak derengeni az elméikben. Városaink, községeink, igen csekély kivétellel, mit sem törődtek, mint ilyenek, a kisdévodával. Az állam is azt mondta, hogy ez az ügy nem reá tartozik, legfőlegb segélyzőleg lép közbe. Egy ideig H.-M.-Vásárhely is

úszott az árral, e város is osztotta a jelzett általános felfogást, de aztán csakhamar jobb nézetre tért s magyar szívű keblére ölelte a kisdednevelés ügyét. Mintha a Megváltó szavainak némi módosításával így szólt volna: «Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket, mert övék a jövő Magyarországa» megalkotta a saját községi óvodáit, dokumentálva ezutal, hogy de bizony tartozik ez az ügy a városra, a községre is; és megelőzve ez által az országban sok száz és ezer más várost és községet.

E város t. közönségéről is el lehet tehát mondani, a mi némely nagy emberekről szokott följegyeztetni, hogy megelőzte korát, megelőzte kortársait, e pontban. Nemes, áldozatkész példájával bevilágított a sötétbe vagy legalább is a felhomályba.

És mert a kisdedóvas-ügygyel természeténél fogva össze vannak forrva úgy az általános emberi, mint a különleges nemzeti szempontok és érdekek: abban a módban és áldozatkészségben, melylyel e város a kisdedóvas ügyét úgy a multban, mint a jelenben fölkarolta, félreismerhetlen bizonyos ideális, nemes és magyar vonás, mely oly annyira illik e minden ízében törzsgyökeres magyar városhoz.

De menjünk tovább. A város nem elégedett meg azzal, hogy községi óvodákat állított, hanem tudott azokért, tudott az egyszer helyes, üdvösnek felismert eszméért csendesen és zajtalanul, de szívósan és kitartóan lelkesedni, azaz áldozni; sok éven át, még akkor is, mikor erre sem törvény, sem közfelfogás nem kötelezte.

Más szavakkal, nem karolta fel hirtelen fellöbbanó hévvel az ügyet, hogy azt azután szintoly buzgalommal elejtse, vagyis itt már nem az a hires magyar szalmatűz, hanem a ki nem alvó Veszta-láng lobogott. — Mondom, a város az egyszer fölkarolt ügy mellett férfiasan, szívósan és áldozatkészen kitartott. Azután várt, várt míg az események s a küzködő, de egyuttal tisztuló felfogások neki adnak igazat: várt, várt míg aztán jött egy lánglelkű miniszter, ki élénk fogékonysággal minden iránt, a mi a nemzet erkölcsi és szellemi erejének fokozására, a magyar állam alapjainak szilárdítására és biztosítására alkalmas: lemegy összes közművelődési intézményeink legalsó fundamentumára, a kisdedóvasra. Szakít a jeleztem felfogással; kezébe veszi az országos rendezés fonalát ott, a hol az legelőbb elejtetett; fölveszi a rendezés fonalát abból a korból: 48-ból, a melybe ujjászületésünk legfontosabb institutióinak gyökerei visszanyulnak és megteremti eddigelé legnagyobb alkotását: a kisdedóvasi szerves törvényt, nyújtva ebben a nemzetnek valamint az országnak nem egy tekintetben annál többet és jobbat, mint a mennyit az 1848-ki tanférfiak az első egyetemes tanítógyülésen kívántak.

Ha már most Hódmező-Vásárhely közönsége megolvassa a kisdedóvasi törvényt, azt fogja látni, hogy a mit a kisdedóvodák fentartása, igazgatása és felügyelete tekintetében a város országos törvény nélkül önmaga önmagára nézve törvény és szabályként alkalmazott: az általános kötelezettség gyanánt bement az országos törvénybe is — bizonyos kategóriájú városok és községekre nézve. Vagyis a város a törvényben szentesítve, igazolva, mintegy visszatükröződve találandja a saját maga által évtizedeken át megalkotott helyzetet. A város tehát itt a törvényhozást is megelőzte.

Mikor ez megvolt, mikor a város e nemű ténykedését a törvényben mintegy elégtételül igazolva látta: önmagához és multjához méltóan már nem elégedett meg azzal, hogy a kiseddóvásügy terén csak a helyi bár országos érdekeknek tegyen szolgálatot, hanem nemes ambíciójában a városi érdeket kapcsolatba hozva országos érdekekkel, a közoktatásügyi kormánynak olyan ajánlatot tett, melynek az óvonóképezde lételeét köszöni. Ezzel rátette a város a koronát összes e nemű hazafias ténykedésére és itt konstatálnom kell, hogy a nemzeti és állami érdekek előmozdítása tekintetében megmérhetlen horderejű kiseddóvási törvény intencióinak valóstására s egyik legfontosabb intézménye: az óvóképző létesítésére, a hazai városok részéről egyik sem hozott akkora áldozatot, a miniszter urnak egyik sem nyújtott oly hathatós támogatást, mint éppen Hódmező-Vásárhely. És így e város, valamint a multban nemes és szép példájával bevilágította a félhomalyt; úgy ma is, mikor teljes világosságában áll előttünk az ügynek nagy fontossága, valamennyi közt kiemelkedő nemes példával jár elől a város. Valamint a multban, országos törvény hiányában maga szabott magának törvényt e téren, ma messze tulméggy áldozatkészségben azon, mit tőle a törvény betűje megkíván.

Csak természetes tehát, ha a miniszter ur e város közönségének a multban mint a jelenben a kiseddóvás ügye iránt tanusított nemes és hazafias áldozatkészségeért, legőszintébb hálás köszönetét fejezi ki. Sok helyest mondtak és irtak a hazai városok nagy jelentőségéről; mondatott, hogy a városokban van a nemzet erejének nagy része, mely azonban itt-ott szunnyad!

Ezt az erőt kell felébreszteni, fokozni és működésbe hozni, hogy a városokból hasson ki minden irányban és téren a lüktető erő. S ezért a kormánynak kötelessége támogatni a városok közgadásági és kulturai érdekeit. De a kormány egymaga nem tehet meg mindent. Hiba mindent csak a kormánytól várni. Maguknak a városoknak is meg kell tenni a magukét. Hódmező-Vásárhely áldozatkész példája megmutatta a többi városnak is, miként kell lehetővé tenni a kormánynak azt, hogy a városok nemzeti és kulturai törekvéseit támogassa. Hála és köszönet ezért e város közönségének.

* * *

Az intézet helyiségeinek megtekintését a város által rendezett diszebed követte, honnan távirati üdvözlés ment bölcs miniszterünkhöz és Léva y Ferencz osztálytanácsoshoz.

Az új intézetet üdvözölték táviratilag Gyertyánffy István, paedagogiumi igazgató Budapestről, Szováthy Lajos, t.-képezdei igazgató Losoncziól, Lang Mihály óvónőképz. igazgató, Fiéba Izabella óvónőképz. tanítónő Sepsi-Szent-Györgyről és Bodor Miklós igazgató Nagy-Agról. A szives üdvözletek általános öröm és éljenzés közt olvastattak fel.

Azt hiszem, méltó megemlékezem ennyiben a magyar nemzeti nevelés magasztos ügyének egyik alapvető tényezőjéről akkor, mikor utnak indult nagy hivatása betöltésére.

U.

NÉPOKTATÁS.

A háromszáz forintos minimumról.

Alább közöljük az E g y e t é r t é s után a képviselőház közoktatásügyi bizottsága tárgyalásainak jegyzőkönyveit a tanítók fizetésének rendezése ügyében készített törvényjavaslatról. Köztudomású dolog a tárgyalások eredménye, a mely nagy csalódást okozott azoknak, a kik hitték, hogy a közoktatási bizottság megváltoztatja a törvényjavaslatot s megszavazza legalább a 400 frtos minimumot.

Mi egy pillanatig sem ringattuk magunkat abban a reménységben, hogy a közoktatási bizottság megváltoztatja a törvényjavaslatot, mert ismertük a közoktatásügyi miniszternek ujabban tett nyilatkozatait s ismerjük a népoktatás ügyének fontossága és a néptanítók sorsa iránti közhangulatot, a mely még az ország törvényhozó testületében sem elég hatalmas arra, hogy a népoktatást a főérdeku állami ügyek polczára emelne s a mely megjavítana egy a néptanítók ö s s z e s é g é r e sérelmes törvényjavaslatot. De habár egyáltalán nem volt váratlan a bizottság határozata, nem nyomhatjuk el lelkünkben s nem irthatjuk ki szivünkéből azt a mély lehangoltságot, a melyet a 300 frtos minimalis tanítói fizetésnek a bizottság által történt acceptálása okozott. Aggódunk a miatt, hogy a népiskola meg fogja érezni a törvényjavaslat káros hatását; mert bizonyos, hogy a bizottsági határozat a néptanításban visszatetszést és kedvetlenséget fog előidézni, a mi pedig a népiskolára fog visszahatni. Remélte ugyanis a néptanítóóság, hogy legalább a 400 frtos minimum fog meg szavaztatni s a mily lelkesedést, örömmamort okozott volna ez a tanítóóság körében, ep oly nagy most a keserűség, a fájdalom, az elégedetlenség. A miniszter urnak s a bizottság érdemes tagjainak azon nyilatkozata, hogy a meghozandó törvény csak ideiglenes jellegű lesz s mint első lépés tekintendő a végleges rendezéshez, aligha lesz képes a néptanítóóságot megnyugtatni; mert hiszen már 25 év óta vár erre az «ideiglenes» törvényre, s a miniszteri szón kívül mi sem biztosítja, hogy nem kell-e másik 25 évig várni a «végleges» rendezésre.

De hát valóban ne menjünk s nem mehetünk feljebb az 1868-iki XXXVIII. törvényczikk álláspontjánál?

Mélyen érezzük azon érvek és nehézségek súlyát, a melyeket a közoktatásügyi bizottságban felhoztak a 300 frtos minimumnak felemelése ellen. Mi is elismerjük, hogy a 400 frtos legcsekélyebb fizetés megadása jelentékeny terheket fog róni az államra; hogy az amúgy is bizalmatlan felekezeteknél még több ellenszenvet keltene az állami jogoknak kiterjesztése, mint a mennyit az csak a 300 frtos minimum keresztülvitele mellett is okoz.

Ezekkel szemben azonban szintén súlyos okok hozhatók fel a 300 frtos minimum ellen, a melyek a népoktatásügy s közvetve az állam életérdekeibe mélyen belevágnak.

Ismereteseek azok a fontos állami és nemzeti érdekek és célok, a

melyek a népiskolához fűződnek s a mely céloknak megvalósítása közvetlenül a néptanítótól függ. Bármennyire biztatjuk és tüzeljük is a néptanítók lelkesedését hangzatos szavakkal, működésüktől csak két feltétel mellett várható eredmény: 1. ha hivatásukhoz mért java dalm az ásbán részesülnek; 2. ha általános és szakműveltségük a kellő magas színvonalon áll.

A mi az elsőt illeti, felesleges bizonyítgatni, hogy a 300 frt fizetés intelligens emberhez méltó tisztességes megélhetést nem biztosít. Maga a törvényjavaslat indokolása elismeri, hogy «a 23 év előtt megállapított minimum szerint alakult fizetések a mai fokozottabb igényekkel nem állanak arányban.» Nem pedig azért, mert az életfentartó czikkék 40—100%-al drágultak, másrészt azért sem, mert a mai tanítói nemzedék általában véve magasabb képzettségű, intelligentiájú s így hasonlíthatatlanul több igényű is az 1868 előttinél. Általában a mai tanítóság nagyobb részének igényei és javadalmazása között óriási hézag tátong s ha az ellentét mihamar ki nem egyenlítettük, a veszedelmes következményekért, a szocializmus elterjedéseért, majdan igazságosan nem lehet csupán a tanítókat vádolni. Az államnak érdekében van a 25 ezer tagból álló hatalmas tanítói testületet, a melynek mint a nép nevelőjének s mint intelligens elemnek a papon és jegyzőn kívül a legnagyobb a népre való befolyása, elégedetté tenni s azok közreműködését az állami rend fentartása érdekében biztosítani.

Az állami érdekek azonban nemzetiségi szempontból is követelik a tanítói fizetés minimumának legalább 400 frtban való megállapítását. A törvényjavaslat indokolásának kimutatása szerint jelenleg 10.025 olyan tanító van, a kiknek díjazása nem éri el a 400 frtot. Tekintélyes szám, a melybe éppen a nemzetiségi vidékeken működő tanítók zöme van befoglalva. A 400 frt minimumnak az állam-segély útján eszközlendő kiegészítése tehát biztosítana az állam hathatós befolyását mindazokon a helyeken, a melyeken erre nemzeti szempontból legnagyobb szükség van. Nemcsak a felügyelet és ellenőrzés hatályossága nyerne úgy, a mint azt a szőnyegen levő törvényjavaslat is bölcsen megszabja, hanem a kellő díjazás által megnyerné a tanítókat a maga számára és biztosítaná azoknak nemzeti szempontból üdvös működését.

Ha összehasonlítjuk a tanítói működés két alapfeltételét, az anyagi helyzetet és a műveltséget, hatására nézve, latba-vetve mindent, az utóbinak adunk előnyt. Az ethikai alapon nyugvó intelligencia adja meg a képességet a tanítói hivatás helyes betöltéséhez és nyújt erkölcsi erőt akkor is, a mikor ezt a hivatást anyagilag s egyéb tekintetekben is kedvezőtlen körülmények között kell teljesíteni. Nincs annál szükségesebb dolog, mint hogy tanítóinkat jól kiképezzük s bennük a művelődésre való hajlamot tápláljuk. A tanítók kiképzése és továbbképzése a népoktatásügy legfontosabb feladatai közé tartozik.

A tanítóképzés ügye hazánkban igen elhanyagolt állapotban van. A közoktatási tanácsnak a miniszterhez felterjesztett s közlönyünknek jelen számában közölt jelentése az állami tanítóképző-intézetek hiányairól, a melyeket pedig magas fokon állóknak hiszünk, sötét képet tár fel; a felekezeti tanítóképző-intézetek elszomorító állapotáról meg a

miniszteri jelentések szoktak beszámolni. Elmondhatjuk, hogy tanítóképzőink általánosan nem nyújthatnak oly kiképzést, a melyet a tanítói hivatás modern értelmében való betöltéséhez szükségesnek vélünk. Természetes tehát azon közóhajs a tanügyi kormányának azon törekvése, hogy a tanítóképzés ügye országszerte reformáltassék; ez irányban munkálkodik a tanítóképző tanárok egyesülete is. Ha egyes kisebb jelentőségű újítások eszközölhetők lesznek is, az általános jellegű és gyökeres reformoknak utját állja a legfőbb akadály: a tanítók nyomoruságos javadalmazása. A tanítóképesítés, a képzőkbe való felvétel, a tanterv ügyeiben kezdeményezett javítások, valljuk meg, nehezen születnek és némiképp a félmunka jellegével bírnak; mert a felvétel követelményeit nem fokozhatjuk, a tanítóképesítő vizsgálatot meg nem oszthatjuk, a négy évi elméleti anyag nagy részét három évre vagyunk kénytelenek összeszorítani. Csak vergődünk és sóvárogva tekintünk, mint a szárnya szegett gólya, az égre, a melyen testvéreink, a többi állami intézmények, szabadon haladnak felettünk. Mily más eredményt tudnának tanítóképzőink felmutatni, ha jeles tanuló-anyagot kapnának, ha a négy évi elméleti tanfolyamot egy ötödikkal, a gyakorlatival, megtoldhatnók, s ha képesítő vizsgálatainkat az alap- és szakvizsgálatra való szétválasztás által emelhetnénk, s végre ha felekezeti képzőink is követhetnének bennünket a reformokban! A tanítóképzés általános és szabad fejlődése mindaddig, míg a tanítók fizetésének minimuma 300 frt, csak jámbor óhaj marad.

Különben talán visszás dolog is akkor reformokról beszélni, midőn tanítóképzőink, kevés kivétellel lézengenek, a megélhetésért küzdenek. Ismeretes dolog egy a tanítóképzőinkben mindinkább elharapódzó baj, a néptelenedés. Intézeteink közül kevés kivétellel csak azok népesek, a melyek internátusra vannak berendezve s növendékeik existenciáját segélyezések által biztosíthatják; azoknak termei pedig, a melyek ezt nem tehetik, konganak az ürességtől. Intézeteink nem azért kapnak növendékeket, mert a hivatás kecsegteti őket, hanem mert pár évre megmenekülnek az önfentartás küzdelmeitől. Válnak-e az ilyenekből élethivatásukért lelkesedő és buzgó, nem-e inkább csalódott és önmagukkal meghasonlott tanítók? Azután erkölcsös dolog-e az állam részéről oly pályára édesgetni az ifjúságot, a mely nem képes a legtöbb esetben a kapott képzettségnek megfelelő existenciát nyújtani. Kérve kérjük, fontolják meg jól törvényhozóink, midőn a 300 frtos minimumot megszüntessék s a 400 frtot sem adják meg!

Akkor, midőn törvényt alkotunk, kötelességünk annak minden lehető következményére gondolni, így a tanítói fizetések rendezésénél annak a tanítók továbbképzésére, önművelésére való hatását is figyelembe venni.

A tanítótól méltán megvárjuk, hogy holtig tanuljon, mint a jó pap. Különben iskolája a chablonok ész- és szivdermesztő sivár műhelyévé válik; sőt még azt is megkívánjuk tőle, hogy társadalmi úton környezetét is művelje, nemesítse, annak anyagi és szellemi jóvoltát előmozdítsa. Igen ám, de lehet-e ezt jogosan követelni attól, a ki családos ember létére háromszáz forintból kénytelen megélni? A létért való küzdelem

bizonyára szárnyát szegi a szellem eszményi magasztos mozgásának, ha csak a tanító csudaszerű erkölcsi erővel nem rendelkezik. A minden körülményt egyenlően mérlegelő igazság kedvéért megjegyezzük azonban, hogy elhiszszük azt, hogy némely tanító tisztességesen meg fog élni még a háromszáz forintos fizetés mellett is. Megélhet igenis, ha a tanító e fizetést mellékkeresetnek tekintvén, mint élelmes ember gazdálkodásból, méhészkedésből, s különféle üzérkedésekből szerez magának vagyont. Figyelembe veendő azonban, hogy ezek a foglalkozások, ha összeférnek is a tanítói tisztességgel, igen sok esetben a tanítói hivatás elhanyagolására vezetnek s pedig annál nagyobb mértékben, minél inkább reá szórja az illetőt a tanítói fizetés elégtelensége. Az önművelésről, az előhaladásról természetesen ilyen körülmények között szó sem lehet. Adjunk tanítóinknak tisztességes fizetést, hogy teljesen apostoli hivatásuknak, a nevelésnek, önképzésnek s a társadalomnak élhessenek. Elérhetjük-e ezt a 300 frtos minimummal?

Van még a tanítói fizetések rendezéséről szóló törvényjavaslatnak egy hiánya: nem gondoskodik a tanítók előléptetéséről. Tekintetbe veendő ugyanis, hogy a mai materiális gondolkodású világban a 600 frtos minimum megadásával sem fogjuk a tanítók egy részét visszatartani attól, hogy ne fussanak az anyagi javak után. Eszközökről kell gondoskodni, a mely őket tanítói teendőik végzésében szorgalomra és önművelésre ösztönözze, bennük a nemesebb ambíciót ébren tartsa. A főszköz erre az előléptetésre való kilatás. Tartsuk nyitva a tanítók számára az összes pedagógiai: tanári, igazgatói, tanfelügyelői stb. pályákat. Gondoskodjunk továbbá a tanítói fizetések rendezéséről szóló törvényben arról, hogy a tanítói állomásokban legyen meg a fizetés tekintetében a kellő fokozat. Nem célunk most az ügy ezen részével részletesen foglalkozni, de helytelennek tartjuk azt a sokak által nagy buzgalommal védelmezett irányt, hogy a tanítók fizetése a puszta, a falun, kis és nagy városban egyenlő legyen. Mi ezt a vízszintező törekvést igen nagy tévedésnek és természetellenesnek tartjuk azért, mert a különböző vidékeken, községekben, városokban igen eltérők a megélhetési viszonyok; mert a tanítók műveltsége, az önképzésre való törekvése, képessége, sőt még a képesítésnek minősége sem egyforma. Ne zárjuk el a szabad versenynek, az előre törekvésnek utját. Allapítsuk meg bizonyos norma szerint a fizetések minimumát 400—500—600 frtban fölfelé a legmagasabb fokig. Erről nem gondoskodik a jelen törvényjavaslat.

Mi nem hiszünk azon tribunusoknak, a kik a tanítók nyomoráról csudadolgokat beszélnek. Nyomór van mindenütt, a társadalom minden rétegében s a tanítók között is a nyomorgók száma csak kisebb töredéket képez. Ezeknek a bajait enyhíteni első sorban a társadalom feladata, erre való az «Eötvös-alap». A tanítók fizetésének rendezéséről szóló törvénynek azonban más a feladata, mint a nyomor enyhítése. Egy ilyen törvény feladatának tartjuk a tanítók fizetését úgy kiszabni és rendezni, hogy a törvény rendelkezéseinek megvalósításából a népoktatás ügyének «nagy» és «általános» fellendülése származzék. Ezért tehát én a népiskolák s a néptanítók összeségére kiterjedő törvény meghozását kívánom

s a jelen törvényjavaslatot, a mely erre az álláspontra nem helyezkedik, kielégítőnek nem tartom. Csak annyit ismerek el s ezt minden tárgyilagosan ítélő embernek el kell ismernie, hogy a jelen törvényjavaslat egy lépés előre, hogy javít a helyzeten, de azt meg nem javítja.

Nagy László.

A közoktatásügyi bizottság tárgyalásai.

— A bizottsági ülések jegyzőkönyvei a tanítók fizetésének rendezése ügyében. —

I.

Felvetetett a közoktatásügyi bizottságnak 1892. évi decz. 13-án tartott üléséről.

Jelen voltak: Schwarz Gyula elnök, gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter, Berzeviczy Albert államtitkár, Lévy Ferenc miniszteri osztálytanácsos, Bánó József, Beöthy László, br. Kemény Endre, Kiss Albert, László Mihály, Okolicsányi László, Pap Géza, Papp Samu, Schwicker Henrik, Schréter Alfréd, Tódor József bizottsági tagok és Kammerer Ernő bizottsági jegyző.

Elnök a mult ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után tárgyalás alá bocsátja a *tanítói fizetések rendezéséről szóló 5. számú törvényjavaslatot*, felhíván a bizottság jegyzőjét a javaslat ismertetésére. Az általános tárgyalás során, miután az 1887—92. országgyűlési ciklus alatt a bizottság a javaslatot általánosságban már letárgyalta és elfogadta, jegyző a javaslatnak csak alapvető intézkedéseit ismertette röviden. Kiss Albert kérdésére fölemlítvén, hogy az e tárgyban a bizottsághoz fogantatott 202 kérvény petitumait mindenütt az illető szakaszoknál fogja felemlíteni.

Schwicker Henrik, bár a felekezetek korlátozását látja a kontemplált intézkedésekkel, a javaslatot általánosságban elfogadja, miután a fizetési minimum, korpótlék, a behajtás közigazgatási uton való rendezése, nőtanítók egyenlő fizetése és államsegély biztosítása által a helyzet tetemes javítását látja.

Báró *Kemény* Endre általánosságban szintén elfogadja a javaslatot, de a 300. és 200. frtban megállapított minimumot kevésnek, s ily alapon a népoktatást és közállapotot betegnek tartja.

Kiss Albert általános vitába nem bocsátkozik, mert az egy ízben már lefolyt és a javaslat el- vagy el nem fogadását ahhoz köti, hogy a részletes vitán óhajtott javítások keresztül fognak-e vitetni.

Bánó József általánosságban elfogadja a javaslatot, mert, bár a minimummal megelégedve nincs és azt emelni kívánja, segíteni mindenestre akar, és beismeri, hogy a javaslat ily alakjában is sok bajt orvosol.

Schréter Alfréd egy régi adósság törlesztését látva a javaslatban, azt elfogadja s mivel a rendezést csak ideiglenesnek véli, a minimummal is egyelőre megelégszik, mert a fizetéskiegészítés és korpótlék így is nagy összegeket igényelnek. Örömmel üdvözli kulturális és nemzeti szempontból a nagy haladást, mely a minősítés egyöntetűsége és az állami segélylyel biztosított nagyobb felügyeleti jog kellő gyakorlása útján fog elérteni.

A javaslat 4—5. §-ai ellen az illetmények kiszolgáltatási módozataira és a 11. §. ellen lesznek észrevételei, a mennyiben a fizetések megállapítása és beszedése eddig nem egyenlő elvek alapján történt s így az állami segély megadásánál sok baj lesz.

Okolicsányi László segíteni akar. De azzal, hogy a célzt akarja, nem akarja a javaslatban kontemplált módokat. Keveseli a minimumot, annak felemelését kívánja, s ezt nem is tartja lehetetlennek. Az állami segély határainak megítélhetése céljából statisztikai adatokat kíván. Észrevételeit a részletekre tartja fenn, ily szövegezésben a javaslatot el nem fogadhatja.

A *minisiter Schwicker* Henrikkal szemben kifejti, hogy azon megszorítások, melyekről a felekezetek tanügyi tekintetben panaszkodnak, az 1868. évi XXXVIII. törvényzikkben vannak, ez alkalommal csupán az történvén, hogy a felekezet az állami iskolában megállapított fizetési minimum behozatalára szorítottatott. 1868-ban ez azon feltevésben maradt el, hogy a felekezetek ezt önként is megvalósítani fogják. De mivel ma még 5278 tanító van e minimum alatt, közbe lépni kellett, a szegény iskolafentartónak az állami segély biztosítottván. B. *Kemény* Endre figyelmét felhívja a fizetésminimum más országokban miként történt megállapítására, s kifejti a pénzügyi nehézségeket, melyekkel a javaslattól való eltérés járna. *Sréter* Alfréd által a felekezeti megadóztatás igazságtalan kulcsai és a törzsfizetések megállapításának inkonzekvenzciai tárgyában felhozottak jogosultságát elismerte, és ez utóbbi baj orvoslását az illetményeknek közigazgatási uton már elrendelt új megállapítására utján kívánja elérni. *Okolicsányi* Lászlóval szemben a minimum emelése körül felhozottakra utal s figyelmen kívül nem hagyható általánosb szempontokra és a közkormányzat különböző ágai költségeinek szükséges összhangjára. A javaslatot általánosságban elfogadtatni kéri.

Elnök a kérdést feltevén, a javaslatnak általánosságban történt elfogadását enuncziálja.

2. A részletes tárgyalás során felolvastatván a cím, az *Tódor József* magyarázata ellenében, *Bánó József* azon módosításával fogadtatott el, hogy a «tanítók (tanítónők)» helyett, a zárjelek elhagyásával, «tanítók és tanítónők» tétessék.

3. Az első szakasz olvastatván fel, a miniszter ur ahhoz egy új bekezdést indítványoz, a mely sokszoroztatni és a tagok közt szétosztatni határozottatott, hogy érdemileg a következő ülésen vétessék tárgyalás alá. Ezután a *jegyző* felhossa azon gazdasági, társadalmi és egyéni momentumokat, melyek a minimum megtartását indokolják és ismerteti a kérvények petitumát, melyek 600 és 400 frtot kérnek. *Bánó József* semminemű aldozatot nem tart nagynak a népnevelés céljaira, s ezért indítványt ad be a minimumnak 400 és 300 frtban leendő megállapítása iránt. *Okolicsányi* László a budget adataira hivatkozik oly célból, hogy a többlet megadhatását bizonyítsa, s elfogadja *Bánó* módosítását. *Kiss Albert* ama terhek aránytalanságára hivatkozik, melyek a szegény kis községekre és felekezetekre háramolnak, és a melyekhez esetleg még az 5% iskola-adó és ezenfelül az államsegély fejében autonómiájuk csorbulása járand. Inkább szeretné ezeket az iskolákat államosítani. A

fizetés kiegészítésére kontemplált kilencz havi időt is rövidnek tartja. Minimumul a 400 frtot fogadja el, és szóba hozza, hogy a «tisztes lakás» kifejezés mellé az «esetleg megfelelő lakpénz» is tétessék. *Berzeviczy* Albert államtitkár megjegyzi, hogy újabb terheket e javaslat senkire sem hárít, mert a hol elégtelenek a helyi erőök, ott állami segílyt, esetleg állami iskolát is ad. A lakás kifejezést a javaslatban megfelelőnek tartja, mert ha természetben nem adható, az egyenértéket biztosítja s így a helyi viszonyok inkább kifejezésre jutnak. *A miniszter ur* utal arra, hogy a minimum emelésével a felekezetek mennyivel nagyobb beavatkozásnak tétetnének ki és feltünteti, hogy a javaslat is mily nagyszámú tanítónak hoz tetemes segílyt és a fizetéskiegészítés és korpótlékkal mily tetemes, mindjobban fokozódó terheket hárít az államra. Kifejti, hogy az emelésnek a nyugdíjalapra mily nagy kihatása volna s az intézkedést, mint első lépést, melyet további lépésnek követnie kell, elfogadtatni kéri. *Schwicker* Henrik elfogadja a minimumot és indítványt nyújt be arra nézve, hogy a szakaszban a lakáson kívül a lakberről is tétessék említés. *Lévay* osztálytanácsos statisztikai adatokat terjeszt elő annak megvilágítására, mily mérvben lesznek a felekezetek az állami segíly igénybevételére utalva, s hogy a felekezetek és községek által iskolai czélokra fordított költségek mily magasságuak. Kifejtve azt is, hogy a különféle fizetési fokozatu tanítók mily helyeken vannak alkalmazva, amaz aggodalmának ad kifejezést, hogy a minimum felemelésével a felekezetekre sok esetben a lelkeszi fizetések emelésének kényszere is hárulna. *A miniszter* felemlíti még, hogy a lakpénz felvétele nélkül természetbeni lakás hiányában a méltányos megalkuvásra alaposabb kilátás nyílik és *Beöthy* László kifejti, hogy természetben való lakás adására köteleztetvén az iskola-fentartó, amaz esetleges többlet, melybe a lakás kerülhet, a tanítóra át nem hárítható. Ezek alapján *Schwicker* Henrik indítványát visszavonja.

Szólani senki sem kívánván, az elnök a vitát bezárja és felolvastatja *Bánó József* indítványát. A szakaszt ezután szavazás alá bocsátván, kitünt, hogy az szótöbbséggel változatlanul fogadtatott el.

Az idő előrehaladottsága miatt elnök az ülést berekeszti.

Kelt mint fent.

Schwarz Gyula,
bizotts. elnök,

Kammerer Ernő,
bizotts. jegyző,

II.

A közoktatásügyi bizottságnak 1892. decz. 4-én tartott üléséből.

Jelen voltak: *Schwarz Gyula* elnök, gróf *Csáky Albin* miniszter, *Berzeviczy Albert* államtitkár, *Lévay Ferencz* osztálytanácsos, *Bánó József*, *Beöthy László*, *Hévizy János*, báró *Kemény Endre*, *Kiss Albert*, *László Mihály*, *Okolicsányi László*, dr. *Papp Samu*, dr. *Pap Géza*, *Schwicker Henrik*, *Sréter Alfréd*, gróf *Teleky Sándor*, *Tódor József* bizotttági tagok és *Kammerer Ernő* bizottsági jegyző.

1. Felolvastatik a jegyzőkönyv és hitelesítettik.

2. Tárgyalás alá vétetett az első szakaszhoz a miniszter által be-

nyújtott új bekezdés a tanítói állomások betöltése — és az özvegy és árvák ellátása iránt az állami népiskolákban fennálló szabályoknak a felekezeti és községi iskolákra leendő kiterjesztéséről.

Beöthy László, az államtitkár, *Kiss* Albert, *Bánó* József és báró *Kemény* Endre felszólalásai után változtatlanul elfogadtatott.

3. Olvastatott a második szakasz. A miniszter az első bekezdés helyett oly szöveget ajánl, mely mellőzve a korpótlék iránt az állami népoktatási intézetek tanítóira fennálló szabályokra való hivatkozást, azok alapelveit magában foglalja.

Ezután jegyző ismerteti a kérvények ide vonatkozó petitumait, melyek arra irányulnak, hogy minden fizetési fokozat után járjon korpótlék s hogy abba bármínő fizetéstöbblet vagy pótlék be ne számítassék.

László Mihály és Léway osztálytanácsos felszólalásai után *Okolicsányi* László olyan módosítványt nyújtott be, melylyel az ötödéves pótlékot a tanító egész szolgálati idejére kiterjeszteni óhajtja.

Schwicker Henrik ezzel szemben oly módosítást ajánl, mely szerint a pótléknak csak hét ötödéves részlete legyen fizetendő.

Léway Ferencz osztálytanácsos és báró *Kemény* felszólalásai után *Kiss* Albert azon módosítást tette, hogy a korpótlék ne a jelen tanév életbeléptétől, hanem visszamenőleg a szolgálat kezdetétől adassék ki.

Az államtitkár és *Sréter* Alfréd felvilágosításai után a miniszter szólalt fel és kijelentvén, hogy *Kiss* Albert módosítványához hozza nem járul, *Okolicsányi* módosítványa stiláris részét némi irályi változtatással elfogadta, valamint hozzájárult *Okolicsányi* és *Schwicker* Henrik kombinált módosítványaihoz oly értelemben, hogy az ötödéves pótlék hat részlete helyett hét részlet adassék, s így e pótlék maximuma ne 180 frt, hanem 210 frt, illetve a fizetés maximuma is 480 frt helyett 510 frt lehessen, és ezek után saját módosítványát mint feleslegeset visszavonja.

Ezzel ezen szakasz tárgyalása befejeztetvén, elnök szavazásra bocsátja.

1. a törvényjavaslat eredeti szövegét, mely el nem fogadtatott,

2. *Kiss* Albert módosítványát, mely szavazattöbbséggel el nem fogadtatott,

végül 3. *Okolicsányi* és *Schwicker* összevont módosítványát, mely egyhangulag elfogadtatott.

3. Olvastatott a harmadik szakasz és egyhangulag elfogadtatott.

4. A negyedik szakasz olvastatván, *Kiss* Albert és *Sréter* Alfréd a 4., 5., 6., 7 ik szakaszokat együttesen kérik tárgyaltatni, a mihez a miniszter hozzájárulván, elfogadtatott.

5. A szakaszok együttes tárgyalásánál *Kiss* Albert azon módosítványt nyújtotta be a 7-ik §-hoz, mely szerint a tanítói fizetéseket pontatlanul kiszolgáltató iskolafentartók ebbeli tartozásai, az általuk hivatalosan kiüntetett egyes adósoktól — közigazgatási uton hajtandók be.

A miniszter indítványozza, hogy az 5-ik szakaszba szurassék be, hogy a termények beszédését az iskolafentartó a tanító közbejötté nélkül eszközölje, a mi egyhangulag elfogadtatott.

A tárgyalás folytatását az idő előrehaladása miatt az elnök a következő napra halasztván, megköszöni Beöthy Lászlónak a jegyző helyettesítését és az ülést bezárja.

Kelt mint fentt.

Schvarcz Gyula
bizottsági elnök.

Kammerer Ernő
bizottsági jegyző.

III.

A közoktatási bizottság 1892. december 15-én tartott üléséről.

Jelen vannak: Schvarcz Gyula elnök, gróf Csáky Albin miniszter, Berzeviczy Albert államtitkár, Léway Ferencz osztálytanácsos, Bánó József, Beöthy László, Farbaký István, Hévízy János, br. Kemény Endre, Kiss Albert, Okolicsányi László, dr Papp Samu, Papp Géza, Schwicker Henrik, Sréter Alfréd, gr. Teleky Sándor, Tódor József bizottsági tagok és Kammerer Ernő bizottsági jegyző.

1. Elnök az ülést megnyitván, felolvastatja a mult ülés jegyzőkönyvét, a mely hitelesítettik.

2. Dr. Papp Samu ajánlatára elhatározottat, hogy az emberbaráti intézetekről szóló miniszteri jelentés referádája Papp Gézára bizassék.

3. Folytatik a 4—7-ik szakaszok tárgyalása. Ezek helyett *Sréter* Alfréd más szövegezésü 4. szakaszt ajánl, melyek a javaslatban foglalt intézkedéseket részben máskép csoportosítják, részben kiegészítik, a mennyiben az indítványozó kimondatni óhajtja, hogy az iskolafentartónak a terménybeli járandóságot készpénzzel megváltani joga van, és hogy a földjövedelem a kataszteri becsünél kisebb összegben fel nem vehető. *Jegyző* a javaslat sorrendjét óhajtja megtartani, abba vélvén beilleszthetőeknek a módosítvány érdemleges részeit. A tanító érdekében perhorreskálja, hogy a természetbeli járandóságok készpénzbeli fizetése emeltessék szabálylyá s azért *Sréter* ezen javaslatát el nem fogadja, és a miniszteri javaslat vonatkozó részének is kihagyását vagy megváltoztatását kéri. Báró *Kemény* Endre a természetbeli járandóságok kiszolgáltatására kitűzött határidőt rövidnek tartja, és azt tekintettel a borjárandóságra, november végében kéri megállapíttatni. A miniszter kijelenti, hogy báró *Kemény* Endre módosítványát elfogadja és *Sréter* módosítványának formai része ellen sincs kifogása, a földjövedelem megállapításának ajánlott módját azonban felvétetni nem kívánja, mert akkor a becsünél mindenütt a kataszteri jövedelem fogadtatnék el. Kifejti egyuttal, hogy a természetbeni járandóságokat nem megszüntetni, hanem szabályozni és azok rendes kiszolgáltatását biztosítani kívánta s azért javaslata 5. §. 2-dik bekezdésének oly szövegezését ajánlotta, mely e tekintetben az aggályokat megszünteti. *Sréter* erre a földjáradék megállapítására vonatkozó indítványát visszavonja és a megváltásra vonatkozólag felvétetni kértektől is eláll, de a javaslat 7. §-ának első bekezdése helyett indítványa 6-ik §-át kéri elfogadtatni, mely a tartozások behajtásának mikéntjét írja körül. *Kiss* Albert is ezen szövegezést ajánlja s elfogadtatása esetén az ezen szakaszhoz benyújtott módosítását visszavonja. Miután a *miniszter* ezen újítást elfogadta és *Beöthy* László és *Tódor* József a javaslat sorrendjének megtartása mellett nyilatkoztak,

Hévízi stílárís változtatása után elnök a kérdéseket szavazás alá bocsátja, a melyek során kitünt, hogy a Sréter által indítványozott sorrend ellenében a javaslat sorrendje fogadtatott el, továbbá, hogy a 4. §, egyhangulag elfogadtatott az 5-ik §. a miniszter azon módosítással, hogy az első bekezdés 2-ik sorába az iskolafenntartó után — a tanító közbejötté nélkül — szurassék be, s végül október hó helyett november tétessék, továbbá a 2-ik bekezdésben foglaltak így szövegeztessenek:

Ha az iskolafenntartó a tanító terményben való fizetését nem a megszabott módon szolgáltatná ki, a termény helyett annak értékét készpénzben lesz köteles fizetni stb.

a 6-ik §. változatlanul fogadtatott el,

a 7-ik §. első bekezdése helyett pedig Sréter oly szövegezése, hogy «az iskolafenntartók által a tanítói fizetésre vonatkozólag vezetendő nyilvántartás alapján, hivatalosan kitüntetett hátralékok az egyes adósoktól közigazgatási uton hajtandók be.»

4. Olvastatott a 8. §., s miután a jegyző a fehérmegyei tantestületnek az e szakaszban foglaltakra vonatkozó kérelmét ismertette, a szakasz változatlanul elfogadtatott.

5. Olvastatván a 9. §., ahhoz *Kiss* Albert két módosítványt nyujt be. Az *elsővel* azon határidőt, mely alatt az iskolafenntartó a minimumot a tanító részére kiadni tartozik, hat hónapról kilencz hónapra kéri kiterjeszteni, a *másodikkal* pedig a szegény kicsi hitközségek érdekében azt óhajtja kimondatni, hogy az esetben, ha az iskolafenntartó a minimum kiegészítése iránt sem államsegélyért a kellő időben lépést nem tett, a községi iskola felállítása iránt az 1868. XXXVIII. tvczikk alapján 3-szori megintéssel tétessék az eljárás folyamatba. Az *államtükár* felszólalása után a *miniszter* az első indítvány elfogadása mellett nyilatkozott, de a másodikat elejtetni kérte, mert az eredeti szövegezés szerint és az iskolafenntartónak a fizetés rendezésére elég ideje van s a további elodázás a tanügy rovására történnék. *Kiss* Albert erre kijelenti, hogy célja első indítványa elfogadása által részben eléretvén, második javaslatát visszavonja. Ezután a szakasz oly változtatással, hogy a 6 hó helyett 9 hó, a 2-ik bekezdésben pedig 9. hó helyett egy év tétessék, — elfogadtatott.

6. Olvastatott a 10-ik szakasz.

Ehhez ugyancsak az iskolafenntartási költségekkel tulságosan megterhelt szegény hitközségek érdekében *Kiss* Albert azon pótlást indítványozza, hogy az eddigi fenntartási költség csak azon esetben ne legyen leszállítható, ha az 1868. XXXVIII. törvényczikk 35. §-a alapján kivethető iskolai pótdát e költség meg nem haladja. *Okolicsányi* László tekintettel arra, hogy az állami segélyadással a felekezeti autonómia csorbul, pártolja az indítványt. Ezekkel szemben az államtükár utalt arra, hogy egy felekezet sincs kötelezve iskola tartására, ezen törvény újabb terheket magában nem foglal, sőt ha a felekezetnek tulságos iskolai terhei vannak, állami iskolát kaphat.

A *miniszter* pedig kifejtette, hogy a felekezetek eddig viselt terhei a javaslattal le nem szállíthatók, sőt ha az áthárításra ilyen alkalom adatnék, lehetetlen volna a javaslat finanszirozása, ezért a szakaszt ere-

deti szerkezetében kérte elfogadtatni. *Sréter* Alfréd is az eredeti szöveg mellett foglalván állást, miután *Lévay* osztálytanácsos a felekezetek és községek által viselt terhek statisztikáját érdekesen megvilágította, a szakasz szótöbbséggel eredeti szerkezetében azon irányi változtatással fogadtatott el, hogy a második sorba «kiszolgáltatandó» helyett «kiadandó» teendő.

Az idő előrehaladása miatt elnök az ülést bezárja.

Kmf.

Schwarz Gyula

bizotts. elnök.

Kammerer Ernő

bizotts. jegyző.

A javaslat tárgyalását a bizottság f. hó 16-án tartott ülésében befejezte. Miután a szöveg megállapítása és a jegyzőkönyv hitelesítése csak hétfőn fog eszközöltetni, ez idő szerint az ülésről csak magánértésülés alapján adhatunk hírt.

A 11-ik szakasz tárgyalásánál — mely az állami segély megadásának feltételét és a tanító alkalmazására vonatkozó állami befolyást írja körül — azon, a tanítói törzsfizetésekhez adott összeg, melynél a hatályosabb állami felügyelet kezdődik, hatvan forintra tétetett és *Kiss* Albert módosítására elhatározták, hogy a tanító alkalmazása a miniszter részéről, erkölcsi tekintetben a felekezetek garanciát nyújtván, nem erkölcsi, hanem csak képesítettségi vagy állami szempontból legyen kifogásolható.

A 12-ik szakasznál, mely a tanító elmozdításáról rendelkezik a bizottság legtöbb tagjának hozzászólása és több mint hat módosítás benyújtása után abban történt az eredeti szövegtől eltérő megállapodás, hogy az esetben, ha a miniszter a tanító ellen újabb fegyelmi vizsgálatot akar, azt ne a szolgabíró, hanem a közigazgatási bizottság egy kiküldött tagjának közreműködésével foganatosíttassa.

A 13-ik §. gr. *Csáky* miniszter által ajánlott új szövegezésben fogadtatott el, mely szerint a korpótlékkal segített tanítóval szemben a hatályosabb állami felügyelet akkor kezdődik, ha a korpótlék kilenczven forintra rug, de a felügyelet csak a 12. szakaszban megállapítottak szerint érvényesül. Ellenben ha a 90 forint segélyben törzsfizetés kiegészítése is foglaltatik, úgy az állami felügyelet a 11. szakaszban foglaltak körét is magában foglalja.

A 14-ik szakaszba *Farbaky* István módosítása szerint világosabban kitétetett, hogy a tanítói fizetések kiegészítésére és korpótlék fedezésére adott segély az iskolafentartónak szolgáltatik ki és hogy ilyenben csak a törvényes képesítettséggel bíró tanító részesülhet.

A 15-ik szakaszból végül, a mely kimondja, hogy a törvény legfeljebb három év alatt végrehajtandó, *de a költségvetésbe e célra előirányzandó összeg a harmadik évben 600,000 forintot túl nem haladhat, ez utóbbi pont a bizottság által töröltetett*, mert sem a törvény végrehajtása elé akadályt górdítani sem a törvényhozást előre ily irányban lekötöni kívánatosnak nem mutatkozott.

A hátralékos két szakasz változatlanul lőn elfogadva.

A javaslat és jelentés szövegezésével és előadásával *Kammerer* Ernő bizatott meg.

IRODALOM.

Ifjusági könyvek.

1. *Csingi-lingi*. Apró versek. Írta Pósa bácsi. 1—112 8-adr. lap. Ára 1 frt.

2. *A majomkirály*. Két magyar gyermek kalandjai az oroszok hazájában. Írta Madarassy Laszló. 1—160 nagy 8-adr. lap. Ára 1 frt 50 kr.

3. *A temesvári királybíró*. A magyar ifjuság számára írta Tábori Róbert. 1—162 lap. Ára 1 frt 40 kr.

4. *Diákok regénye*. Jókai Mór «És mégis mozog a föld» című regényéből a serdültebb ifjuság számára átalakította Brody Sándor. Kiss Lajos rajzaival. 1—306 lap. Ára 3 frt.

Mind a négy könyv a Singer és Wolfner cég kiadása s erős és csinos kötésben jelent meg.

Ha a jelen karácsonyi könyvpiacz ifjusági könyveinek sorozatán végig tekintünk: örömmel kell konstatálnunk ezen fontos irodalmi ágnek mind külső izmosodását, mind belső, minőségi fejlődését. Minthogy ez irodalmi ág hivatva van arra, hogy folyton nagyobb-nagyobb hatást gyakoroljon hazánk ifjuságára: kétségkívül mind jobban-jobban érinteni fogja az iskola nevelési köreit s ebből az következik, hogy az iskolai nevelés munkásainak alaposan meg kell ismerkedniök ezzel az iskola körén kívül eső, de azért az iskola által üdvösen felhasználható nevelési tényezővel. Az egyházon és családon kívül az iskola és az irodalom a mívelt nemzetek nevelői; szükséges tehát, hogy egymást támogatva, egymásra jótékony hatást gyakorolva igyekezzenek betölteni nagy fontosságú feladatukat. Az iskola használja fel a szépirodalom kedélynevesítő s ízlést fejlesztő eszközeit s tanulja el a módot a szépirodalomtól, hogy hogyan kell gyönyörködtetve tanítani; másrészt az ifjusági irodalom ne zárkozzék el a modern pedagógiának az iskolában megvalósított követelményeitől.

Szükséges, hogy az iskola ebből a szempontból vegye bírálat alá az ifjusági irodalom termékeit. Fajdalom, ez a mi fejlődésnek induló ifjusági irodalmunk eddig még kritika dolgában olyan gazdátlan forma jószág volt. Irodalmi kritikánk, — mert talán mégis csak van ilyen nálunk, bár nem elég komoly és nem elég kimerítő, — kicsinyelte a nemzet édes kicsinyeinek s leendő nagyjainak ez irodalmát; pedagógiai kritikánk hozzá szorult ugyan már többször, de nem tette ezt folytonosságban s nem szervezkedett e működésre oly formán, hogy egyrészt az iskola embereit kellőleg tájékoztatta volna, másrészt a szülők és írók előtt a szükséges tekintélyt kivívta volna magának a célból, hogy tájékoztató szavait amazok, irányadó útmutatásait ezek meghallgassák.

Hogy az irodalmi kritika az ifjusági irodalomhoz hozzászóljon, azt csak óhajtjuk és várhatjuk; de a pedagógiai kritikát magunknak, az iskolaügy munkásainak, kell megteremtünk és szerveznünk. Talán legtermészetesebben a Paedagógiai Társaság vehetné kezébe ez ügyet

s belőle, mint középpontból, indulhatna ki a működés. Felhívást intézve a kiadókhoz, ezek bizonyára készséggel beküldenék évenként egyszer, mondjuk: karácsony előtt, a náluk az évben megjelent ifjúsági könyvek címeinek sorozatát, vagy tán a könyvek egy-egy példányát is. A társaság folyóirata közölné a teljes sorozatot s ez már magában is érne valamit, mert megjelené az évi szaporodás körvonalait. Aztán a társaság felosztaná a munkát s részint a maga folyóiratában adna recenziókat, részint a tekintélyesebb pedagógiai lapokat és folyóiratokat megnyervén közreműködésre, köztük osztaná ki rokon csoportonként a műveket meg-bíralás végett.

Ennek az eljárásnak hasznát venné az irodalom, hasznát vennék a könyvvásárló szülők, hasznát venné az iskola s ifjúsági irodalmunk történetének valamikor majd a megírója. Az ifjúsági könyvtárak összeállításánál, a számukra való beszerzéseknél s az olvasmányok kiosztásánál nem lenne annyi kapkodás és tájékozatlanság; közelebről a tanító- és tanárképző intézetek illető tanárai is könnyebben és biztosabban orientálhatnák ifjúságunk leendő nevelőit ezen a téren.

Ez után a terjedelmes, de talán nem fölösleges kitérés után lássunk már hozzá közelebbi föladatunkhoz, a Singer és Wolfner czég hozzánk beküldött ez évi néhány ifjúsági könyvkiadványának ismertető bírálatához.

Meg kell adnunk, hogy ez a czég már sok érdemet szerzett magának ifjúsági irodalmunk körül. E tér művelésére kiváló írók gárdáját tudta összetoborzani, kiknek élén ott áll Pósa Lajos, a magyar gyermekvilág vates-e, a hőkeblü nemzeti költő, a pedagógiai finom tapintatú s különben is pedagógiailag képzett nemes gyermekbarát, az üde, friss kedélyű író, a ki lelkileg azok között a kisdedek között szeret élni, a kikiről Jézus mondá, hogy «övek a mennyeknek országa», a ki le tud szállni a gyermekekhez, hogy emelje őket fölfelé, a szép, jó és nemes ideája felé, s fölébressze lelkükben a nemzeti és hazafias érzelmek kultusát. Pósa a köréje csoportosuló fiatal írók között egész iskolát alkotott már ennek az irányynak, melynek jeles organuma «Az én Ujságom» című gyermeklap.

A *Csingilingi* című könyvben megjelent 90 vers ennek az ujságnak most már 6 kötetet tevő lapjairól van nagyobb részint összegyűjtve. Úgy szétszórva koránt sem tették azt a hatást, mint így egybeszedve. Leginkább a gyermekek életéből vett képecskék, mondhatnám: gyermeki idyllek ezek, előadva nemzeti nyelvünknek azokkal a meghamisítatlan, hagyományos kifejezéseivel, melyekben a gyermekeit be-czéző szülei érzés, meg a gyermek beszélő ösztöne nyilatkozott meg a magyar családban ősidők óta, s melyek így egyrészt a jelen és jövő gyermekvilága számára a nemzeti geniusznak ezen már kiháló félben levő termékeit mentik meg, másrészt a felnőttek emlékezetébe a boldog gyermekkor napfényes idejét varázsolják vissza. Ott van e gyermekidyllekben a háziállatok rajza is, a gyermekvilágra való vonatkozásban; fülünkbe cseng e versek minden sorából a nemzeti rhytmus zenéje, a gyermekjátékok verses mondókáira, népies szólásmódokra s népkölteményekre emlékeztető részletekkel. Mindegyik darabban egy-egy régi jó ismerőst vélünk első tekintetre üdvözölni; csak azután vesszük észre,

hog az az alak modernebb, művésziesebb s a néki adott költői lendület folytán magasabbra emelkedő. A kötet imádsággal kezdődik s imádsággal végződik, akár egy iskolai tanítás. Majdnem mindegyik verset csinos kép magyaráz s a könyvet nyolcz gyönyörű színes kép díszíti, melyek a gyermekek szépérzékének fejlesztésére kiváló jó hatással fognak lenni. Ez a kötet 5—8 éves gyermekek számára való.

A *Majomkirály* 10—12 éves gyermekeknek való prózai elbeszélés; olyan gyermekregény-féle, melyben az író a primitív népek egyszerű életviszonyaival ismerteti meg a fiatal olvasót. A mese Amerika helyett Afrikába tévedt két magyar kivándorló s az egyiknek két leánya körül van szöve, kik egy expedícióhoz csatlakozva bejárják a Kongó vidékét; a leánykakat egy nagy, erős tanult majom, a «majomkirály», a kit az egyik leany sebeitől kigyógyított. csodálatos ügyességével sok veszélyből kiment. Az elbeszélés folyamán megismerkedik a kis olvasó a Stanley felfedezéseinek leglényegesebb eredményeivel; megismeri Afrika azon vidékeinek csodás állat- és növényvilágát és sajátos földrajzi viszonyait. A mese ügyesen van szöve, felkölti az érdeket s erkölcsi tanulságokkal szolgál. A nyelv keves kivétellel gondos, magyaros, de hiányával van a költői emelkedésnek.

Nyelv tekintetében nem érneti ez elismerés a Tábori Róbert írta *Temesvári Királybíró* című történeti gyermekregényt. Igaz ugyan, hogy ennek nyelve gazdagabb költői színekben, de sokat vét a helyes magyarság, sőt itt-ott a helyesírás ellen is. Erre nézve erősen kell hangoztatnunk az iskola azon követelését, hogy az ifjusági irodalom ne járjon az iskolától különböző utakon s ne rontsa le azt, a mit az iskola épít. A helyes magyarság ma már az ephemer értékű hirlap-irodalomban s az inkább csak a tárgyra figyelő szaktudomány irodalmában is erősen hangoztatott jelszó; hogy lehetne tehát elhanyagolni az ifjusági irodalomban, melynek egyik feladata épen a gyermeki nyelv-érzék erősítése is? A mi meg az orthographiát illeti, az iskolának erre nézve semmi más kánonja nem lehet, mint az Akadémia szabályai, már csak azért is, hogy a tanítás lehetőleg az ingadozásoktól ment és egyöntetű (uniformis) lehessen. S nem látom át, miért ne követhetné az összes irodalom is híven első tudományos testületünk eme megállapodásait mindaddig, míg az Akadémia azokat meg nem változtatja. A helyesírás részben a *conventio dolga*; mért ne egyezhetnének hát meg, félretéve eltérő nyelvtudományi nézeteiket, az összes magyar írók egy készen lévő s a szükség lényegének megfelelő szabályzatban az egyöntetűség kedvéért, a helyett, hogy különböző orthographiát követve, zavarják a közönséget s bajt okoznak az iskolának? Különbö a dolog alighanem úgy áll, hogy a mi helyesírási eltéréseink nem annyira a tudományos meggyőződéshez való szilárd ragaszkodáson alapulnak, mint inkább a kényelmen s — ki merjük-e mondani? — a tekintély ellen való demonstratio viszketegén.

De hogy nagyon hosszadalmas ne legyek, viszatérek könyvünkhöz s idézek néhány példát a sok közül fentebbi állításom igazolására.

A jön és hoz ige igen gyakran idegenszerűen van használva a «megy» és «visz» helyett. (Pl. Mehemed visszautasította a lovászt, a

ki oda jött stb. 98. lap; továbbá a 2., 3., 93., 132., 151. lapon). Ilyféle idegenszerűségek még: a *nehogy* célhatározó mellékmondatokban, az *ő* kitétele ott a hol nem esik rá nyomaték (18., 104. l.); a fölötti bánat, e helyett: azon való (28. l.) Aztán a következő magyarul szólásmódok és mondatalkotások: Szavát leköti, e helyett: szavát adja (19. l.); kikezdeni valakivel (l), e helyett: vkivel kikötni, vkit birkózásra ingerelni (22., 95., 101., s a t. lap); elejti az állat ijedtében, e helyett: leesik az álla (23. l.); vki fölviszi a dolgot, e helyett: fölviszi az Isten vkinek a dolgát (34. l.); vkinek a haján végig simit, e helyett: megsimogatja (158); vmit könnyörög, e h: vmiért könnyörög (155. l.); a szerecsen nagyon örvendett a viszontlátásnak régi czimborájával, e helyett: hogy viszontlátta (87.); másnap, két órai öltözködés és ismételtetés után mind a z o k b a n, a mit Jankótól tanult (23. l.) stb. stb. Orthographiai hibák: Noeh (=Nóé); Rowne (= Rovne, falu Trencsénben); Kufsteini (= kufsteini); hord el magad (= hordd); mond meg (= mondd); aki, ahol sat. (= a ki, a hol).

Különb a regény meséje ügyes találékonysággal van szöve s az olvasmány mindvégig érdekfeszítő. A képzelt cselekmény történeti hátterét III. Károly király uralkodása képezi a cselekmény részint Bécsben, részint Magyarországon foly le. Nehány nagy vonással rajzolja a szerző az akkori bécsi életet s Magyarország siralmas állapotát a török kiűzése után. A regény belső értéke nagyobb lenne, ha ez utóbbi állapotok rajzát részletesebben s a meglevő történeti kutatások felhasználásával dolgozta volna ki a szerző. De szerzőnk jobban szeret könnyedén mesélni, mint pontos történeti adatokkal dolgozni. Pedig a történeti hátterű regény és a népmese stílusa nem illik össze — még egy ifjusági olvasmányban sem. A 29. lapon, bár nem megnevezve, de minden kétségen kívül az 1699-iki karloviczi békéről van szó, csakhogy azt nem «III. Károly király» kötötte, hanem I. Leopold s nem is «harmincz évre» se nem ötvenre, mint alább valahol előfordul, hanem 25-re A 62. lapon Mehemed temesvári basáról egy egykorúnak állított gúnyverset közöl a szerző valami «krónikából»; de egy ily sora: «A dicsőség láza őtet már nem bántja» rávall, hogy ez a vers nem lehet valami régi. A regényben szereplő nagyon is tudós seregély, nagyon is tudós medve sat. oly túlzások, melyek népmesébe igen, de ilyen történetféle regénybe nem valók. Azok a 13—14 éves olvasók, a kiknek e könyv írva van, már gondolkoznak s ők is megütköznek ez állításokon.

A *Diákok regényéről* röviden csak annyit, hogy igen jó gondolat volt Jókai regényei közül egyiket-másikat az ifjuság számára értékesíteni: kihagyni belőlük a túlzásokat, a szerelmes részleteket s meghagyni a magyar élet vonzó, költői rajzait, melyek stílérzéket, hazaszeretetet, idealismust ébresztenek a serdülő ifjuságban.

Mind a négy könyvnek külső kiállítása izléses s dícséretére válik a kiadó cégnek.

Budapest.

Komáromy Lajos.

Magyar gyermek- és népmesék, egybeállította *Radó Vilmos*, a képeket rajzolta *Szenlér Mihály*. Második bővített kiadás. Kiadja az *Eggenberger-féle könyvkereskedés* (Hoffmann és Molnár). Budapest. Ára díszes angol vászonkötésben 2 frt 40, egyszerűbb kiállításban 1 frt 80.

Szépirodalmunk egy ágában sem oly gyors mai nap a haladás, mint az ifjúsági iratokban; a tartalom, a stílus, a külső kiállítás annyira megjavult, hogy ma már egészen más és jóval magasabb mértékkel mérhetjük az iratokat, mint csak tíz évvel ez előtt, a mikor még az indián regények domináltak az ifjúsági könyvpiacokon. Legörvendetesebbnek tűnik fel mégis előttünk a nemzeti iránynak felkarolása. Nincsen ugyan kezünk között a most megjelent ifjúsági könyvek mindenike, de figyelemmel kísérve a róluk szóló hirdetések és ismertetések, úgy látszik, a tulnyomó rész nemzeti tárgyú; az idegen nemzetek irodalmából, történelméből többnyire már csak az olyan anyagot dolgozzák fel, a mely remek voltánál fogva minden művelt nemzet irodalmába utat tört. És ez igen örvendetes egyfelől azért, mert mutatja a művelt közönség ízlésének finomodását és nemzeti érzületének izmosodását; másfelől, mert a nemzeti irányú ifjúsági iratoknak hatása a serdülő nemzedékre bizonyára nem marad el s rövid időn érezhető lesz. Nem nyomhatjuk el a felett érzett örömünket sem, hogy ma már legkiválóbb írónk sem restelik az ifjúság számára dolgozni, így Jókai Mór, Mikszáth Kálmán, Sebők Zsigmond, Murai Károly, Margithay Dezső, a lánglelkű Pósa, a ki nevét a nemzeti gyermekköltészet megteremtése által halhatatlanná tette, s a kit még csak most kezdünk megbecsülni. E körülmények a magyar nemzeti ifjúsági irodalom felvirágzásának biztosítékai.

A nemzeti ifjúsági irodalomnak egyik számot tevő darabja a *Radó Vilmos*, jó nevű pedagógiai írónk által összeállított *«Magyar gyermek- és népmesék»*. Kitűnő gondolat volt a magyar népmeséket az ifjúság számára kiadni. Ezekben nyilvánul a legtisztábban, a legközvetlenebbül a magyar nép eszéjárása, erkölcsse, ősi szokása, pezsgő kedve, elfojtott fájdalma. Évszázadok óta táplálja a nép gyermekeit mesékkel. A nép e naiv, egyszerű, vagy ekszotikus, de mindig megkapó történetekben mondja el magzatainak, a mit ő jónak, vagy rossznak, gonosznak vagy ártatlannak, szépnek, vagy rútnek, örvendetesnek vagy elszomorítónak vél. A népnek lelke nyilatkozik meg a mesékben s a nép lelkét öntötte át ezek által serdülő gyermekeibe. A népmesékben a népnek nyelve hamisítatlanul nyilatkozik a maga sajátosságos szólamaival, játékaival, megkapó fordulataival. Ma már minden jóra való pedagógus elismeri, hogy a népmeséknek jelentősége a nevelésben nagy, ethikai, aethetikai, nyelv-képző és a nemzeti egyéni jelleget fejlesztő hatásuknál fogva. Megegyeznek abban, hogy a népmeséket be kell vinni az iskolába is és hozzáférhetővé kell tenni a művelt családok gyermekei számára, a hova különben ritkán szoktak eljutni. Ebben az irányban tesz jeles szolgálatot *Radó Vilmos* könyve.

Radó Vilmos jól össze tudta válogatni azon népmeséket, a melyek a tisztultabb ethikai követelményeknek, a finomabb ízlésnek s így megfelelnek azon társadalmi körnek és pedagógiai célnak, a melynek

szánva vannak. Azokat, a melyekben a szerelmi história nagyon előtérbe tolakodik, vagy az erkölcsi motívumok alacsony színvonalon mozognak, elhagyta. Legfeljebb egyről, az *Ózike* címűről, a melyben a mostoha gonoszságai vannak drasztikus vonásokkal feltüntetve, mondhatnánk azt, hogy kár volt felvenni. Szerző az adott népmeséket is többé-kevésbé átdolgozta; a hol szükséges volt, újabb és nemesebb erkölcsi motívumokat szőtt azokba; a nyelv zamatos népiességét megtartotta és minden mesénél alkalmazta ugyan, de a rusticusabb kifejezéseket lehetőleg kerülte s a népies nyelvet általában finomultabb alakjában, mondhatnám, idealizálva használta, habár találni benne itt-ott kifejezéseket, a melyeken a szigorú kritikus fennakadhat.

A mű kiállítása igen díszes. Bőven, mondhatnám, pazarul van el látva *Szemlér Mihálynak* rajzaival, a melyek nagyobb része művészi szempontból is megállja helyét. A kiadó czéget méltán illeti elismerés azért, hogy áldozatot nem kímélve, a művet nem idegenből importált, hanem eredeti magyar képekkel látta el. X.

Robinson Crusoe története. Az eredeti elbeszélés nyomán gyermekek számára írta *Radó Vilmos*. Második javított kiadás. Számos fametszettel. Kiadja az *Eggenberger-féle könyvkereskedés*. Ára díszes angol vászonkötésben 1 frt 80 kr.

Radó Robinson Crusoe-ja a világhírű angol elbeszélés szerencsés átdolgozása az ifjuság számára. Megtartotta az eredetinek egyszerű, élénk elbeszélő modort; több részletet és fejezetet hagyott ugyan ki az eredetiből, mint például a sziget történetét Robinson távozása után; de a rövidítés nem ártott sem a mű érdekességének, sem pedagógiai értékének. Helyesen válogatta ki a műből a tanúságost, az erkölcsi szempontból hatásost s jól domborította ki annak alapeszméjét. A művet Radó átdolgozásában nemcsak a serdültebb ifjuság, hanem a 10—12 éves gyermekek is haszonnal és nagy élvezettel fogják olvasni. X.

Előfizetési felhívás. Az *Eggenberger-féle könyvkereskedés* a következő című munka megrendelésére előfizetési felhívást bocsájtott ki: «*A magyarországi népoktatásügy*» (kereskedelmi és ipari szakosztatás) szervezete és közigazgatása. A kisdédovársra, népoktatási tanintézetekre, (elemi és felsőbb népiskolákra, polgári iskolákra, tanítóképző intézetekre), felsőbb leányiskolákra, kereskedelmi tanintézetekre, és a vallás- és közoktatásügyi minisztérium hatáskörébe tartozó iparis-kolákra vonatkozó összes törvények, szabályrendeletek, utasítások, rendeletek, döntvények gyűjteménye. A vallás- és közoktatásügyi miniszter ur engedélyével hivatalos források felhasználásával szerkesztették *Lévay Ferencz*, miniszteri osztálytanácsos, *Dr. Morlin Emil*, miniszteri titkár, *Szuppán Vilmos*, áll. tanítóképző intézeti igazgató.

A házagpótlónak és igen hasznosnak ígérkező mű prospektusából közöljük a következőket: A munka nem a közkézen forgó s részint a m. kir. egyetemi nyomdánál kapható, részint egyes gyűjteményekben megtalálható törvények, tantervek, utasítások és szabályrendeletek egyszerű lenyomatából fog állani, hanem fel fogja ölelni mindazt, ami a törvények, tantervek stb. egyes rendelkezéseit megvilágítja és gyakor-

latban való alkalmazását magyarázza. Nevezetesen: 1. Fel fognak vétetni a gyűjtemény illető helyein mindazok a rendelkezések, melyek a tantervek, utasítások, szabályrendeletek egyes pontjait bővítik, módosítják és javítják, — a mely rendelkezések összegyűjtve és az alapul szolgáló kiadványokkal szerves összefüggésben még soha sem adattak ki. 2. Fel fognak vétetni a különböző hivatalos lapokban, Rendeletek és Döntvények táraiban elszórtan közzétett, de még eddigelé össze nem gyűjtött kormányrendeletek és döntvények. 3. Fel fognak vétetni oly kormányintézkedések, melyek ugyan egyes konkrét esetekre vonatkozólag adattak ki, de elvi jelentőségüknél fogva a fennálló törvények és szabályok rendelkezéseinek helyes értelmezését megkönnyítik, vitás és kétes kérdésekre világosságot derítenek és a melyek nyomtatásban eddigelé még nem jelentek meg, nyilvánosságra nem hozattak, és a kormányzat munkásainak csak kis körében ismeretesek és hozzáférhetők. 4. Helyet fognak találni a gyűjteményben a hittelekezeti népoktatási tanintézeteket érdeklő fontosabb szabályzatok és rendeletek.

Különösen a 2. és 3. pont alatt említett rendelkezéseknek rendszeres és áttekinthető összeállítása az, a mi a népoktatásügyi adminisztráció érdekében égetően szükséges. A népoktatásügy óriási arányai roppant számú rendeletet és intézkedést hoztak létre, melyek nagyobb része egyes miniszteriumok rendeleti és hivatalos lapjaiban, a Rendeletek és Döntvények Táraiban közzé van ugyan téve, de még nincsen összegyűjtve és szerves egészzé feldolgozva. Nem kevésbé számosak és érdekesekek az egyes kérdésekben hozott elvi jelentőségű kormányhatározatok, melyek egyáltalában nincsenek publikálva és csak a miniszterium irattárában vagy azon hatóságoknál találhatók, a melyekhez intézettek. Az 1868 óta lefolyt idő alatt végzett ezen népoktatásügyi kormányzati munkáságnak kodifikálása az adminisztráció egyöntetűbbé, következetesebbé és biztosabbá tétele végett elodázhatatlanná vált.

A gyűjtemény szerkesztői nemcsak a népoktatásügyre szorítkoznak, hanem munkájukat kiterjesztik a közoktatásügy mindazon ágazataira, melyek részint szervezetüknél, részint közigazgatásuknál fogva a népoktatásügygyel kapcsolatban állanak. Ilyenek: a kisdedóvás ügye a kisdedóvónők, menedék házakat vezető dajkák képzése, a felsőbb leányiskolák, a kereskedelmi iskolák és tanfolyamok, a vallás- és közoktatási miniszter hatáskörébe tartozó iparoktatás, az árva- és szeretetházak, a siketnémák oktatása, a közoktatásügygyel kapcsolatos emberbaráti intézmények: szünidei gyermektelepek, szegény gyermekek élmezése és ruházása, ösztöndíj-ügy stb.

Már a munka tervezetének ezen vázlata is mutatja, mekkora hézagot fog pótolni a közoktatásügyre vonatkozó irodalomban és milyen kitűnő segédeszközül fog szolgálni mindazoknak, akik a közoktatásügy említett térein dolgoznak.

Használhatják ezt a munkát minden iskolafenntartó, minden polgári és egyházi község, a törvényhatósági közigazgatási bizottságok, a kir. és egyházmegyei tanfelügyelők és iskolalátogatók, az iskolai és kisdedóvodai felügyelő bizottságok, iskolaszékek, gondnokságok és igazgató tanácsok, ipartestületek, első- és másod-foku iparhatóságok, to-

vább használhatja minden iskola igazgató, mert ezen gyűjtemény fölöslegessé teszi a levéltárakban, hivatalos lapokban, Rendeleték Tárában való hosszadalmas és fárasztó kutatást, a szabályzatoknak a pótló és módosító rendeletekkel való időrabló és gyakran tévedést okozó kombinálást; hasznos lesz e munka, mert felmerülő kétes esetekben és kérdésekben reá mutat a megoldást megkönnyítő preczendes esetekre és döntvényekre.

Hasznos lesz a gyűjtemény a felsorolt intézetekben működő minden tanárra, tanítóra, tanítónőre, kisedővőnőre nézve, mivel tájékoztatni fogja nemcsak minden legkisebb kötelességeikre nézve, hanem jogaikat is ki fogja mutatni, a mi őket sok tévedéstől, félreértéstől, ebből eredhető kellemetlenségtől vagy érdekeik megrövidülésétől óvhatja meg.

Nélkülözhetlen lesz e mű mindazok kezében, a kik az említett tanintézetek adminisztrációjával hivatásszerűleg foglalkoznak.

A tervezett munka hízagpótló szükségességére való tekintetből Gróf Csáky Albin vallás- és közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltósága kegyes volt a fentnevezett szerzőknek megengedni, hogy a miniszterium irattárában levő, még kiadatlan elvi jelentőségű rendeleteket és döntvényeket felvehessék a gyűjteménybe.

Tekintettel a közoktatásügy fent jelzett és e műben felkarolt ágainak folytonos fejlődésére és folyamatban levő kialakulására, a könyv szerkesztői a szóban levő gyűjteményhez évenként egy vagy több pótfüzetet szándékoznak kiadni, melyekben a később kiadandó rendeleteket és döntvényeket a gyűjtemény megfelelő helyeire való hivatkozással össze fogják gyűjteni és közrebocsátani. Ezzel biztosítva lesz, hogy a most kiadandó gyűjtemény sokáig meg fogja tartani értékét és mindenkor meg fog felelni a tényleges állapotnak és így egyhamar nem lesz szükség annak átdolgozott új kiadásban való közrebocsátására, ami a régi gyűjteményt értékétől többé-kevésbé megfosztaná.

A kiadandó gyűjtemény 80—100 sűrűen nyomtatott nagy 8^o ívre van tervezve. A munka terjedelme és ára egyébiránt most még nem határozható meg pontosan. Valamint a szerzőknek, úgy a kiadóknak törekvésök, hogy a munka árát lehetőleg kis összegben állapítsák meg a végett, hogy még a legszegényebb községnek és iskolának is lehetővé tegyék a megszerzését. Az előfizetők számától fog függeni, hogy mekkora terjedelművé tehető és mily árban adható ezen rendkívül nagy költségbe kerülő kiadvány. Egyelőre csupán annyit jelezhetünk, hogy 100 ívnyi terjedelem mellett a munka megrendelési ára legfeljebb 8 frt, bolti ára 10 frt lesz.

Ha nagyobb számú megrendelő jelentkezése lehetővé teendi a könyvnek nagyobb példányszámban való kiadását: a kiadók készséggel vagy meg fogják növelni a könyv terjedelmét vagy megfelelően le fogják szállítani a fennemlített árát.

A kiadók az előfizetési felhíváshoz megrendelő lapot is mellékeltek és felhívják azokat a társulatokat, hatóságokat, intézeteket, és egyeseket, a kik a kiadandó munkát megrendelni óhajtják, a megrendelő ívet a példányok számának pontos megjelölése mellett, a f. é. december

hó végéig a kiadókhöz (*Eggenberger-féle könyvkereskedés*.) Budapest, IV. Ferencziek-tere 2. szám) beküldeni szíveskedjenek.

A munka legkésőbb 1893. év végéig meg fog jelenni. Az ára csakis a megjelenés után fizetendő.

Ertesítés. Major Gyula, fővárosi tanítóképző intézeti zenetanár, *Szerenóta* című művét, a melylyel a kolozsvári zenekonzervatórium pályázatán az első díjat nyerte, többek felszólítására kiadta. Felhívjuk erre a tanítóképző intézeti zenetanárok figyelmét, hogy a mennyiben intézetükben zenekar volna rendszeresítve, szerezzék be. A mű vonós ötösrre van írva (hegedű, 2. hegedű, celló, brács, nagybőgő) s hatásosan adható elő még akkor is, ha minden hangszer csupán kétszer-háromszor volna is meg, azonkívül a nagybőgő elhagyásával, mint egyszerű vonós négyes is szépen érvényesül. A partitúra ára 3 frt és szerzőnél (Budapest Erzsébet-körút 53) rendelhető meg.

EGYESÜLETI ÉLET.

M e g h í v ó.

A Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesületének választmánya január 23-án d. u. fél 6 órakor az Andrássy-úti állami tanítónőképző intézet helyiségében ülést tart.

Az ülés tárgya lesz a pedagógiai tárgyak oktatásáról szóló vita folytatása.

Budapest, 1893. január 4.

Az elnökség.

Jegyzőkönyv a választmánynak.

1892. decz. 19-én tartott üléséről.

Jelen vannak: *Péterfy Sándor*, mint elnök, *Thuránszky Irén*, *Sebestyenné Stettina Ilona*, *Sebestyén Gyula*, *Kármán Mór*, *György Aladár*, *Nagy László*, *Lakits Vendel*, *Molnár László*, *Lederer Ábrahám*, *Radó Vilmos*, *Kozocsa Tivadar*, *Szuppán Vilmos*, *Málnai Mihály* mint jegyző. *Stankó Béla* és *Komáromy Lajos*, távollétüket kimentették.

12. Az ülés megkezdése előtt *Kozocsa Tivadar* felemlíti, hogy tisztelt elnökünket mily súlyos családi csapás érte szeretett édes anyja elvesztése által, és indítványára a választmány jegyzőkönyvileg fejezi ki szeretett elnökünk iránt érzett őszinte és mély részvétét. Elnök meghatottan köszöni meg e szomorodott szívének jól eső részvétnyilatkozatot.

13. *Nagy László* főtitkár jelenti, hogy *Sárdi István* kolozsvári tanítóképző-intézeti rajztanár anyagi körülményei miatt kilépni, *Bellosits Bálint* bajai tanítóképző tanár pedig az egyesületbe belépni óhajtának; A kilépésnek akadálya nem lévén, 1893-ra elfogadjatik; *Bellosits Bálint*, pedig rendes tagul megválasztatik.

14. *Nagy László* főtitkár indítványt tesz a felekezeti tanárok nyugdíja és fizetése ügyében. Indítványát a következő megokolással terjeszti elő.

Általános és jogos a panasz, hogy a felekezeti tanítóképző tanárok nagyobb részét rosszul díjazták. Ime, néhány adat! A róm. kath. tanárok és igazgató fizetése a 800 és 1125 között váltakozik, az ág. ev. tanítóképző tanároké 700-tól 1300-ig terjed, az ev. ref. 950 frttól 1561 frtig, illetve az igazgatóé 1883 frtig. Szomorú tény az is, hogy az ötödéves pótlék ismeretlen a legtöbb tanítóképzőben. Ez adatok mutatják, hogy a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárokat nem fizetik úgy, hogy állásukhoz mértén megélhetnének; a legtöbb vagy szűkölködik, vagy mellékjövedelmet adó foglalkozásokkal terheli túl magát.

A mi a felekezeti tanítóképzőintézetek tanárainak nyugdíj ügyét illeti, e tekintetben is szomorú viszonyokra találunk. Legjobban állanak az autonóm felekezetek tanárai, a kik mindenikének van valami nyugdíj biztosítva, s ez néhol 1100 frtig terjedhet (30 évi szolgálat után), más-hol azonban csak 200 frtig, mint Eperjesen. A római kath. tanárok nyugdíj ügye igen bonyolult, néhol a felekezeti hatóság biztosított számukra kisebb-nagyobb nyugdíját, néhol azonban ez sincs meg: az 1870 előtt alkalmazott róm. kath. tanítóképző tanárok a Ratio Educationis alapján várják nyugdíjaztatásukat. Különben a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjáról az 1875-iki tanítói nyugdíjtörvény 38. § a gondoskodott, a mennyiben a §. szerint igen súlyos feltételek mellett 40 évi szolgálat után évi 400 frt nyugdíjra tarthattak igényt. Az új tanítói nyugdíjtörvény a §-t eltörölte, tehát ma ez sincs.

A gör. kath. és gör. kel. tanítóképző tanárok anyagi ügyeire nézve nincsenek kéznél adatok.

Ez röviden vázolja a felekezeti tanítóképző tanárok anyagi helyzetét. Nem szükséges e helyen leírni azon hátrányokat, a melyek e viszonyokból a tanítóképzés ügyére háramlanak. Csak egy körülményre utalok. Felekezeti tanítóképző tanáraink jeientékeny része állását ideiglenesnek, vagyis addig tartónak tekinti, míg egy jobb tanári vagy más állásra, pl. plébániára nincs kilátás. A helyzetnek ezen ideiglenessége igen gyakran a működésre hat vissza. Hazai tanítóképzésünk legégetőbb baját a felekezeti tanítóképző tanárok anyagi helyzete képezi. Ez a körülmény egyesületünk figyelmét ki nem kerülheti. Egyesületünk hivatva van nemcsak egy irányban, az állami tanárok, hanem a felekezeti tanárok érdekében is hallatni szavát és érvényesíteni befolyását.

Egyesületünk kezdettől fogva magáéva tette a felekezeti tanárok ügyét. Ismeretes, hogy mikor először folyamodtunk az állami tanítóképző tanárok fizetésének emeléseért (1889 december), ugyanakkor kérvényünkbe a felekezeti kartársak fizetés- és nyugdíjügyét is befoglaltuk; de nem feledkeztünk meg róluk a múlt évi február havában beadott kérvényünkben sem. Mondhatná tehát valaki, egyesületünk megtette kötelességét. Én azt hiszem, még nem egészen. Mindaddig, míg a helyzet nem javul, nem csak lehet, hanem kell is felekezeti kartársaink érdekében minden lehető és megengedhetőt elkövetni. Annak sohasem lesz eredménye, ha folyamodványainkban a felekezeti tanítóképző tanárok anyagi bajait az államiaké mellett csak úgy mellékesen említjük meg. Folyamodnunk kell az ő érdekükben egészen külön, mert csak így mutathatunk rá

eléggé ostentative tanítóképzésünk egyik nagy bajára. Az alkalomszerűség meg van rá, mert az állami kartársak csak a napokban részesültek újabb fizetésjavításban, s az állam a tanítók anyagi helyzetének javításáról most készül gondoskodni. Hozzáveszem még azt is, hogy a felekezeti hatóságok körében némi mozgalom indult meg a tanítóképző tanárok helyzetének érdekében. Én tehát most kérelmezésünket illőnek és alkalmasnak tartom.

Van még egy körülmény, a mi mintegy kényszerít minket a lépésre. A nmlts. vallás- és közoktatásügyi miniszter úr XXI. jelenlésének 2. kötetében kijelenti, hogy a felekezeti középiskolai tanárok számára felállítandó állami nyugdíj-intézet ügyében a munkálatokat már befejezte s a törvényjavaslatot még ez év folyamán be fogja nyújtani. A miniszter úr azonban nem említi, hogy e javaslatban a felekezeti tanítóképző tanárok is fel vannak véve. Soha helyre nem hozható baj származnék abból, ha esetleg a felekezeti tanítóképző tanárok kimaradnának a javaslatból s nekünk, egyesületnek, minden követ meg kell moztatnunk, hogy ez meg ne történjék.

Egyesületünk kezdettől fogva azon elvet követte, hogy szívesen közbe jár ugyan az egyesület a felekezeti tanárok érdekében, de az indítványnak a felekezetek részéről kell megtörténni. Valahányszor folyamodtunk az ő érdekükben, az indítványt ők tették meg, ők szolgáltattak adatokat s örömmel éshálával vették fáradozásainkat. Vanszerencsém bemutatni Herchl János, kassai róm. kath. tanítóképző tanárnak a választmányhoz intézett s a Magyar Tanítóképző mult számában közölt levelét, a melyben kéri és erőlyesen sürgeti, hogy az egyesület a róm. kath. tanítóképző tanárok nyugdíjának rendezése ügyében tegye meg mielőbb a kellő lépéseket. Ezzel kapcsolatban tisztelettel jelentem, hogy több felekezeti kartársunkkal érintkeztem s valamennyien örömmel üdvözölték a megindítandó mozgalmat.

Ezeket tekintetbe véve indítványozom, intézzünk folyamodványt a nagymélt. vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz, a melyben kérjük:

1. Hasson oda a tanügyi magas kormány, hogy a felekezeti tanítóképző-intézeti tanárok fizetését ott, a hol csekélyebb, az állami tanítóképző tanárok fizetésével egyenlővé tegyék.

2. A felekezeti középiskolai tanárok számára megalkotandó állami nyugdíjintézetbe a felekezeti tanítóképző tanárok is felvétessenek.

3. Ezen nyugdíjintézet keretében úgy rendeztessék a felekezeti tanítóképző tanárok nyugdíjügye, mint az 1885. XI. t.-cz. az állami tanárookra nézve intézkedik.

4. A tanulmányi alap terhére kinevezett tanárok nyugdíjában ne csak a tanulmányi alapból húzott fizetés számítassék be, hanem a felekezeti hatóság által nyújtott külön díjazás is.

5. A szólalati idő az 1870-ik évtől számítandó.

Ez indítvány következtében hosszabb, beható eszmecsere fejlődött ki. Szuppán Vilmos igazgató azt hiszi, hogy nem célszerű e két dolgot egy folyamodványban tárgyalni, mert csak komplikálja és nehezíti az elintézését. Azt azonban helyesli, hogy a felekezeti tanárok nyugdíja ügyében folyamodjunk. A fizetés ügye egy későbbi folyamodvány tárgya lehet.

Kármán Mór is csatlakozik e nézethez, felemlíti, hogy a készülő törvényjavaslat meghagyja az eddigi nyugdíjalapokat és csak hozzájárul azon alapokhoz, melyek nem képesek kellő nyugdíjat biztosítani, e szerint bizonyos nyugdíj-minimum megállapítása elkerülhetetlen; azon tanárok, kiknek nyugdíja a létező nyugdíjalapok által kellően vagy jobban van biztosítva, mint a leendő állami nyugdíjalap által — szerzett jogaikban nem fognak rövidülni. Péterfy Sándor is azt hiszi, hogy a folyamodványunkban fősúlyt fektessünk a nyugdíjkérdésre, de a megokolásban ne mulasztjuk el kellően kiemelni a felekezeti tanárok szomorú fizetési viszonyait.

Ezek alapján elhatározza a választmány, hogy az egyesület folyamodványt fog benyújtani a vallás és közoktatásügyi miniszterhez, a melyben kéri:

1. Az autonóm és nem autonóm felekezetek által fentartott képzőintézetek tanárai vétessenek fel a felekezeti középiskolai tanárok számára megalkotandó állami nyugdíjintézetbe.

2. A felekezeti tanárok nyugdíjügye úgy rendezendő, mint azt az 1885. XI. törvénycikk az állami tanárookra nézve meghatározza.

3. A tanárok teljes fizetésükkel lépjenek nyugdíjba, de meghatározandó a véglegesen alkalmazott tanár nyugdíjának minimuma.

4. A tanulmányi alapból díjazott tanítóképző tanárok nyugdíjába ne csak az alapból nyújtott fizetés, hanem a felekezeti hatóság által nyújtott javadalmazás is beszámíttassék.

5. Azon felekezeti tanítóképző tanárok, a kik felekezeti hatóságai részéről az állam által nyújtható nyugdíjnál kedvezőbb feltételekre számíthatnak, az állami nyugdíjintézetből kihagyandók.

6. A szolgálati idő legalább az 1870-ik évtől számítandó.

15. Málnai Mihály felolvassa értekezését: «A lélektan tanításáról a tanítóképző-intézetben.» (Az értekezést l. a tanítóképzés rovatban, szerk.) Ennek alapján hosszabb, beható eszmecsere keletkezik.

Lederer Ábrahám csatlakozik előadó nézetéhez, de kiemeli, hogy a lélektan tanításában fel kell említeni a lelki élet kifejlődését, összehasonlítás kedvéért tekintetbe kellene venni a hülyék, négy érzékűek és az állatok lelki életét.

György Aladár kiemeli a jelenlegi lélektani oktatás egy nagy hiányát, hogy kizárólag csak az egyéni lelki étellel foglalkozik; nagy gondot kellene fordítani a társadalmi és összehasonlító lélektanra. A tanító nem egyesekkel, hanem egy csoporttal foglalkozik, erkölcsi életünknek a kozszellemből való fejlődését kell felvilágosítani, továbbá miként lehet ily kozszellemet létesíteni. E társadalmi és néppsychologia tehát a tanítóra nézve ép oly fontos mint az egyén psichologiaja.

Kármán Mór azt fejtegeti, hogy a jelenlegi lélektani oktatás úgy történik, hogy példákból kiindulva akarunk bizonyos általános lélektani törvényeket bevezetni. Ez nem elég. Ez eljárás hasonlít ahhoz, mintha a földrajzi oktatásban nem az egyes országok, vidékek leírására fektetnők a fősúlyt, hanem általános földrajzi fogalmak és törvények bevezetésére, mint pl. a víz mindig lefelé folyik, vagy mintha a világismerte-

tésében megelegednének a physikai törvényekkel és nem mutatnók be magát a való természetet. A lélektanban nem elég példákból kiindulni, magát a lelki életet konkrét jelenségeiben kell ismertetni, a mi a tények nagy gazdagságát foglalja magában, mi mellett háttérbe szorul, hogy bizonyos általános törvények vannak. Helyesli György Aladár nézetét, a mennyiben az egyéni lelki élet sem fejlődik ki függetlenül, hanem bizonyos társadalmi közösség befolyása alatt; ez is jó dolog, ha a fejlettebb emberi lelki életet bizonyos primitív, akár a hülyék, akár az állatok lelki életével összehasonlítjuk, de csak az analógia kedvéért.

Nagy nehézség a lelki élet e konkrét jelenségeit szemléletesen leírni, de fel lehetne erre használni a nagy moralisták műveit. Így már Arisztotelesnél a különféle életkorok szép jellemzését találjuk, hasonlóképp bő anyagot lehetne találni a nagy francia és angol moralistáknál. Hogy minő lélektant ért, arra nézve például felhossa Kant Anthropológiáját. Kant praktikus, (vagy mint ő nevezi pragmatikus) emberi ismeretet akart nyújtani, ez alatt azt érti, ha pl. valaki az emlékezet sajátosságairól szerzett belátását arra használja, hogy e képességét fejleszsze és gyarapítsa. Ilyen lélektanra van szükségünk — csak hogy még bővítenünk kell a nevelésre való alkalmazással. A népiskolai tananyagot ugy lehet felhasználni, ha ráutalunk, hogy a népiskolai tananyag melyik körében imertethetjük meg a tárgyalta lelki jelenség fontosságát. E szerint elegendő, ha pschyologiai tárgyalás végén mintegy visszatekintéskép összefoglaljuk e nevelés feladatait.

A mi a tananyag felosztását illeti, helyesli a proponált beosztást. Bevezetéskép áttekintést kell nyújtani a lelki élet legáltalánosb principumairól, melyek minden lelki jelenségben előfordulnak, ilyenek pl. a benyomások megmaradása, (ez, mint emlékezet, ép ugy szerepel az értelem működésénél, mint az érzelmeknél és az akaratnál); továbbá az associatio elve és a lelki élet gyarapodásának törvénye az apperceptio által. Itt kell szólni a különféle lelki működések kifejtésének bizonyos egymásutánjáról is. Ezután következik az érzéki élet ismertetése. E cím alá valóban össze lehet foglalni azon lelki állapotokat, melyeknél kimutatható, hogy eredetük testi állapottól függ vagy legalább nyilatkozatok testileg nyilvánul; ez a lelki élet azon foka, a minővel a kised is bír, a mely nincs nyelvhez kötve. Az értelmi élet című fejezet legfőbb feladata az a kérdés, hogyan támad szellemi közösség, hogy jó létre bizonyos közös intellectus különösen a nyelv segítségével; itt lehet felhasználni a socialis psychológiát. Az erkölcsi élet címe alatt azt a főkérdést kell tárgyalni, hogy jut az ember oda, hogy önmagát és a közéletet fegyelmezze.

Péterfy Sándor elnök kiemeli, hogy ily alapon tanítva a lélektant valóban elérhető, hogy a tanító a szerzett lélektani belátást a nevelésben felhasználhatja. Kimondja, hogy az értekezlet elfogadja az ajánlott beosztást, mely szerint nyujtassék:

1. bevezető áttekintés a lelki életről,
2. azután a lelki élet kezdetleges alsó foka: érzéki élet;
3. az értelmi élet;
4. erkölcsi élet ismertetése.

Befejezésül a nevelés feladatainak áttekintése. Felkéri az előadót, hogy ez értelemben részletes tervezetet terjesztszen elő. Ezzel az ülés végét ért.

Budapest, 1892. december 19.

Péterfy Sándor,
elnök.

Dr. Málnai Mihály,
jegyző.

Felhívás a tekintetes tanári testületekhez.

Az állami tisztviselők fizetésének rendezéséről szóló törvényjavaslatot a képviselőház az állami költségvetés megszavazása után fogja tárgyalni. Küszöbön van tehát az az idő, a mikor hosszú időre meg fogják szabni az állami tisztviselők, s így az állami tanítóképző-intézeti tanárok fizetési fokozatait is.

Életérdekekről lévén szó, nem csuda, ha az állami tisztviselői kar minden rétegében s minden ágában eddig nem tapasztalt élénk mozgalom mutatkozik. Mindegyik testület minden erejét megfeszítve igyekszik a maga számára előnyöket biztosítani.

Minket, állami tanítóképző tanárokat, helyzetünk s a képviselőházhoz benyújtott kérvényünk természeténél fogva a középiskolai tanárok mozgalma érdekel legjobban.

Az állami középiskolai tanárok nagy tevékenységet fejtenek ki az utolsó órában; minden eszközt megragadnak, hogy fizetés-javításuk ügye kívánalmaiknak megfelelőleg oldassék meg. A vidéki tanárok egy része január 7-ikén kongresszust tart ez ügyben Budapesten Mások, mint a kecskeméti reáliskola testülete, a képviselőházhoz folyamodik. A tanári testületek egymásután szólalnak meg és bátor, férfias vagy elkeseredett hangon követelik a tanárok jobb javadalmazását.

A középiskolai tanárok testületeinek kérelmei nem egyértelműek. Legnagyobb részük kívánja ugyan a tanároknak a rangosztályokból való kihagyását; vannak azonban testületek (pl. a kecskeméti, dévai), a melyek belenyugszanak ugyan az osztályozásba, de az összes vidéki tanároknak a VIII. rangosztályba való felvételét kívánják.

Különösen figyelembe veendő még a közoktatásügyi kormánynak magatartása és a képviselőház pénzügyi bizottságának ez ügyben hozott határozata, a mely a Pesti Hírlap december 25-iki száma szerint a következő:

«Az egy személyzeti létszámba tartozó állások rangosztályuk különböző fizetési fokozatai közt egyenlően osztandók meg. Ha azonban az állások összes száma egyenlően fel nem osztható: a főlös számú állások arányosan a magasabb fizetési fokozatokba sorozandók. Kivételt képeznek: a) a VIII-ik rangosztályba tartozó bírói és ügyészi, valamint a IX. rangosztályba tartozó aljegyzői állások, melyek a fennebbi határozmányoknak szemmel tartásával csak ezeknek a rangosztályoknak két magasabb fizetési fokozatába sorolandók; és a IX-ik rangosztályba tartozó segédtelekkönyvezetői állások, melyek e rangosztály legmagasabb fizetési fokozatába sorolandók; b) a VIII. rangosztályba tartozó gimnáz-

ziumi és reáliskolai igazgatói állások és a VIII. és IX. rangosztályba tartozó középiskolai tanárképző és gyakorló iskolai, gimnáziumi, reáliskolai, felsőbb leányiskolai, tanító- és tanítónőképző-intézeti tanári állások, melyek a fennebbi határozmányok szemmel tartásával csak ezeknek a rangosztályoknak két magasabb fizetési fokozatába sorolandók.»

Kiegészítjük még ezt a Magyar Ujság deczember 30-iki számú vezércikkének következő kijelentésével.

«A végleges állapot szerint a fővárosi tanárok között is lesznek IX. rangosztálybeliek (a kezdő rendes tanárok) s viszont a vidéki tanárok közt is a VIII. rangosztályba sorozottak (az érdemes és régebbi vidéki tanárok).»

A pénzügyi bizottság tehát alapjában elfogadta a közoktatásügyi kormány javaslatát és csak kisebbszerű módosításokat eszközölt rajta.

Mi állami tanítóképző-intézeti tanárok szintén sérelmesnek tartjuk a pénzügyi bizottság javaslatát, mert:

általában nem helyeseljük a tanároknak a rangosztályokba való felvételét;

a javaslat a vidéki rendes tanítóképző tanárokat és igazgatókat egy fokkal alacsonyabb osztályba sorozza, mint a fővárosiakat;

különösen sérelmesnek találjuk, hogy a vidéki zene-, rajz- és tornatanárokról, a gyakorló iskolai tanítókról, a segédtanítókról méltánytalanul gondoskodik a javaslat, a mennyiben ezeket a X. és XI. rangosztályokba sorozza;

általában károsnak tartjuk az állami tanítóképző-intézetek tanári testületeinek működésére nézve, hogy öt rangosztályba (VII—XI.) soroztatnak.

Legfontosabb azonban reánk nézve azon sérelem, hogy nem látjuk teljesen és tényleg megvalósítva azt az elvet, hogy a tanítóképző-intézeti tanárokat a középiskolaiakkal egyenlő rang és fizetés illeti meg. A kormányjavaslat szerint kiutalványozott fizetés-javítási összegekből kitűnt, hogy a legközelebbi jövőben a vidéki igazgatók és rendes tanárok törzsfizetése a középiskolaiakéval összehasonlítva a következő lesz:

a tanítóképző igazgatóé 1400 frtot, középiskolaié 1600 frt;

a tanítóképző rendes tanaré 1200 frt, a középiskolai rendes tanárok felé 1300 frt.

Ez intézkedés szerint a paritás ma még csak részleges. Az egyenlítésnek teljesebb keresztül-vitele legfeljebb 8—10 év múlva várható, a mikorra a törvényszerinti «végleges állapot» fokozatosan életbe lép; sokakra nézve (zene-, rajz- és tornatanárok, gyakorlóiskolai tanítók) akkor sem, mert róluk a törvény másképpen fog intézkedni.

Feltűnőnek találjuk, hogy a pénzügyi bizottság tárgyalásain a tanítóképző-intézeti tanárok folyamodványa szóba sem került.

Igy allván a körülmények, mi, állami tanítóképző-intézeti tanárok, nem remélhetjük, hogy fizetes-rendezésünk ügye jogos kívánságaink szerint fog megoldatni. Ne mulasztzuk el tehát az utolsó órában szavunkat felemelni és azon lépést megtenni, a melyet célravezetőnek tartunk.

Egyesületünk az 1892. év február végén a közoktatásügyi miniszter úr ő nagyméltóságához, márczius elején a pénzügyminiszter úr ő nagyméltóságához és junius 16-án a képviselőházhoz folyamodott az állami tanítóképző intézeti tanárok fizetésrendezése ügyében. Ezek voltak a hivatalos lépések; szükséges, hogy kérelmünk érdekében az állami tanítóképző tanárok egész testületére kiterjedő mozgalom induljon meg. Mozduljunk meg valamennyien; mert életérdekeinkről van szó s az ország törvényhozó testülete előtt annál nagyobb nyomatéka lesz szavunknak, minél nagyobb szabású és nagyobb körre kiterjedő lesz az ügyünkben kifejtendő akció. Felette fontos azonban, hogy tevékenységünk egyöntetű s felterjesztendő folyamodványaink egyértelműek legyenek. Kérelmeinknek egymást erősíteniök és nem gyengíteniök kell.

Ajánljuk tehát az állami tanítóképző intézetek tekintetes tanári testületeinek:

1. Az egyesületnek a képviselőházhoz beadott folyamodványát terjesszék fel kerületi képviselőik útján szintén a képviselőházhoz.

2. Határozataikról értesítsék részletesen a Magyar Tanítóképző szerkesztőségét és a napilapokat.

3. Támogassák hirlapi cikkekkel a mozgalmat.

E célból a tanári testületeknek meg fogjuk küldeni hivatalos úton egyesületünknek a képviselőházhoz beküldött folyamodványát egy-egy nyomtatott példányban. E folyamodvány a dolog természeténél fogva általánosságban lévén tartva, alkalmas arra, hogy annak indokolása és határozatai kívánalmaink alapjául szolgáljanak. Kívánságunk lényege az, hogy a tanító-képző tanárok fizetése a hozandó törvény életbelépése után *azonnal* és nem évek múlva, fokozatosan, egyenlőssítessék a középiskolai tanárokéval!

Budapest, 1893. január 1.

Mély tisztelettel:

Péterfy Sándor,
elnök.

Nagy László,
főtitkár.

O K I R A T T Á R.

A tűzoltás tanítása tanítóképzőinkben.

A vallás és közokt. magy. kir. miniszter 49.745/1891. sz. a. a következő rendeletet intézte valamennyi áll. el. tanítóképző-intézet igazgató-tanácsának.

Az országos tűzoltó-szövetség ismételten azzal a kéréssel fordult hozzám, hogy a tanítóképezdei növendékeknek a tűzoltásban elméletileg és gyakorlatilag való kiképzetése által lehetővé tegyem, miszerint a községek a tűzoltóság szervezésére alkalmas egyéneket nyerjenek.

Figyelemmel a kérdés nemzetgazdasági jelentőségére, továbbá arra, hogy a kolozvári, dévai és sáros-pataki állami tanítóképezdekben ez irányban tett kísérletek kedvező eredményeket mutattak fel, nem ellenzem, hogy az állami tanítóképző-intézetekben a tűzoltás elmélete és gyakorlata taníttassék.

Miután azonban csupán a kis községek vannak rászorulva a tanítók közreműködésére

a tűzoltás szervezésében, a nagyobb községekben ellenben erre a célra más közegek állanak rendelkezésre, annál fogva a tanítóképző-intézetekben tanítandó tűzoltási ismereteket szorosán a faluhelyen szükségésekre kell szorítani, a növéndékeket csak az egyszerűbb fogásokban kell gyakorolni, továbbá a fecskendők szerkezetével, felszerelésével és kezelésével, valamint falusi tűzoltó-testületek szervezésével kell megismertetni. Ennek az anyagnak a megtanítására és begyakorlására elég körülbelül 20 óra, mely legcélszerűbben a III. évfolyamban 10—15 hétre felosztva adható.

A gyakorlatoknál a képző-intézeti növéndékek külön csapatot alkossanak; a veszélyes járó műveletek mellőzendők; a gyöngébb szervezetű növéndékek pedig a gyakorlatokban való részvétel alól fölmentendők.

Leghelyesebbnek találok, hogy a tűzoltásra is a növéndékek az intézet tornatanítója által taníttassanak, feltéve, hogy az a szükséges szakismerettel rendelkezik. A tűzoltó-szövetség elnöksége egyébiránt kijelentette, hogy az oktatásra a szervezett tűzoltóság tisztikara djmentesen fog vállalkozni s a szükséges szerek és gyakorlóterek is rendelkezésre fognak bocsáttatni. Ezt azért is szükségesnek látom megemlíteni, mivel erre a célra költséget nem engedélyezhetek.

Erről az igazgató tanácsot oly felhívással értesítem, hogy a vezetése alatt álló intézetben az esetre, ha helyben a szükséges tényezők rendelkezésre állanak, a tűzoltási tanfolyamnak a fentebbiek értelmében való létesítése iránt intézkedjék.

A tanfolyamok létesítése esetén az igazgató évi jelentésében azokról említés teendő.
Budapest, 1892. évi márczius hó 23-án. *Gróf Csáky.*

VEGYESEK.

Szvorényi József, az egri ciszterci-rendű főgimnázium igazgatója és perjele, tiszteletbeli kir. főigazgató, a Magy. Tud. Akadémia tagja, a Ferencz-József-rend lovagja, egyesületünk tiszteletbeli tagja, hunyt el a múlt év december 11-én 77 éves korában. Szvorényi Józsefben közeletünknek egyik legtiszteltebb, legérdemesebb tagját veszítettük el. Azon ritka emberek közé tartozott, aki mindenkit szeretetre és tiszteletre tudott maga iránt gerjeszteni, mert minden tette, fenkölt lelkének minden nyilvánulása tudományt, mély életbölcsest, kristálytisztá jellemet és mindent átölelő emberszeretetet árult el. Hosszú élete pályáján sokoldalú hasznos tevékenységet fejtett ki. Nyelvtudományi és esztétikai tanulmányaiért az Akadémia 100 arany pályadíjjal jutalmazta és rendes tagjai sorába választotta. Nyelvtani és irodalomtörténeti iskolai könyvei miatt a legjobb tankönyvírók között foglal helyet. Mint gyakorlati és elméleti pedagógus egyaránt kivált. Tanítványai igazságos és szeretetteljes bánásmódjáért rajongtak érte, tartalmas és remek magyar nyelven tartott előadásai pedig kiválóan vonzó és művelő hatással voltak a hallgatóságra. Neveléstudai értékezései leginkább az egri kath. főgimnázium értesítőiben jelentek meg; ez örökbecsű dolgozatokat össze is gyűjtötte s «Gyakorlati tanácsok a házi és nyilvános nevelés körében» címmel ki is adta. Ez értékezésekben foglalkozik a korunkat mozgató pedagógiai eszmék majdnem mindenikével s tételeit oly mély tudánnyal, széles szemkörrrel és gazdag tapasztalattal tárgyalja, hogy tanácsai, fejtegetései bármely nevelőre, nézve tanulságosak lehetnek s becsek maradnak örökké. Szvorényi József elég érdemet szerzett arra, hogy az utókor hálásan őrizze meg emlékét s különösen mi, magyar tanítók, kegyelettel vegyük körül sírját a nemzeti művelődés serényen és sikeresen fáradozó munkásának!

Kehr Károly szobra. Ritka ünnepély játszódott le 1892. június 9-én Németország Halberstadt nevű városában. E napon leplezték le ugyanis Kehr Károlynak, a kiváló német paedagogusnak szobrát, melyet több mint 300 tanítóegyesület közreműködésével gyűjtött összezen emelt a német tanítók halálja s készített a lipcsei Seffner. Az álló szobor, a melyet a halberstadti képző előtti sétányon állítottak fel, ércből van öntve s Kehrt, mint tudóst és tanítót, egyszerű polgári ruhában tünteti fel. A leplezési ünnep igen emelkedett hangulatban a város egész értelmisége, tisztikara, a városi és vidéki tanítótság s különösen a lipcsei tanítóegyesület nagyszámú részvételével és Kehr családja jelenlétében folyt le. Kehrt mi magyarok is jól ismerjük s vannak közöttünk számosan, kik személyesen érintkeztek vele. Teljesen a saját erejéből küzdötte föl magát vasszorgalommal a német paedagogusok legkitünőbbjei közé. Született 1830-ban, Góthában végezte a tanítóképző tanfolyamot tanító, polg. iskolai igazgató, képzőintézeti tanár, majd igazgató volt s működésének fénypontját a poroszországi Halberstadtban érte el, melynek képzőjét oly hírre emelte, hogy nemcsak

Németországból voltak látogatói s hallgatói, hanem Orosz, Magyar, Svéd, Dán, Francia és Spanyolország, Szerbia, Románia és Hollandia, sőt Amerika tanfériai is sűrűn keresték föl. Kehrernek sokat köszönhet a tudományos paedagogia, sokat a népoktatás, de legtöbbet maga a tanítóképzés!

A tanítótság jobb előkészítésére volt működésének sulypontja irányítva, a tanítóképzők reformja képezte kiváló gondját, melyeket ő korcsintézeteknek (Zwisteranstalten) nevezett. S az ő személyes jó és szép tulajdonainak, magas képzettségének, véghetetlen jó és nemes szívének, kiváló szakértelmének sikerült is a halberstadi intézetet a növendékek számára igazi otthonná tenni s alakítani, melyben kölcsönös tisztelet és szeretett uralkodott. Nem a nyomás, a rabszolgai kényszer, hanem szabadság, atyai jószág és nyájasság valának főeszközei. Kehrernek, a nevelőnek, Nagy elméleti készséggel párosulva a legnagyobb gyakorlatiassággal jellemzik Kehrer, a tanítót, a kinél jobban talán senki sem értette az általánosan érvényben lévő gondolatokat a theoria és a praxis számára megvilágítani és áttekinthetővé tenni és ezekhez megadni a praktikus tanácsokat s megmutatni a kivitel módját. S épen ezért volt ő nagy, mert omla a theoria a praxissal összhangzóan volt kifejlődve. Nem is csodálatos tehát az a nagy hatás, melyet tanítványaira gyakorolt. S ha majdan valaki össze fogja hasonlítani az ő korának tanítóképzését például a magyar tanítóképzéssel, okvetlen reá fog jönni a miénknek egy nagy hiányára, mely tisztán a személyekben keresendő: igazgató és tanítvány között nincsen meg az a közvetlen érintkezés, mely egyedül képes maradandó nyomot hagyni a a jövő tanító egyéniségében; nincsen pedig azért, mert nem is gyakorolnak oly közvetlen befolyást a növendékre, hogy ez az életre nézve is állandóan megmaradjon. S ez a képesség volt Kehrernek kiváló tulajdona, ennek köszönheti azt a nagy tiszteletet, szeretetet, azt a számtalan hű követőt, kiknek hálijá elég erős volt az egyszerű paedagogusnak szobrot emelni s nagy nevével nemcsak elveinek követésével, szellemi munkájokkal, hanem külső eszközzel is megörökíteni.

Sch—tz V—s.

Iskolavizsgálók. A közoktatási miniszter az országos közoktatási tanács következő tagjait küldte ki iskolavizsgálóknak az 1892—93. évre: *Berecz Antalt* a soproni ág. ev. tanítóképzőhöz, *Cseengeri Jánost* a nagyszombati kath. tanítóképző-intézethez, *Dolinger Gyulát* a budapesti fő- és székvárosi tankerületi főigazgató hatósága alatt álló középiskolákhoz, az egészségtan tanításának és az iskolai berendezéseknek egészségügyi szempontból való megfigyelése végett; *Erődi Bélát* a balászfalvi, nagyváradai és szamosújvári görög katolikus, ugyszint az aradi, karánsebesi és nagyszombati görög keleti tanítóképző-intézetekhez, *Ferenzi József titkárt* a szegedi kath. tanító- és a temesvári kath. tanítóképző-intézetekhez; *Finácsy Ernő* előadót a sátoralja-ujhelyi kath. főgimnáziumhoz és a sárospataki állami tanítóképző-intézethez, különösen a nyelvi és irodalmi oktatás megfigyelése végett; *Fölsér Istvánt* a budapesti reáliskolákhoz, különösen a geometria rajz tanításának megfigyelése végett; *Gyertyánffy Istvánt* a szépehelyi és nagyváradai tanítóképző-intézetekhez, *Hegedűs Károlyt* a brassói állami közép-ipariskolához; *Heinrich Gusztáv* alelnököt a beszercezi, brassói, megyesi, nagyszombati és segesvári ágost. evang. tanítóképző-intézetekhez s az Ottani ág. ev. elemi népiskolákhoz, továbbá az orsz. nőképző-egylet iskoláihoz; *Hóman Ottó* tanácsstagot az egri kath. tanító- és tanítónő- és az esztergomi kath. tanítóképző intézetekhez; *Kármán Mórt* a kolozsvári állami tanító- és tanítónőképző intézetekhez; *Keleti Gusztávot* a Budapesti fő- és székvárosi iparrajziskolákhoz és elemi népiskolákhoz, különösen a rajztanítás megfigyelése végett; *Kiss Aront* a czeplédi állami polgári fiu- és leányiskolához és a kecskeméti államilag segélyezett községi polgári leányiskolához; *Kozma Gyulát* a szászvárosi állami felső leányiskolához és a bánffy-hunyadi állami felső leány- és polgári fiuiskolához; *Medveczky Frigyes* a felsőlővi ág. ev. tanítóképző-intézetekhez, továbbá a fumei állami főgimnáziumhoz, állami polgári fiu és felső leányiskolához; *Pauer Imrét* az eperjesi kir. kath. főgimnáziumhoz, a kassai kath. tanító- és tanítónőképző-intézetekhez és a pozsonyi állami tanítóképző-intézetekhez; *Péterfy Sándort* a lévai állami tanítóképző-intézetekhez; *Sebestyén Gyulát* a dicső-sz.-mártoni állami polgári leányiskolához és a tordai állami polgári fiu- és leányiskolához; *Schmidt Ágostot* a pécsi kath. tanító- és a községi kath. tanítóképző-intézetekhez; *Szupán Vilmos* előadót a dévai és székelykeresztúri állami és a csiksomlyói kath. tanítóképző-intézetekhez; *Thán Károlyt* a budapesti állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképző-intézetekhez és a kalocsai kath. polgári iskolai tanítónőképző-intézetekhez, különösen a fizika és khémia tanításának megfigyelése végett; *Tóth Józsefet* a nagyenyedi ev. ref. tanítóképzőintézetekhez.

Az állami tanítóképző-intézeti tanárok fizetésrendezése ügyében elküldtük már az egyesületi rovatban között felhívást az egyes tanári testületeknek a czélból, hogy a mind egyik felhíváshoz mellékelt folyamodványt a képviselőházhoz benyujtsák. Reméljük, nem lesz egyetlen tanári testület sem, a mely ezen

felhívásnak eleget nem tesz. Lehet, sőt valószínű, hogy a középiskolai tanárok nevezetes előnyököt fognak kivívni (főleg a vidékiek számára); kellemetlen volna reánk nézve és csapás tanfőképzésünk ügyére, ha a mi fizetésünk és rangunk alacsonyabban állapíthatnák meg a középiskolaiakénál. Cselekedni tehát azt, a mire felhívtunk, nemcsak jogunk, hanem kötelességünk!

A mikor fizetésünk ügyéről van szó, egy kellemetlen tévedést kell helyreigazítanunk. A mult számban ugyanis a *segédtanárokról* azt közöltük, hogy törzsfizetésük 600 frtról 800 fitra emelkedett. Így van ez a kormányjavaslatban, s így is lesz ez jövőre; de jelenleg talán csak egy vagy két esetben alkalmaztatott a törzsfizetésnek ezen emelése. A jelenlegi segédtanároknál, a mint hitelesen értesültünk, azért nem alkalmazták a javaslat ezen tételét, mert elvesztették volna az ellátásukért járó pótlékot, a mi pedig a 600 frt törzsfizetéssel együtt többet tesz ki a 800 frtnál. Majd csak azoknak, a kiket ezután neveznek ki, fogják a mérsékelt (!) fizetést megadni!

Az orsz. közoktatási tanács népiskolai és mennyiségtan-természettudományi szakosztályainak deczemberi együttes ülésében néhány tankönyv bírálatán kívül a következő fontosabb ügyeket tárgyalták: 1. Felolvastattott és csekély módosításokkal elfogadtattott az előadónak az *állami polgári iskolai tanító- és tanítónőképzők* 1890—91-diki tanévi állapotáról vonatkozó jelentése, melyben különösen annak szükségessége nyert kifejezést, hogy a nevezett intézetekben egymással összekapcsolt s részben nem szerves összefüggésben levő intézeteket szét kellene választani. 2. Felolvastattott a *brassói gör. kel. köztépkereskedelmi iskola* mult évi záróvizsgálati ügyiratairól szóló jelentés, melyből kifolyólag a tanács javaslatot tesz az iránt, hogy ez intézetben a magyar nyelv nagyobb sikerrel tanítassék. 3. Tárgyalás alá vették a vallás- és közoktatásügyi miniszter által *népiskolai, földrajzi és számtani tankönyvekről* kiírt pályázatra beérkezett művekről szóló jelentések. A földrajzi munkák közül az egyik elfogadásra ajánlotta, de a számtani pályázat sikertelennek bizonyult. A szakosztály sajnálattal említette, hogy férfiak, kik ily mű megírására hivata vannak, nem pályáztak s ily férfit megbízásra hoz javaslatba. 4. Felolvastott a miniszter rendelete, melylyel a tanácsot a *tanító- és tanítónőképző-intézetek tantervének revíziójára* hívja fel. A szakosztály megbeszélte a revízió alapelveit és javaslat kidolgozása végett bizottság kiküldését határozta el. E bizottságnak tagjai: Gyertyánffy István, dr. Kármán Mór, Kozocsa Tivadár, Sebestyén Gyula, Szuppán Vilmos. A mint halljuk, a részletes kidolgozás megejtése végett a bizottságot a tanácson kívül eső tanfériaakkal fogják kiegészíteni. E bizottságot meg fogják bízni, hogy a részletes tantervet sűrűn készítse el, hogy az már a jövő iskolai évben életbe lépessen.

Igen örvendünk annak s jutalma közös munkáknak az, hogy a tanács az egyesületünk által készített tantervet elfogadta, a részletes kidolgozásra érdemesnek és már a jövő évben életbeléptetendőnek találta. Ohajtjuk azonban, hogy a részletes kidolgozásnál egyesületünk segítségére igénybe vétsétek, vagyis, hogy a bizottság azokkal egészíttesse ki, a kik a tanterven eddig is dolgoztak, a tanterv-munkálat minden részletét, fázisát ismerik. Ezt hozza magával a logika, az igazság, a méltányosság és elismerés egyesületünk megfeszített tevékenysége iránt.

A temesvári tanítóképző-intézet. A «Magyar Ujság» november 24-iki számában olvassuk a következő sorokat:

Mint értesülünk, Ó Felsőge a közokt. miniszter előterjesztésére megengedte, hogy a zilahi állami tanítóképző-intézet fokozatos megszüntetésével a délvidéken fontos közmívelődési misszióra hivatott Temesváron, mely a magyar kultúra iránti élénk fogékonyságát azzal is dokumentálta, hogy a maga városi népiskoláiban nem régebben a magyar tannyelvet hozta be, új állami tanítóképző-intézet állíttassék fel. Hogy ez az intézet létesüljön s úgy a szükségletnek, mint a modern kívánalmaknak megfelelően: a város telket és 50,000 frtot; Temes megye pedig 20,000 frtot ajánlott föl. A még szükséges összeget a közokt. tárca viselendi. Így, egyesült erővel lehet aztán valamit tenni, a haladás és fejlődés munkáját sikeresen végezni. Bizony, Temesvár példájából okulhatna nem egy város, mely áldozni tud mindenre, kaszárnyára, járásbíróságra, pénzügyőrségre stb. stb., csakhogy megkaphassa (nem is szólvá a kir. táblákról); áldozni nem egyszer erejét felülmuló összegeket, de aztán mitsem törődik a kulturintézményekkel s ha van benne állami tanintézet, sorsára hagyja s nem is becsüli meg. Van pl. olyan városunk is, mely egy állami tanintézetet részben oly épület második emeletén helyezett el, a melynek földszintjén istállók vannak, az udvaron pedig sertéshizlalás folyik s csak hosszú nógatások folytán szánta rá magát arra, hogy külön e célra emelendő épületben fogja elhelyezni a tanintézetet.

XX. Kimutatás

1892. nov. 26-tól decz. 24-ig befolyt tagsági díjakról.

1891. évre: Beér F., Grézló János, Kertay Ede, Lovcsányi Gyula (4—4 frt.)

1891. II. félévre: László Zsigmond 2 frt.

1892. évre: Arányi Antal, Bod Péter, Bodrogi Gyula, Balajthy Ilona, Bartholomaeidesz Adél, Baló József, Boga Károly, Bodnár Gáspár, Chobodiczky Alajos Ebenspanger János, Fay Gizella, Felméry Albert, Herchl János, Horváth József, Hodinka Ágoston, Horváth Fabián, Horváth Géza, Huber Lipót, Irsa Béla, Kardhordó László, Kertay Ede, Dr. Kiss Áron, Kolumbán Samu, Dr. Kovács János, Kozma Ferencz, Könyöki Józsefné, László Zsigmond, Lázárics János, Lengyel János, Major Gyula, Ménich Antal, Miklós Gergely, Dr. Mersich János, Nagy Iván, Nagy Sándor, Nitsch József, Oherolly János, Papp Mária, Piller György, Pókász Imre, Putsch Tóbiás, Rohn József, Rónai József, Somogyi Géza, Szabó Lajos, Stromp Gyula, Sztára József, Szuppán Vilmos, Svarba József, Szánthó Edéné, Sztankó Béla, Stepánkó Albert, Sebestyénne Stetina Ilona, Schultz Imre, Thaisz Lajos, Uhr Józsa, Virág István, Zigány Zoltán, Zöllner Erzsébet: (4—4 frt.)

1892. II. félévre: Belányi Tivadar, Bányai Árpád, Belitzky Gusztáv, Benitzky Lajos, Józsa Pál, Kun Alajos, Lakatos Sámuel, Mokos Gyula, Sárdi István (2—2 frtot)

1893. é.: Csiszár S., Mokos Gy., Sándor M., Szöllösy L., Thaisz L., (4—4 frt.)

1893. I. félévre: Lakatos Sámuel (2 frtot.)

Budapesten 1892. decz.

VI. Aradi-utca 68.

Komáromy Lajos.
egyesületi pénztáros.

SZERKESZTŐI ÜZENETEK.

Tisztelt kartársaim közül többen jót kívántak nekem az új év alkalmából. Engedjék meg, hogy ez úton köszönjem meg baráti jóindulatról tanúskodó szíves megemlékezésüket s viszonzom jókívánságaikat. Szívemből kívánom általában tisztelt kartársaimnak s lapunk tisztelt olvasóinak, hogy ez új év áldást és szerencsét hozzon nekik s családjainknak; koronázza siker buzdó munkálkodásukat!

F. A. Csáktornya. Úgy valóban nagyon jó lett volna, és igen sajnálom, hogy a jövő számra kelle maradnia. — **K. S.** Igló. A munkálatot megkaptam. Köszönöm. Az értékes munkára mindig szívesen várok. Az elismerő szavak rendesen azoktól jönnek, a kik maguk is elismerésre tarthatnak igényt. — **S. G.** Znió. Úgy terveztem, hogy a januári számban közlöm a kért s kapott becses dolgokat, de tervem dugába dőlt. Így hát egy kis türelmet kérek februárig. — **S-r.** A hiányzót küldeni fogom. Köszönöm a figyelmeztetést a hírlapi közleményre. — **T. L.** Losonc. Nem bírtam a levélfráshoz jutni. De még lesz rá alkalom, hogy helyre üssem a hibát. Szíves üdvözet! — **N. J.** Losonc. Szívesen fogom venni. — **M. J.** Znió. Szíves tudakozódására a vegyes rovatban adom meg a választ. Az ígért közleményeket örömmel várom. — **H. J.** Csurgó. Jól estek a felderítő sorok. Derék, hogy a közös munkában teljes erővel akarsz részt venni. — **L. M.** Sepsi-Szt-György. Jól tudom, nagy feladat nagy teherrel jár. Szerencse, hogy azok vállaira esett, a kikben van elég erő és akarat. Bármikor szívesen fogom venni. — **B. Gy.** Csurgó. Levél megy. Azt hiszem, jobb lesz általában részt venni a mozgalomban. Szíves ígérete beváltását várom. — **H. G.** Déva. Megörvendeztetett a hunyadmegyei tanítóegyesület belépése. Ha minden tanári testületünk megyei tanítótestületét belépésre bírná, pedig ezt könnyen megtehetné, ez főleg nagy erkölcsi nyereség volna egyesületünkre nézve. Üdvözet! — **T. G.** Szabadka. Köszönöm szíves fáradozásaidat, a melyekkel a nehézségek leküzdése jár.